

Expres cultural

Anul I, nr. 1, ianuarie 2017 • Apare lunar

24 pagini

ARGUMENT

După Decembrie 1989, a fost posibilă apariția altor noi publicații, pe lângă cele deja cunoscute. Lucru realmente bun, ca efect al libertății câștigate prin sacrificii de viață ale semenilor noștri. O parte din noile reviste, din cauza lipsei resurselor financiare și administrației defectuoase, a sucombat; altele apar și astăzi, sigur, printr-un management mai bun. Cele care s-au impus au ales calea valorii, adevărului și verticalității, celelalte au alunecat spre paliditate și inexpresiv. Este adevărat: omul sfințește locul! Faptul acesta devine vizibil când în echipă sunt oameni cu pasiune și determinare. Abaterea de la irelevant și ne semnificativ înseamnă, pe cât posibil, veghere continuă. O revistă este expresia celor care și-o doresc, o proiectează și fac posibilă apariția ei.

Expresul cultural pornește la drum, având de partea sa răvna, experiența și credința în demersul lucrului bine făcut. În 1990, am fost alături de cei care au editat noua serie a revistei *Timpu*. În primăvara aceluiași an, am fondat revista *Moldova*, împreună cu Cezar Ivănescu și Aurel Ștefanache; între 1995-2000, mi-am pus umărul alături de Cassian Maria Spiridon, Emil Iordache, Nichita Danilov, Lucian Vasiliu, Liviu Papuc ș.a. la noua construcție a *Convorbirilor literare*; între 2011-2016, am fost redactor-șef la *Cronica veche*.

Dorim ca *Expresul cultural* să fie o gazetă primitoare a textelor scrise clar, concis, cu acuratețe, fără bucle ajutoare, pentru a „vedea ideea”. Însotitoare ne va fi decența.

Publicarea acestei reviste se mai datorează și credinței mele (împotriva unor pesimiști greu vindecabili) că mai sunt adâncimi ce nu au fost sondate și înălțimi ce nu au fost măsurate. Dacă pornim de la premisa că faptele de cultură ne vor face viața simplă, așteptările noastre sunt neculturale. Unora cuvintele *estetic* și *valoare* pot să le producă acid la stomac. Evident, nu vom merge pe sârmă și nici nu vom citi gânduri. La realizarea fiecărui număr, ne vom aminti că irelevantul nu are nici un drept asupra talentului decât acela pe care i-l dăm noi!

Nimeni și nimic nu ne pot împlini mai temeinic decât Cuvântul. „Prin cuvintele tale vei fi îndreptățit și prin cuvintele tale vei fi certat”. Din păcate, în ultima vreme, un cvasi-nevăzut „paianjen literar” urzește o pânză de un nedorit și păgubos fundamentalism. De va reuși (vai!) această „operă”, susținută de gesturile unor congeneri și reprezentanți ai breslei, rezultatul va fi unul de subrezire a redacțiilor și de fermentare a înverșunării și vehemenței între actanți. Parteneriatele noastre vor fi cu acele publicații care susțin o vizibilă și tonică viziune de complementaritate culturală.

Acolo unde este cazul, va fi prezentă critica transparentă și constructivă, iar unde linia de plutire a esteticului se distinge, nu vom pregeta să o susținem. Rolul unei reviste, spunea Mircea Mihaies, este „de a aduna ca magnetul piliturile de fier, valorile dintr-o anumită zonă”.

Cărțile primite la redacție vor fi luate în atenție doar dacă, deși sunt tipărite, îndeplinesc o necesară condiție: aceea de a fi publicabile!

Spectacolul de teatru, concertele simfonice, vernisajele vor „ajunge” în pagină prin comentarii referitoare la reușite și vulnerabilități, semnate de cunoscători și profesioniști ai domeniului. Sigur, vor fi și puncte de vedere divergente, unele binevenite, altele - nu. Dar mai știm că și opiniile diverse, susținute cu argumente credibile, au randamentul lor. Între scriitori - nu-i o noutate! - sunt și disjunții și ideosincrazii... Însă, atunci când un adversar va semna un lucru formator cu evidente calități, ne vom da silința să aducem spre lectură cititorilor prin ce se remarcă evenimentul și nicidecum elementele mai piperate din biografie și comportament.

Semnatarii actelor de cultură sunt oameni obișnuiți ce au chemarea să facă o comunitate neobișnuită. Talanții ne sunt dați pentru a fi investiți și nicidecum pentru a fi păstrați cu grijă și teamă. Echipa *Expresului cultural* își va investi talanții, nădăjduim, pentru atingerea standardelor de la un număr la altul. Punctualitatea și loialitatea cuiva se reflectă prin stringența de a pune în practică o lucrare, un proiect. Slujirea în acest sens este un croșeu de dreapta dat neîncrederii noastre.

Îmi doresc ca împreună cu redactorii, colaboratorii și cititorii, în ultima decadă a fiecărei luni, să deschidem revista spre citire și recitare.

Nicolae PANAITE

În celelalte pagini:

✍️ **Alexandru Zub:** Regele Mihai în perspectiva istoriei naționale

✍️ **Liviu Ioan Stoiciu:** Lumea literară se schimbă și ea din mers

✍️ **Nicolae Crețu:** Eminescu: „Non idem est...”

✍️ **Nichita Danilov:** Pornind de la Ionesco

✍️ **Traian Diaconescu:** Sapho muză milenară a liricii europene

✍️ **Florin Faifer:** Ion din Aix

✍️ **Mihaela Grădinariu:** Alice Botez: proză scurtă. „Insula albă”, cercul care se închide

✍️ **Cătălin Mihuleac:** Pe urmele lui Gabriel Garcia Márquez

✍️ **Paul Gorban:** Poesis

✍️ **Flavius Paraschiv:** „Am rămas o gândire fără cer”. Aurel Pantea și opera poetică

„Înălăuntrul nostru suntem toți la fel, cultura e singura care face diferența.” Confucius

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite
Redactor-șef: Constantin Pricop
Secretar general de redacție: Victor Durnea

Colegiu de redacție: Radu Andriescu, Florin Faifer,
Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Flavius Paraschiv,
Cătălin Mihai Ștefan, Cătălin Turluc

Liviu Ioan Stoiciu:

Lumea literară se schimbă și ea din mers - pg. 2

Nicolae Crețu:

Eminescu: „Non idem est...” - pg. 3

Alexandru Zub:

Regele Mihai în perspectiva istoriei naționale - pg. 4

Gellu Dorian:

Tufa cu ciuperci otrăvitoare - pg. 4

Adrian Alui Gheorghe:

Despățimirea de literatură - pg. 5

Alberto Brunelescu:

Sub masca silogismului - pg. 5

Flavius Paraschiv:

Am rămas o gândire fără cer. Aurel Pantea și opera poetică - pg. 6

Nichita Danilov:

Pornind de la Ionesco - pg. 7

Șt. Vlad:

Despre zâmbet - pg. 7

Paul Gorban:

Poesis - pg. 8

Cassian Maria Spiridon:

Națiune și literatură (1) - pg. 9

Traian Diaconescu:

Sapho. Muză milenară a liricii europene - pg. 10

Cătălin Mihai Ștefan:

Fabuloasele lui Andriescu - pg. 10

Cătălin Măhuleac:

Pe urmele lui Gabriel Garcia Márquez - pg. 11-12

Mihaela Grădinaru:

Alice Botez: proză scurtă. „Insula albă”, cercul care se închide (1) - pg. 13

Radu Andriescu:

Gândirea critică: nevoia de a ne antrena rațiunea - pg. 14

Mircea Cărtărescu - laureatul premiului Național de Poezie

„Mihai Eminescu” pe anul 2016 - pg. 14

Dan Bogdan Hanu:

Raționalizarea ficțiunii - fals desfășurător - pg. 15

Florin Faifer:

Ion din Aix - pg. 16

Liviu Papuc:

Petru Asaki - pg. 17

Mircea Platon:

Dan Botta: Vocația libertății cu Dumnezeu (1) - pg. 18

Cătălin Turluc:

Momentul fondator al României moderne - pg. 19

Emanuela Ilie:

„Feminin - masculin”. Aproximări nu doar confesive - pg. 20

Oana Maria Nicuță:

Traducerea materiei - pg. 20

Raluca Sofian Olteanu:

Urâtul ca farsă - pg. 21

Călin Ciobotari:

Dialog și dispersie. George Banu și Mircea Morariu - pg. 22

Victor Durnea:

„Antantofili” și „germanofili” (1) - pg. 23

Horia Ziliu:

Gravitații - pg. 23

Constantin Pricop:

Spiritul critic - pg. 24

Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.

Rugăm colaboratorii să ne trimită textele până pe data de 15 a lunii în curs;
articolul să cuprindă între 5000-9000 de semne.

E-mail:

Exprescultural@gmail.com;

Exprescultural@yahoo.com;

Site: exprescultural.ro

ISSN: 2537-5989

Revista apare cu sprijinul Editurii ALFA și al Fundației „C.A.V.”

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări
ale artistelor plastice Maia MARTIN
<http://maiamartin.weebly.com/>

Liviu Ioan STOICIU

LUMEA LITERARĂ SE SCHIMBĂ ȘI EA DIN MERS

Apare o noua publicație culturală, la Iași - nu pot decât să o salut. Scriitorii adevărați, în primul rând, care știu ce înseamnă valoare și posteritate, ar trebui să susțină cultura profesionistă cu orice preț, într-o vreme în care subcultura e promovată agresiv cu succes la televiziune (televiziunea având impact total la marea publică; lasă că românul stă întreaga zi cu televizorul deschis). Trebuie salvate măcar aparențele. Îi strâng mâna poetului Nicolae Panaite, dispus să investească într-o nouă întreprindere culturală, în principal literară. Din câte am înțeles de la el, vrea să pună *Expresul cultural* la dispoziția celor care au spirit critic (pe criterii estetice), să facă un pic de ordine în literatura provincializată, evazionistă, extinsă aberant de internet (Facebook, site-uri și bloguri).

Adevărul e că, deși România nu duce lipsă de reviste literare reprezentative (există și o lege a finanțării lor, de care în primul rând revistele editate de USR beneficiază, dar și alte publicații, înscrise cu contract în proiectul de finanțare al Ministerului Culturii, de tip *Contemporanul*; nu mai pun la socoteală publicațiile culturale finanțate de consiliile județene sau de consiliile locale și primării, apar reviste literare și la Duceștii Noi-Sintagma literare sau Mizil-Fereastră și Călan-Algoritm literar). Din păcate, ele n-au decât cititori avizați și tiraje simbolice, în majoritate (se citește mai degrabă la schimb). Noile generații apărute după Revoluție („minimaliste la vorbă și port”, care n-au cultul valorii estetice) ignoră inclusiv revistele USR; s-a produs o ruptură de receptare, nu mai există interes pentru marea, adevărată literatură (nici pentru „cărțile de greutate”, premiate în fel și chip de jurii de critici, fie ele și incluse în istorii literare; nici pentru scriitorii cu operă). Probabil Nicolae Panaite, exasperat că invazia amatorismului de pe internet în domeniul literar (lăudând cărțile proaste ale amicilor) pune în pericol viitorul literaturii române, a hotărât să facă un pic de ordine - va scoate în publicația lui în evidență numai cărțile bune! Rămâne de văzut cât de credibilă va fi ea, *la liber*.

Apropo de internet și de spirit critic. Să vedeți până unde s-a ajuns. Florin Iaru (un optzeciist important, poet și prozator nelipsit nici din „Istoria critică” a lui N. Manolescu) a invitat autorii de cărți să-i plătească munca de... cititor. Contracost, el va da un „diagnostic literar”. Îl citez:

Deschid o mică afacere corectă și echitabilă, pe principiul îmi dai, îți dau. Eu citesc manuscrisele, iar autorii mă plătesc pentru asta. Apoi ei primesc un răspuns profesionist și dezinteresat. Acestea sînt tarifele: Poezie: 100 de lei (max. 60 de poezii); 200 de lei (max. 120 de poezii). Ce depășește această cantitate nu mai citesc. Ce-i mult, nu-i poezie. Proză scurtă: 300 de lei. Roman: 500 de lei (pînă la 500 de pagini) și tot așa mai departe, proporțional cu numărul de pagini. Ce primiți de banii ăștia: Vă citesc „opera”. De la cap la coadă, indiferent de calitate. Vă spun la sfîrșit, argumentat, de ce e bună sau nu. Cam pe unde ați greșit și pe unde trebuie să reveniți. Ce nu înțelege cititorul. Ce nu merge pe piață. Ce e vechi și nouă toate. Într-un cuvînt, o pre-redactare, din care orice om cu capul pe umeri să înțeleagă ce șanse are sau ce mai are (dacă mai are) de făcut. Ce nu primiți de banii ăștia: recomandări către edituri. Laude în presă sau on line. Recunoașterea valorii. Intervenții sau vorbe bune la criticii literari. Postări pe Facebook. Minciuni. Nu primiți nimic nemeritat sau de care nu aveți nevoie. Și, mai ales, nu stăm la discuții, că de ce, că stai să vezi, ori că: „Te-am plătit, trebuie să mă lauzi.” Bonus: Tarifele nu se discută. Înțelegerea nu implică, cu nici un chip, corecturi, intervenții sau modificări de text. Toate astea fac obiectul unor meserii diferite: redactare și corectură. Am încheiat citatul. Acestea sunt vremurile... Lumea literară se schimbă și ea din mers, nu o dată am auzit că o prefată la o carte costă atât și atât, depinde de critic! Sau cronicile semnate de critic, publicate într-o revistă, îl costă și ele pe autor (fiindcă a devenit o afacere și intrarea în USR; să poți să fii primit în USR trebuie să ai la dosar cronici semnate de critici în reviste recunoscute)...

Ne place, nu ne place, inclusiv criteriile de valorizare s-au relativizat. Noii veniți în literatura română au înțeles că numai dacă aparții de o gașcă ești băgat în seamă și că nu contează decât aplauzele celor din gașcă (nu critica literară a „bătrânilor” din USR). Personal, sunt pesimist că se mai poate ieși din această fundătură în care s-a intrat, tinerii mizează pe gustul lor și atât, nu-i interesează ce scriu, azi, cei veniți dinainte de Revoluție în literatura română... Ei sunt mulțumiți și dacă publică pe internet și li se dau like-uri trecătoare. Poate *Expresul cultural* îi va „recupera”...

10 ianuarie 2017. BV

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul RO23BPOS24006748050RON01 - Banc Post Iași.

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, rețeaua chioșcurilor de ziare STAL, precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et. I, Iași, cod 700028.

Abonamente Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.

84 lei / an + 24 lei taxe poștale,

42 lei / 6 luni + 12 lei taxe poștale.

Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

RUGĂCIUNEA UNUI DAC

*Pe când nu era moarte, nimic nemuritor,
Nici sâmburul luminii de viață dătător,
Nu era azi, nici mâine, nici ieri, nici totdeauna,
Căci unul erau toate și totul era una;
Pe când pământul, cerul, văzduhul, lumea toată
Erau din rându-l celor ce n-au fost niciodată,
Pe-atunci erai Tu singur, încât mă-ntreb în sine-mi
Au cine-i zeul căru-i plecăm a noastre inimi?*

*El singur zeu stătu-au nainte de-a fi zeii
Și din noian de ape puteri au dat scânteii,
El zeilor dă suflul și lumii fericire,
El este-al omenimei isvor de mântuire
Sus inimile voastre! Cântare aduceți-i,
El este moartea morții și învierea vieții!*

*Și el îmi dete ochii să văd lumina zilei,
Și inima-mi împlut-au cu farmecele mele,
În vâleul de vânturi auzit-am a lui mers
Și-n glas purtat de cântec simții duosul-i viers,*

*Și tot pe lâng-acestea cerșesc înc-un adaos
Să-ngăduie intrarea-mi în vecinicul repaos!*

*Să blesteme pe-oricine de mine-o avea milă,
Să binecuvânteze pe cel ce mă împilă,
S-asculte orice gură, ce-ar vrea ca să mă rădă,
Puteri să puie-n brațul ce-ar sta să mă ucidă,
Ș-acela dintre oameni devină cel întâi
Ce mi-a răpi chiar piatra ce-oi pune-o căpătâi.*

*Goniți de toată lumea prin anii mei să trec,
Pân' ce-oi simți că ochiu-mi de lacrimi e sec,
Că-n orice om din lume un dușman mi se naște,
C-ajung pe mine însumi a nu mă mai cunoaște,
Că chinul și durerea simfirea-mi a-mpietrit-o,
Că pot să-mi blestem mama, pe care am iubit-o -*

*Când ura cea mai crudă mi s-a părea amor...
Poate-oi uita durerea-mi și voi putea sa mor.*

*Străin și făr' de lege de voi muri - atunci
Nevrednicu-mi cadavru în uliță l-arunce,
Ș-aceluia, Părinte, să-i dai coroană scumpă,
Ce-o să amuțe câinii, ca inima-mi s-o rumpă,
Iar celui ce cu pietre mă va izbi în față,
Îndură-te, stăpâne, și dă-i pe veci viață!*

*Astfel numai, Părinte, eu pot să-ți mulțumesc
Că tu mi-ai dat în lume norocul să trăiesc.
Să cer a tale daruri, genunchi și frunte nu plec,
Spre ură și blestemuri aș vrea să te înduplec,
Să simt că de suflarea-ți suflarea mea se curmă
Și-n stingerea eternă dispar fără de urmă!*

Nicolae CREȚU

EMINESCU: „NON IDEM EST...”

Există, neîndoind, o întreagă patologie a receptării lui Eminescu, cu tot ce înseamnă aceasta, ca reacție și raportare nu numai la corpusul scrierilor, ci și la personalitatea, viața și atitudinile, ideile trăite, care în convergența și complementaritatea lor cu opera întregesc și iluminează coerența unui destin exemplar, expus însă unor deformări simetrice schematizante pe ambii versanți, al unor „apărători”, ca și al denigratorilor. Cele mai multe și mai grave forme de falsificare a lecturii și înțelgerii s-au acumulat în timp, persistă și azi, în câmpul tematic al „naționalismului” eminescian, o etichetă verbală care, nerepusă (și astfel restaurată semantic) în contextul de epocă, riscă să inducă un efect adânc perversitor, de anexare unor ideologii de azi ori de atunci, fie ele pro sau contra, deopotrivă. Și asta când pentru Eminescu însuși conștiința sa națională își avea autenticul temei, deloc reductibil la vreun eșafodaj teizist, dimpotrivă, în spiritul unui ethos al atașamentului și responsabilității față de tot ce privea neamul românesc, prezentul în care poetul a trăit și a scris, dar și rădăcinile, istoria, idealuri și speranțe ale deschiderii către șanse de viitor.

Între poemele care captează reperiile definitorii ale unui atare **autoportret-efigie morală** un loc privilegiat ocupă postuma **Noi amândoi avem același dascăl**, tocmai datorită faptului că textul este articulat pe o disociere aprofundată și fermă, dar nu una excesiv și rigidizant „explicită”, așadar menținută în tonalitatea și jocul unor nuanțe sugerate, implicite atâtor semne de voită, esențială evitare a unei simple antiteze. Debutul pare chiar, dimpotrivă, să se așeze într-un tipar al deplinei convergente: „Noi amândoi avem același dascăl/ Școlari suntem aceleași păreri.../ Unitul gând oricine recunoască-l”. Câmp semantic dominat de un releu al **învățăturii** („dascăl”, „școlari”) și **reflecției** („păreri”, „gând”), puse sub semnul identității de surse și al comunității de

ideatie („același dascăl”, „aceleiași păreri”; „unitul gând”). Între sfera „eu”-lui și cea a „tu”-ului singura delimitare sesizabilă s-ar reduce deocamdată doar la înscrierea demersului de cunoaștere în durată: „Ce știi tu azi, eu am știut de ieri/ De-aceleiași lucruri plângem noi și rădem.../ *Non idem est si duo dicunt idem*.” Schimbă oare ceva radical decalajul dintre „ieri” și „azi”? De-ar fi așa, cum s-ar mai explica suprapunerea „eu”-„tu” în reacția lor („plângem noi și rădem”) vs. „de-aceleiași lucruri” (temele-stimul ale acelor reacții identice)? Și totuși „*Non idem est si duo dicunt idem*” în finalul primei secvențe prozodice, deci în tensiune cu ceea ce îl precede, dar poate destinat să consune abia cu ceea ce va urma unei atare deschideri.

„Tu zici că patria e-n decădere./ De răs și de ocară c-au ajuns;/ Când cineva opinia mi-ar cere,/ El ar primi tot astfel de răspuns./ Ca de rușine ochii să-i închidem:/ *Non idem est si duo dicunt idem*”: iată versuri ce prelungește liniile de început, nu apar nici aici indiciile vreunei diferențieri de profunzime, singura perceptibilă rămânând cea dintre „tu zici” al celui alt, pe de o parte, și „opinia” tăcută, lăuntrică doar, negrăbită să se comunice și altcuiva. Dar de gândit, gândesc amândoi, „eu”-l și „tu”-ul deopotrivă, la fel despre **decăderea patriei**, ajunsă „de răs și de ocară”. Îi unește luciditatea aceleiași viziuni și înțelgeri, întemeiate pe cunoaștere, analiză, evaluare. Altcieva îi desparte, nu obiectul, nici rezultatul reflecției lor. „Când cineva opinia mi-ar cere”, cu sugeratul tăle de condițională ipotetică al acestei formulări, „răspunsul” nu poate fi din partea „eu”-lui decât identic cu al celui alt („tu”): „tot astfel de răspuns”, dar negraba, tăcerea, parcă ezitarea *spun*, ele, mai mult (și altceva) decât simplul *dicere* („Tu zici că...”). Și anume: da, e **unul și același adevăr**, comun amândurora, dar trăit numai de eul eminescian ca un adevăr *amar*, chiar umilitor și rușinos („Ca de rușine ochii să-i închidem” la rostirea lui).

Nu vreo lașitate a nerostirii, a tăinuirii adevărului amar e conotația, ci diferența dintre dimensiunea de profunzime afectivă a **trăirii** lui complexe și, de cealaltă parte, netulburată, cvasineutrală „opinie” **constatativă**, de aceea plat comunicabilă.

Dar ceea ce era destul de discret sugerat astfel devine în următoarele două sextine de-a dreptul explicit, formulat limpede, în structuri/enunțuri subliniate disjunctive, în cea dintâi chiar într-o vădită racordare de „sintaxă” logică a explicației, care o leagă de imediat anteriorul „*Non idem est si duo dicunt idem*” și îl pregătește totodată pe cel din finalul aceleiași secvențe: „Căci din adâncul gândurilor tale/ Răsare ură, din al meu amor”. Nu doar tonalitatea trăirii „gândurilor” este distinctă, dar atitudinea, fondul lor ontologic situează într-o polaritate / opoziție de climat al ideii, un adânc al **urii** vs. unul al **iubirii** („amor”) și nici nu e vorba numai de rădăcinile asumării ei în cele două registre afective ireconciliabile, ci și de răsfrângerea în lume, de impactul asupra celorlalți, asupra oamenilor uneia și aceleiași „patrii în decădere”, un palier axiologic al **implicării ideii în real**, indisociabil de testul **angajării** vs. **indiferenței**: „Tu ai vrea tot să meargă pe-a sa cale/ Eu celui slab îi sunt în ajutor./ Cu-același gând, noi totuși ne desfidem:/ *Non idem est si duo dicunt idem*”. Criteriul moral discerne atitudinea participativă, benefică „celui slab” față de glacialitatea „gândului” rămas apatic în ordinea lumii, abandonată nedreptelor ei inerții. Delimitativul, de astă dată, „ne desfidem” marchează o confruntare-clivaj opozitiv pe cei doi versanți de natură morală ai, totuși, „aceluiași gând”.

Acesta însuși este asumat plenar în profunzimea **ființei** și a trăitului ei, respingându-i-se frontal orice fentă consolator-abstractizantă în confruntarea cu „răul”, în vreme ce de cealaltă parte distanța autoprotectoare e cea a „uitării” lui, eclipsat de „raza de splendoare” a

privilegiilor lumii: „Pe mine răul, deși răd, mă doare / Mă ține liniștea vieții-ntregi; / Iar tu uiți tot la raza de splendoare/ Ce-o vârsă-asupra ta a lumii regi.../ Ș-ai vrea cu proprii mâni să ne ucidem: / *Non idem est si duo dicunt idem*”. Să întrezărim în reflexivul „să ne ucidem”, drept cea mai îndepărtată discernere în convergența de „gând” inițial, o situare în tabere opuse, „eu”-l de partea „celui slab” vs „tu”-ul înclinat să se lase ademenit, egoistă voluptate, de „splendori” regale? Desigur, e un distinguvă ferm. Dezvăluirea deplină și definitivă a diferenței ce desparte două mentalități, ca dimensiune morală a raportării lucide la realitatea nedreaptă și contradictorie a lumii, vine în secvența prozodică finală: „E greu a spune ce deosebire/ Ne-a despărțit, de nu mergem de-a valma/ Și s-ar vedea atunci fărăndoială/ Când noi ne-am scoate sufletele-n palmă./ Ca-ntregul lor cuprins noi să-l deschidem: / *Non idem est si duo dicunt idem*”. Poemul este în ansamblul său expresia unei delimitări definitorii și ferme de „gândul” neconvertit în implicare activă, rămas steril, neîngemănat cu fapta / făptuirea chemate să-i răspundă. Este un *credo* al ethosului eminescian, care aduce în matca aceluiași Sens suprem, de sinteză complexă, ultimă, Opera, viață, ideile și atitudinile-vektor, toate încorporate unui irepetabil **destin interior**.

Înalt semnificativă, disjunctivă-cheie între *dicere* al „unitului gând” și, de cealaltă parte, sfera lui *agere*, a implicării în realul lumii transcendente inteligență, cunoașterea lucidă, supunându-le **testului**, adânc revelator, de natură morală, deschis și în întregime arătat, al „sufletelor în palmă”, reliefare de altfel mereu reiterată în configurația axială a laitmotivului „*Non idem est si duo dicunt idem*”: nu stralul *dicendi*, ci cel al lui *esse*, **ființial**, dă substanță gândului astfel implicat în raportul „eu”-lui eminescian cu lumea, doar așa absolvit de riscul sterilității și devenit autentic și dens.

Alexandru ZUB

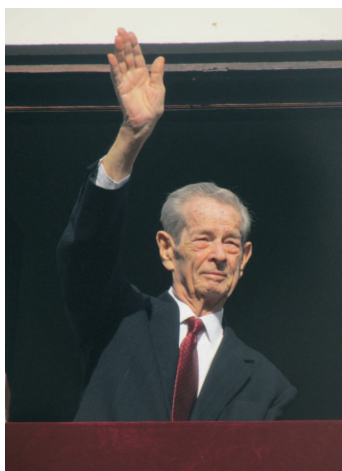
REGELE MIHAI ÎN PERSPECTIVA ISTORIEI NAȚIONALE

Respectul față de istorie, tradiție, cultură face parte din sistemul de valori pe care se întemeiază lumea modernă și îndeosebi componenta ei occidentală, cu care românii se simt solidari și căreia, în fond, îi aparțin prin însăși etnogeneza lor. Între aceste valori, monarhia a însoțit și impregnat aproape toată istoria noastră, sub forme diverse, potrivit timpului și împrejurărilor. Ea n-a încetat să existe nici atunci când, secole de-a rândul, dominația otomană i-a diminuat sensibil atributele, reducând-o la condiția de garant al autonomiei statale, în împrejurări deloc simple și cu străduințe pe care istoricii au căutat să le pună mereu în lumină.

Monarhia modernă, reprezentată de Casa de Hohenzollern-Sigmaringen, adusă în urma abdicării lui Alexandru Ioan Cuza, avea să joace un rol esențial în istoria României, atât în ce privește structurile interne cât și în politica externă. De la 1866 până în 1947, cei patru suverani s-au dovedit, în măsuri și cu personalități diferite, factori de creație și echilibru vitali pentru rosturile noastre în lume. Carol I, Ferdinand, Carol II, Mihai, ultimul cu două domnii (1927-1930, 1940-1947), prima exercitată prin regență, căci era un copil încă, cealaltă într-o epocă neînchipuit de gravă, căreia tânărul

rege s-a străduit totuși să-i impună un caracter democratic și o bună raportare la valorile lumii apusene. În timpul războiului, ca și alte zone de pe continent, țara a fost guvernată de un

conducător, a cărui înălțare, la 23 august 1944, i-a permis tânărului suveran să reinstitue constituția din 1923 și să restabilească legăturile cu aliații apusei, să contribuie la scurtarea războiului și să se opună (la un moment dat și prin grevă regală) comunizării impuse de sovietici și de acoliții lor. A fost o domnie scurtă, dramatică și convulsivă, în care Mihai I a căutat să salveze ce se putea din valorile democrației, la care aderase total, dar care erau condamnate de *plano* în

Europa Est-Centrală, cu regimuri impuse de Moscova, sub ocupație și cu o supraveghere alogena ce a mers adesea până la dublarea autorității de stat.

În cazul României, care intrase în război pentru a-și redobândi teritoriile pierdute prin dictat, timpul în care țara a mai putut beneficia de instituții democratice, puternic subminate însă de comuniști și înlocuite progresiv cu altele de import, după modelul sovietic, a fost prea scurt și prea agitat pentru ca valorile democrației să poată fi reasezate cum se cuvenea. Ele au fost abolite pas cu pas, iar la 30 decembrie 1947 a fost silit să plece (amenințat cu pistolul și cu sacrificarea unui mare număr de ostateci) Regele însuși, ultimul

obstacol, fie și mai mult simbolic, în calea "dictaturii proletare". S-a încheiat astfel o domnie începută cu mari speranțe pentru țară, care vedea în tânărul suveran un simbol al unității și continuității sale.

Silit să ia calea exilului, Regele Mihai a denunțat actul abdicării, impus prin silnicie, arborând în același timp, împreună cu familia sa, un doliu care a durat cât regimul comunist. Revenirea lui în țară, după 1989, a avut loc în condiții dramatice, care au pus totuși în lumină prestigiul unei figuri de excepție și o simpatie populară pe care noii potențiali au făcut tot posibilul să o contracareze. Chiar și statutul de "cetățean" al României suveranul nu l-a dobândit decât anevoie, iar disputele din ultima vreme pe marginea proprietăților sale arată că nu s-a ajuns încă la o normalizare deplină. Ea nu se va putea obține decât eliminând din legea fundamentată restricția privitoare la forma de guvernământ.

Ajuns la o etate venerabilă, Regele Mihai I continuă să fie nu doar un capitol de istorie vie, unul dintre cele mai semnificative, dar și o figură impresionantă din galeria marilor personalități, una a cărei misiune nu s-a încheiat încă. Sunt atâtea încă de făcut în România.

Gellu DORIAN

TUFA CU CIUPERCI OTRĂVITOARE

Te lași ispitit de provincie, cu gândul că aduci centrul aici! Dar nu-i decât o iluzie. Centrul se sprijină de margine. Marginea nu se poate sprijini de centru, ci îl transformă, cu timpul, în ruină.

Te lași înghițit de provincie. Și ea chiar o face și te molfăie, te molfăie, până când te face una cu ea. Nu mai poți fi deosebit de cei a căror prestanță nu se sprijină decât pe faptul că ei au înghițit centrul și-l molfăie, și-l molfăie până când din el nu mai rămâne decât un cotor de măr, uscat, aruncat pe stradă, pe care nici cîinii cei mai hămesți nu-l amușină.

Îți spui de fiecare dată să nu disperii, să aștepți, chiar dacă, vorba ta din tinerețe, ascunsă într-un poem pe care nu l-a reținut nimeni, în afara așteptării nu mai e nimic. Și sunt din ce în ce mai convins, că, cu cât înaintez printre tufe pline de ciuperci otrăvitoare, frumos colorate, ba chiar și emițătoare de arome îmbietoare, în afara așteptării chiar nu mai e nimic.

Te lași adulmecat de așteptare. Ea nu te molfăie, că și ea dacă posmagii nu sunt moi nu-i mestecă. Dar simți cum te ademenește, te aruncă în lehamite, nu în lene, ci într-un lihtis absolut, levantin, dulce-amar, din care nu ai mai dori să ieși niciodată. Nu mai disperii, iar dacă

disperare nu e, nici altă perspectivă nu e!

Din idealurile tale nu mai rămâne decât speranța că va veni cineva să te găsească uitat într-o casă, nu de moarte - ea oricum va veni și nici nu are importanță dacă te va găsi singur sau împreună cu alții -, ci de lume, de semeni pentru care n-ai vrut să fugi de acasă, de la margine spre centru, în lumea largă unde ți se întindeau mâini pline de iluzii care se împlineau de cum le atingeai. Dar la fel de iute se transformau în cenușă. Glasul tău stins nu va mai însemna nimic. Trupul tău chiar va deveni o povară. Sufletul tău nu va mai conta cituși de puțin. Aici, pe pământ. Poate acolo, în brațele nevăzute ale lui Dumnezeu, care, pleacă și el din tine odată cu tine, să însemne ceva... Dar de asta nu ești sigur.

Dar oare ți-ai făcut vreodată atâtea iluzii? Nu cred. Te cunosc bine. Știu că ai sperat doar, iar ce s-a împlint a fost o iluzie pe care ai dat-o deoparte, ce nu ai împlinit a rămas o rană adîncă pe care nu o va vedea nimeni.

Dar cine să vadă ceva din ceea ce tu ești aici, printre tufe pline de ciuperci otrăvitoare? E atât de bine în lumea lor, atât de limitat totul, încît marginea lor nici nu are centru, e un soi de punct lăsat

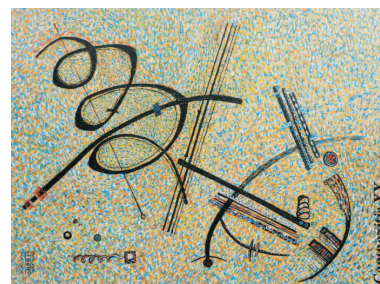
de un purice pe un cearceaf alb, imens, în care ei au dormit împreună cu himerele lor.

Ești oarecum stînjinit de această imagine. Nu e decât o constatare. La prima spălare, hipoclorotul va scoate pata aceea mică, infimă, care ți-a stat tot timpul în ochi, încît, uneori, ți se părea imensă, neagră, ca o noapte fără sfîrșit.

Te lași ispitit de liniștea de aici. Dar în spatele ei nu e nimic altceva decât un hău din care cei ce au reușit să fugă s-au salvat. Dar oare s-au salvat cu adevărat? Îți zici, ispitit de gândul că nicăieri nu e mai bine ca acolo unde ești sigur pe tine. Și unde poți fi mai sigur pe tine, decât în centrul existenței tale, care, chiar dacă este la margine, devine, cel puțin în credința ta, centru. Ce este mai important, să fugi tot timpul și să nu ajungi nicăieri sau să stai locului și să ajungi foarte departe? Habar n-ai. Vezi în jurul tău ratați, învinși, deznădăjduiți, rămași locului ca și tine. Auzi de mari împliniri, de destine care și-au găsit țelul în altă parte. Nu ești convins deloc că este așa. O durere există și-n acele inimi. Inima este ca un copac înfipt cu rădăcinile în același pământ.

Dacă trupul tău devine altul, alt pământ, inima ta cu siguranță se va usca.

Te lași ispitit de acel departe, dar în burta lui constăți, la atingerea lui, că tufele au rodit alte ciuperci otrăvitoare și pe acolo. Știu, te cunosc foarte bine, nu vei gusta din ele, nu te vei adăposti la umbra acestor tufe, chiar dacă ele vor crește peste tine așa cum cresc bălăriile peste cele mai frumoase palate care cîndva au fost centru și acum nu sunt nici măcar margine, ci doar un scop turistic peste care trec milioane și milioane de ignoranți care, fugind de centrul imbecil în care trăiesc, caută marginea, cea care străbate timpul cu demnitate chiar și sub formă de ruine.

Adrian Alui GHEORGHE

DESPĂTIMIREA DE LITERATURĂ

1. La ce bun literatura?

Am să-l parafralez pe colegul nostru mai vîrstnic, Sfîntul Augustin, care se referea la timp. Dacă nu mă întreb ce e literatura (*timpul*), știu; dar dacă mă întreb, nu mai știu. E ca mersul pe bicicletă: dacă te întreb cum de te ții în echilibru două roți becnice, te prăbușești. Sau e ca dragostea? Dacă o trăiești pur și simplu, te încarci de eternitate. Dacă o explici, trăiești experiența amară a celui care rupind aripile fluturului se trezește în palmă cu un biet vierme. Din păcate „limitele limbajului tău semnifică limitele lumii tale” zice, pe bună dreptate, Wittgenstein. Dacă te uiți într-o istorie a literaturii, de exemplu, e plină de „limitele literaturii”. Sau de ilimitări? Strada însăși, ca expresie a libertății exprimată la maximum, e de fapt plină de oameni presați de limitele lumii lor.

Cred că mai degrabă aș ști ce nu este literatura, lucru pe care mi l-am fixat în cap cu fiecare carte citită, cu fiecare pagină scrisă. Că (*tot*) scriind, că (*tot*) cetind ajungi în hățiturile metafizicului, ca Făt Frumos din „Tinerete fără bătrînețe...” în Valea Pîlîngii unde brusc a fost (*est*) lovit de dorul după realitatea fecundă părăsită din cauza himerelor.

Din această perspectivă literatura nu este viață, ci doar iluzia vieții (*și asta am învățat-o trăind, am verificat-o îndelung*)! Un text genial nu naște nicodată nici măcar un vierme de mătase. Sau un vierme de bălegar. Literatura este minciuna convenabilă cu care nu îi amăgim pe ceilalți, cu care ne amăgim noi pe noi înșine și o facem cu cele mai seducătoare argumente. Fiecare om

trăiește, însă, cu și pentru minciuna lui. În fiecare zi o sporește, o cosmetizează, o îmbunătățește, o susține în fața celorlalți cu vehemență, clipă de clipă stă încruntat, îngîndurat ca să găsească alte și alte argumente în favoarea propriei minciuni.

Literatura, ca și arta în general, este expresia fricii că lumea din jur este finită. Scriem ca să punem o virgulă mai apăsătoare la finețudinea noastră verificată și eternitatea presimțită. Dacă am fi eterni, ca piatra, crezi că ne-am mai ține de visat? Crezi că am mai inventa licorne, pe care să le călărim apoi pe deșălatele, pentru a ajunge pe nu știu ce coclauri unde bănuim că sălășluiește dublul nostru ideal?

2. La ce bun propria literatură ?

Habar nu am dacă ceea ce facem noi e bun sau e rău, la ce bun să scriem în vremuri de bejanie. Dacă o facem în orice condiții, probabil că e vorba de un viciu nepedepsit încă. Dar o să zicem și o să motivăm și noi odată cu Platon care ne-a relevat că „mînuirea și cunoașterea cuvintelor conduce la cunoașterea lucrurilor” și asta ar mai atenua ceva din gratuitatea cu care ne petrecem viața. Iar mînuirea lor, a cuvintelor, ar fi asemeni mînuirii periculoase a otrăvurilor, trebușoare care afectează în primul rînd pe minutorul stîngaci. Desigur că am putea să nu scriem, că am putea să îngînm doar lucrurile esențiale din preajmă, să imităm răsăritul soarelui, asfințitul, mersul pe vîrfuri al ploii peste trupul mării, așa cum o făceau primii oameni, primitivi încă, care și-au descoperit oareșce simț artistic. În fond nici noi nu ne-am îndepărtat prea tare de primitivitate, dacă scuturi o carte

de poezii sau vreo carte de proză, de azi, de ieri sau de alaltăieri, cam aceleași lucruri de bază se vor împrăștia jur-împrejur, doar recuzita este ușor diferită. George Steiner zice, referitor la asta, într-un excelent eseu recent (*Tritonuri, revista Nexus 50, 2008, Olanda; Idei în dialog, 16 sept. 2008*) : *O prea mare parte a comportamentului nostru social, politic și chiar familial rămîne sadic, înșelător sau primitiv din punct de vedere intelectual. Pofia, setea noastră de masacru pare nesfîrșită. Duhoarea banului ne infectează viețile. Dar cînd creăm un sonet shakespearian, cînd compunem o Misă în B-minor, cînd ne luptăm, de-a lungul secolelor, cu conjectura lui Goldbach, sau cu „problema celor trei corpuri”, ne depășim limitele. Atunci, într-adevăr, „minuni mai mari ca omul nu-s”.* Evoluția literaturii, se știe, nu e la nivel de „ce spune”, ci la nivel de „cum spune”. Dacă s-ar întrerupe lanțul creării literaturii, împrăștiată de la epocă la epocă, omenirea ar intra în impas. Ar muri, poate. De asta, cu fiecare generație există indivizi aleși (*sau autoaleși*?) care sînt chemați să împrășteze temele și mijloacele.

3. La ce bun literatura română?!

Dar cine își poate imagina un popor fără cultură proprie? Să zicem că poporul bulgar s-ar lăsa recomandat în lume prin cultura sîrbă iar cultura rusă ar reprezenta poporul englez etc. Despre ce fel de lume am mai vorbi, astfel? De asta, globalizarea poate uniformiza meniuri din bucătărie sau indicatoare pe șosele, dar nu poate uniformiza cultura și literatura. Hai să

facem un exercițiu de imaginație și să ne închipuim că am fi un popor fără literatură proprie! Păreră mea ar fi că am deveni vulnerabili, am dispărea. Pentru că becnica literatură e pata de ulei care rămîne la suprafață indiferent de mărimea potopului, de durata lui, de consecințe. Iar limba, ca instrument al comunicării, se modelează în exercițiul literaturii. Fără mlădiere poetică îndelung încercate o limbă devine un buzunar cu bolovani. Zice același Platon, justificat: „Caracterul unui om poate fi judecat după gusturile sale artistice”. Așa și caracterul unei societăți...! Iar un popor care își leapădă cultura, care și-o batjocorește, care și-o renegă, e un popor fără caracter. Ne recunoaștem uneori evoluția „caracterului” nostru național în aceste sentințe?

Nu sîntem în avansurile literaturii europene și universale pentru că ne-am petrecut modernitatea omorîndu-ne propria cultură, reprimînd-o, ucigîndu-ne scriitorii, ostracizîndu-i. Dacă n-am fost barbari cu alții, am fost barbari cu vîrf și îndesat la noi acasă. Am aspirat și barbaria altora ca să o altoim pe a noastră. Dacă ne-am fi agățat de poala unor Cioran, Eugen Ionesco, Eliade, Blaga, afirmîndu-ne la umbra lor calitatea de români, azi eram salutați cu respect în Europa. Oricum, cultura română e mai bună decît poporul român. Numai cultura nu ne lasă să pierim, să dispărem pe scara istoriei. Dar ca să vezi care e raportul unui neam cu proprii scriitori de geniu, trebuie să vezi cum le respectă acesta postumitatea, numele, renumele, urmele trecerii prin lume, legenda. Ca să ajungi la Ipoteștii lui Eminescu trebuie să încaleci drumuri proaste, să faci slalom printre gropi, să te faci că nu observi mizeria locului. La Humuleștii lui Ion Creangă e la fel. Precaritatea te întîmpină și la casa Lucian Blaga și la cimitirul Belu și la Petrla, locul nașterii lui I.D. Sîrbu.

Din acest motiv sîntem în Europa nu o cultură ci o provincie culturală. Iar scriitorul de provincie, fie raportat la Europa, fie raportat la propria capitală culturală, este în situația a ceea ce în masonerie s-ar numi „moarte civică”. În acest caz ignorarea omoară mult mai temeinic decît contestarea.

Alberto BRUNESCU

Cititorul din umbră

SUB MASCA SILOGISMULUI

Fie și la o simplă analiză, putem deduce că *silogismul* ne indică o judecată rezultată din alte judecăți. Într-o complexă construcție culturală, în primul rînd în cea literară, este de dorit să nu lipsească silogismul, el putînd constitui, ca parte fundamentală de raționament deductiv, chiar și în condițiile în care este prezent într-o măsură mai puțin vizibilă ca de obicei, câmpul logic al fenomenului în cauză, cu alți termeni și cu alte idei. Mai ales într-o tensiune pronunțată, existentă într-un text literar, silogismul poate fi oxigenul care-l înviează, scoțîndu-l din amorțeala producătoare de monotonie somnolentă, până la urmă și din renunțarea la lectura fragmentului respectiv. Un specialist în analiza domeniului insistă asupra însemnătății logicii clasice, demonstrînd că ignoranța nu constă doar în necunoașterea adevărului despre multe lucruri din preajmă, ci cu mult mai mult în neafarea adevărului despre noi, în ultimă instanță

despre cunoașterea de sine. Or, această cunoaștere capătă contur și substanță mai ales cînd ne raportăm la rolul existențial pe care îl joacă viața, cea pe care o percepem și o trăim conștient (uneori și inconștient) la intersecția mării varietăți de feluri de a fi. De a fi alături de atâtea fenomene, lucruri, întîmplări și percepții senzoriale. Pe de altă parte, un filosof ar susține cu tărie că viața noastră își are cauza în noi înșine, în lăuntricul de la care pornesc interpretările exteriorului, ale realităților în care trăim și pe care nu le putem trata cu suficiență. Pentru asta însă e nevoie de cunoaștere, de atmosfera lumii culturale, inclusiv de judecățile de sub masca silogismului.

Nu demult am recitat unele proze poetice ale lui Arthur Rimbaud și am rămas și mai impresionat de forța scriiturii lui la această nouă lectură. El descrie în fapt niște complexe trăite într-un amalgam de confuzii. Asta la prima vedere, pentru că în adîncimea scrisului „infernal”

descoperim că la temelia stilului și a imaginației lui stau cugetările născute de după viața aventuroasă întîmplată, gînduri exprimate intempestiv și îmbrăcate într-un fel de veșminte ale silogismului care, la rîndul lui, emană adevăruri bine ascunse până atunci. Ca urmare a puterii de judecată a omului, mintea e o întăietate a ființei lui. Dar și mintea, susține gînditorul, e o ființă la care ființarea însăși devine complexă în sensul cartezian al gîndului gîndit: Intervine aici silogismul, fie și numai ca parte a iubirii în logica înțelepciunii. Un David Eagleman în „Viețile secrete ale creierului”, cartea despre care se spune că „provoacă în știința minții aceeași revoluție pe care a stîrnit-o Copernic în cunoașterea astrelor”, demonstrează un fapt crucial: circuitele neuronale sunt proiectate pentru a genera un comportament care este potrivit pentru supraviețuirea noastră, iar principiile de ghidaj bine înrădăcinat al gîndurilor se aplică tuturor credințelor

profunde legate de logică, adevăr, silogism, dar și de etică, emoții, frumusețe, iubire și restul vastului peisaj mental.

Poate am avea nevoie de orbirea lui Homer și a lui Borges pentru a vedea mai bine lumea interioară din noi, acolo unde simțurile nu se lasă influențate de realitatea dinafară. Și ce-i cu silogismul aici? Ne amintim de aristotelicului exemplu. Parafrazăndu-l am spune: unii oameni sînt orbi, dar și orbi-s oamenii, sînt orbi care vîd mai clar decît văzătorii. Mai ales esul se pretează la judecăți prin deducție, voit insinuat între platitudine și paradox, patetism și melancolie, între cinism și absurd sau între bine și rău. Ochiul fizic deschis nu răzbate uneori ceată cu puterea ochiului interior.

În dezastrul nostru modern, gîndul cel bun rătăcește anevoios printre duritățile abaterii de la normal, încît până și silogismul la care se apelează în multe scrieri ar putea juca o atribuție cu influență demnă de o cauză superioară. Într-o lume fragmentată în fel și chip nu strică nicio ofertă care să afirme armonia și dreapta judecată ca voință de îndreptare a lucrurilor. Exaltările, excesul de retorică, ignorarea valorilor, deficitul cultural în metabolismul omului nu fac bine stării de grație și speranței de lumină lină. Să apelăm și la silogism pentru că, vorba poetului, atunci „florile gîndului iarăși vor răsări”.

Flavius PARASCHIV

Cărțile din raftul meu

„AM RĂMAS O GÎNDIRE FĂRĂ CER”. AUREL PANTEA ȘI OPERA POETICĂ

Numele poetului din titlul prezentului text nu mai are nevoie de nicio introducere pentru că este, fără doar și poate, o figură cunoscută în mediul literar și universitar românesc, apreciat atît pentru cărțile de poezii, cit și pentru numeroasele studii de istorie și critică literară (amintim acum de studiile despre Ștefan Augustin Doinaș și Mircea Ivănescu, dar și *Metamorfozele lirismului* din 2011). După „ucenicia” la „Echinox”, a urmat debutul editorial din 1980 cu volumul *Casa cu retori* (Editura Albatros, București), pentru care a primit și Premiul de debut al editurii care i-a asigurat lansarea, urmat de alte cărți în care a continuat să tatoneze același cîmp tematic (acea „temă cu varațiuni”) despre care au discutat multe voci critice. Cu excepția volumelor tipărite în 2013 (*Reviem pentru tăceri și nimiciri*, Editura Tipomoldova, Iași; *Blanca*, Tîrgu-Mureș, Editura Arhipelag) și 2014 (*În urmă se sting toate luminile*, Bistrița, Editura Charmides - *Opera poetică*, antologia prefăcută de Al. Cistelean, coordonată de Călin Vlăsie și publicată la editura piteșteană Paralela 45 în 2016, cuprinde celelalte opt volume de poeme, fapt care poate fi considerat un soi de reactualizare a carierei, aducînd în fața publicului cititor contemporan nu doar o antologie, ci și întregul periplu artistic al unui optzecist memorabil...

Întrebat de ce preferă poezia și nu proza, Aurel Pantea, într-un interviu publicat pe platforma online **qpoem**, declară fără reținere că pentru el poemul este modul absolut de înțelegere a realității, a lumii înconjurătoare. Mai mult decît atît, un creator de lumi poetice se „autoevaluează” prin plămîuirea realului poetic, care este generat în momentul fiecărei lecturi. Acest „real poetic”, în cadrul universului artistic creat de autorul *Sacralui în poezia românească*, a fost descris de Cistelean în consistentul studiu introductiv care deschide antologia, încă de la etapa debutului, ca o „presimțire a temei sale fundamentale - teama de neant - și de avertizare a angoasei” (p. 8). Într-adevăr, volumul *Casa cu retori* este alcătuit dintr-o serie de texte care pun sub semnul întrebării raportul dintre ființa umană și necruțătoarea trecere a timpului. Moartea, după Irina Petraș, domină versurile lui Pantea, temă care cunoaște, desigur, modalități diferite de reprezentare. Uneori, nebuloasa existență este înfățișată stilistic prin intermediul unor imagini tensionate, care se succed rapid și reușesc din plin să surprindă criza conștiinței. Iată, de pildă, în *Simțuri în moină* ușurința prin care „eul” înfățișează haosul vieții, cu ajutorul unor secvențe sugestive (sobre), împrumutînd, totodată, și elementele materialității: „Ușă proptită. Acțiuni, fracții/ de gesturi. Ce secetă, revelîndu-l mohorît pe homo conclusus./ Viața fără imagine și fără regn, cu mirosuri/ de riuri murdare se cabrează la ridicarea lui Lazăr./ Moina/ din simțuri, mă umplu de om, salvează-mă gravitație/ salvează-mă și de această imagine grea care-mi sparge casa/ [...] există viață fără imagine, eliberează metafora și scutește-mă” (p. 39). Alături, ușurința prin care „eul” trece de la concret

la abstract, dimensiuni care străbat constant poemele din antologia de față, este captivantă nu doar datorită limbajului puternic metaforizat, dar care, totuși, alcătuiește o „stare picturală” aparte, ci și prin bogatul repertoriu imagistic prelucrat prin îmbinarea armonioasă, firească a constructelor lingvistice încifrate. Într-un poem precum *Pindă*, cititorul asistă la un ansamblu stilistic cvasicriptic, în care nonfigurativul, irealitatea etc. contribuie la „dematerializarea” limbajului, trimițînd poezia către ireprezentabil, iar această codificare geometricizantă a imaginilor devine, treptat, un mecanism poetic frecvent în lirica lui Aurel Pantea: „Pierdut în văpaia nuanțelor, cu zimți oxidați/ simțurile/ prelungesc realitatea/ dincolo de propria-i extenuare. Dorințe îmbrăcate în brocart/ flacăra implicită a eului în văluri/ își adjuce șansele” (p. 38).

În *Persoana de după-amiază* (Editura Dacia, 1983), Cistelean observă un proces de evoluție, pentru că poetul „trece de la poezia de atitudine, de la poezia de ceață la poezia ca referat al viziunilor și ca reportaj de spasme și convulsii” (p. 10). Există în acest volum un spectacol al senzorialului, un amestec eterogen între componentele derizorii ale cotidianului și fantasmale proprii imaginației. La toate acestea se adaugă și o căutare continuă a lăuntricului, raportînd totul la condițiile domeniului extralingvistic. De remarcat, totodată, și „titlurile - concluzie” ale unor poezii adunate în cartea tipărită în 1983, care dirijează atenția cititorului spre o anumită receptare a textului, dezamorsată subtil mai apoi de conținutul poemelor. În *O carcasă caldă*, spre exemplu, tonul confesiv al versurilor contribuie la o poetică care presupune, înainte de toate, o evaziune forțată în imaginație: „Cu ce să încep - cu strada/ aceasta lînsă de ceață, cu buzele mele/ umede - în gură, în gîtlej persistă/ gustul de mil al serii, aburii din respirația/ trecătorilor ezită o clipă, apoi se resorb/ în ceva invizibil de compact - de multă vreme/ ne însoțește, seara posedă moliciuni/ de fiară/ [...] Trec pe lîngă neoane, luminile/ lor ca niște puncte de sudură. Lăuntru sau afară./ Deocamdată trupul e o carcasă/ caldă” (p. 60).

O atitudine asemănătoare se poate descoperi și în *La persoana a treia* (Editura Cartea Românească, București, 1992), volumul în care „hăul” universului interior plasează discursul în orizontul unei alienări nu doar de spațiul restrictiv al realității imediate, ci și de spațiul nebuloasă al unei gândiri marcate de o autentică experiență ontologică. Acum poemele accentuează atmosfera de maximă încordare, unde latura de poet-vizionar este înregistrată punînd față în față omul cu propria finitudine. Versurile, în acest punct, nu mai sînt simple descrieri

ale cetățeanului, ci și niște vaste acorduri anxioase. Iată un exemplu edificator pentru tensiunea volumului din 1992 și nu numai: „Ce există deasupra și ce/ există dedesubt,/ deasupra este stradă cu inși/ ce se țin cît pot,/ dedesubt e rîul negru/ al celor nereținuți/ de nici o memorie./ Eu am o față zdrelită”

(*Ce transparență*).

Prefațatorul antologiei subliniază că, începînd cu *Negru pe negru* (Editura Arhipelag, Tîrgu Mureș, 1993), traseul literar al poetului este alcătuit, de fapt, dintr-un mare „poem - livrat în tranșe - al agoniei existențiale. E un flux continuu de angoase, o defilare întreruptă de spasme și o revărsare secvențială de terifiante și terori infernale” (p. 17). La toate acestea, de reținut este și

metafora „pastei”, care poate semnifica uniformizarea ființei, aspect tematic care reapare pe alocuri ca un simptom al resemnării, incapacitatea de a înfrunta timpul și degradarea universului înconjurător. Un poem din *O victorie covîrșitoare* (Editura Paralela 45, Pitești, 1996) filtrează datele exterioare ale lui print-o lentilă insolită, ce (re)compune și descompune planurile intangibile ale realității într-un autentic „joc” meditativ: „Poți să crapi și să te adaugi pastei/ îmi spune cel din mine ce nu vorbește,/ cel ce niciodată nu a vorbit, mutul/ de care fiecare cuvînt al meu își amintește,/ de care fiecare cuvînt al meu se teme/ [...] pot să crap și să mă adaug pastei,/ pot să intru în pasta primitoare./ ea așteaptă, ea niciodată nu va naște pe nimeni,/ ea e dragostea pură, fără subiect, ea nu refuză/ și mă urmărește cu priviri răbdătoare” (p. 198).

Stări poetice similare pot fi descoperite și în celelalte volume, cu grade diferite, mai ales în *Nimicitorul*

(Editura Limes, Cluj-Napoca, 2012). Imaginea pastei, de pildă, revine cu o tonalitate amplificată și continuă să reprezinte modul percutant prin care instanța poetică reușește să „concretizeze” intuiția banalului existențial: „Oamenii pe stradă, cum îi simți, ca o pastă/ secretați de un puls fără nivel, depărtați și teribili de inumani,/ cu glasurile răzbind dintr-o deplorabilă stare/ a imaginației, ei sînt sfîrșitul, ziua moartă, realitatea fără apeluri/ făcută din lucruri pe afară” (p. 249). Mai există în volumul din 2012 poezii constituite în jurul unui strigăt provenit din interstițiile ființei și care, în același timp, îmbracă parțial haina „împătului” expresionist. Nu e de mirare că această manifestare cvasiconfesivă a lumii interioare țintește spre Divinitate, iar următorul exemplu surprinde lămuritor una din ipostazele provocatoare ale creației poetului și criticului literar Aurel Pantea: „Nu mai știu, Doamne, de unde să încep, ce pot să-ți spun/ mesaje știute, păcate, n-am proiecte, Doamne, am păcate,/ am proiecte inverse, nu asta e păcatul, Doamne, nu asta e răul,/ Doamne, uită-te la mine și rîzi, sînt rezident într-o patrie/ inflamată de mesaje” (p. 251). Dar cine este, totuși, Nimicitorul, această (pseudo)figură „lirică”, descris în *Negru pe negru* (alt poem), cartea tipărită în 2005, ca un nivel anume al negației la care a ajuns imaginația poetică a autorului? Nu e vorba, desigur, de un personaj ca Mopete din opera lui Mircea Ivănescu, ci mai degrabă de o expresie fulminantă a neputinței de a face față Nimicului din jur, dimensiune textuală care unește aproape toate poeziile adunate în volumul din 2016: „La fiecare mișcare a nimicitorului, lumea nu devine/ mai încăpătoare, dar apare/ un o (zero) urît și larg, nimeni nu și-l asumă/ nimeni nu semnează pe el, el e pîntecele ce poartă cifra de neștiut” (p. 256).

Prin *Opera poetică*, literatura lui Aurel Pantea cunoaște un proces de relansare bine meritat, iar din acest motiv volumul poate fi considerat și o mărturie a faptului că această lirică încă ofertantă are toate șansele să treacă de proba timpului...

AUREL PANTEA

OPERA POETICĂ

ediția paralela 45

Dă-mi aripi să pot zbura

Nichita DANILOV

PORNIND DE LA IONESCO

„Mîinile, degetele, picioarele, toate devin o problemă greu de rezolvat azi”, spunea, cu puțin timp înainte de moarte, Eugen Ionesco.

Bătrînețea a fost una dintre problemele sale existențiale. O problemă pe care dramaturgul a studiat-o întorcînd-o pe toate fețele.

Propriul său trup a fost supus unei observații minuțioase. El a devenit un fel de arenă shakespeariană în care, în loc de personaje (actori), evoluau diferite stări, gânduri, ce se animau atunci cînd un organ sau altul intra în disfuncție.

Citind aceste scurte observații, gîndul te duce și la blestemele lui Iov, la neputința regelui Lear, dar și la melancolia indusă a lui Falstaff sau la retorica lui Hamlet.

Dar nu numai bătrînețea a constituit o problemă de studiu pentru autorul *Rinocerilor* sau relația dintre Eu și Cosmos (mereu acest Eu, de care nu ne putem dispensa nici atunci cînd medităm la viața de dincolo, presupunînd că ea există și că Eul nostru se leapădă acolo de toate atribuțiile sale, rămînînd totuși același eu, fără să adopte o altă identitate - în fond cum ar putea-o adopta, o identitate se adoptă de la sine putere, odată ce are de a face cu un datum?), nici de relația dintre om și Dumnezeu, ci marea problemă a fost moartea.

Această ecuație a morții a căutat s-o dezlege omul Eugen Ionesco în ultimele zile ale vieții sale.

„Nu apărăm pe pămînt pentru a trăi - scrie el. Apărăm pentru a pieri și a muri... Înainte, sculîndu-mă în fiecare dimineață spuneam: slavă lui Dumnezeu care mi-a

dăruit încă o zi. Acum spun: încă o zi pe care mi-a retras-o. Ce-a făcut Dumnezeu din toți copiii și din vitele pe care i le-a luat lui Iov?”

Adică: nu a făcut nimic? Chiar nimic? A luat fără să-i folosească la nimic? Le-a risipit în aer? Dar poate era nevoie de această risipire pentru a face ca aerul să rodească? Să rodească ce? Un răsărit splendid de soare. Sau un apus al lui... Sau le-a luat pentru a crea o altă existență.

Mergînd pe acest fir al deducțiilor, ne-am putea întreba: din toți fiii și din toate vitele lui Iov a creat acest Dumnezeu, care ni se spune că e atît de bun, măcar un fir de iarbă? Sau le-a risipit în vînt?

Iată și o altă întrebare, mai limpede: viața se hrănește cu viață. Dar moartea se hrănește cu moarte? Prin moarte viața creează viață? Lucrează doar chimia și biologia? Sau lucrează și spiritul? Murind, celulele dintr-un trup dau naștere altor celule care, unindu-se între ele, alcătuiesc alte trupuri sau devin sol pentru hrana lor.

Dar celulele sufletului se perpetuează și ele? Se divid? Se transformă? Din om trec în vierme și din vierme în om?

Răspunsul ar fi: nici un fir de iarbă n-a creat Dumnezeu din copiii lui Iov și din vitele lui. Ci le-a lăsat pradă secetei și vîntului ce bate prin *Apocalipsa* lui Ioan...

Dacă-i așa, atunci pentru ce i-au trebuit lui Dumnezeu viețile copiilor și vitele lui Iov? De ce nu le-a lăsat la locul lor? La ce i-a folosit suferința, disperarea prin care a trecut un om care l-a preaslăvit în sufletul său și nu s-a lepădat de el nici măcar atunci cînd, la îndemnul Satanei, Dumnezeu s-a atins de trupul lui,

acoperindu-l de bube fumeșe?

Pe Dumnezeu l-am mai putea întreba: ce-a făcut din spiritul lui Iov? Ce-a făcut din Isaac, Avraam și Iacov? Ce-a făcut din Moise, din Goliat și din regele David? Din Solomon? Ce-a făcut din Homer? Ce-a făcut din Sofocle? Ce-a făcut din Aristotel, din Arhimede, din Euclid, din Socrate și din Platon? Ce-a făcut din Dante? Ce-a făcut din Shakespeare? Din Eminescu al nostru, din Creangă și chiar din Caragiale ce-a făcut? Ce-a făcut din Dostoievski și Tolstoi? Și ce-a făcut din Gogol, autorul *Sufletelor moarte*? Dar din Eliade și Cioran?

Măcar a așezat cenușa lor lîngă cea a lui Nietzsche, cel care a încercat să creeze supraomul?

Ce-a făcut din umilele fire de iarbă? Dar din splendidele lanuri de grîu ce se leagănă în bătaia vîntului pe cîmp?

Acum unde sînt ele și la ce-i folosesc dacă nu sînt nici măcar praf și pulbere? Oare îi sînt mai de folos acolo unde sînt sau nu sînt, decît dacă ar fi rămas aici?!

Ce face Dumnezeu din materie după ce-o depozitează de suflarea ce-o animă?

Plămădește alt chip, alte forme? De ce ființele se nasc doar o singură dată?

De ce unul e mereu altul?

De ce există identitate în univers dacă orice particulă piere iremediabil?

Ce face Dumnezeu cu spiritul care părăsește materia? Îl lasă să piară?

Există vreo diferență între a muri și pieri?

La aceste întrebări a încercat să răspundă Eugen Ionesco.

Răspunsurile pe care și le-a dat nu i-au

folosit la nimic. După cum la nimic nu i-au folosit umorul, sarcasmul, plictiseala, disperarea, modul său unic de-a privi lumea. Toate încercările sale de-a ajunge la o concluzie clară s-au soldat cu un eșec.

Și fiindcă, în ciuda tuturor strădaniilor minții și a simțurilor sale, nu a reușit să rezolve „problema” dispariției complete, nici a degetelor, nici a mîinii, nici a picioarelor și nici a inimii, părintele absurdului și-a pregătit sufletul pentru o ultimă încercare: trecerea pragului dintre viață și moarte.

Propria sa moarte a pus capăt tuturor îndoielilor. A rezolvat toate problemele sale. Sau doar o parte din ele. Unele au rămas, însușind literale cărților. Ele stăruie acum și în mintea noastră.

„Unde s-au dus cu toții? se întreba el.

Să spui că nu sînt nicăieri și se pare absurd. Să spui că sînt undeva e imposibil...”

Meditînd la dispariție, cu cîteva decenii înainte de Ionesco, în *Apocalipsa timpului nostru*, Vasili Rozanov scria: „Apune viața, nu pot s-o rețin. Și nu vreau s-o rețin. Cum s-a schimbat tot sensul odată cu schimbarea situației! Acum nu mai vreau distracții, plăceri. Iată ora cînd virtutea e mai dulce ca plăcerile...”

Și: „Dacă îmi va ține cineva o cuvîntare de slavă «deasupra mormîntului descoperit», voi sări din groapă și-am să-i trag o palmă.”

Aceasta fiindcă, după Rozanov: „Nimeni nu e demn de laudă.”

Orice om e vrednic doar de milă. Nu-i așa?!

Șt. VLAD

DESPRE ZÎMBET

1.

Un japonez din categoria celor care își pierdeau vremea cu haiku-urile spunea, încrețindu-și fruntea, că “zîmbetul e o floare pe chip”. Amintindu-mi de zîmbetul lui Ion Iliescu, cinic, de la Revoluție, mi-am dat seama că poporul ăsta s-a ales “cu flori de pe chip” numai de prin bălării...! Și Iago zîmbea, cînd îi ieșea “pasiența”, nu-i așa? Și Iuda s-a umplut de frisonul zîmbetului numărînd arginții. Există o educație a zîmbetului, pe care românii nu o au. Românii ori dau în clocot de ris, ori se tăvălesc pe jos de jale, bocindu-și condiția, soarta, neamul, familia...! Pe stradă vezi numai chipuri încruntate, chinuite de ceva interior, nedeslușit...! Aprofundîndu-le semenilor noștri amăreala de pe chip mi-am dat seama că îi chinuie, de fapt, peste măsură, soarta caprei vecinului...! Cum să mai zîmbești dacă vezi că asta, capra, îi umple de lapte pe “nenorociții” de vecini?

Dreptul la zîmbet se cîștigă, de fapt. Mai aud și acum urlul gradatului din armată care spunea: “Ce rizi, bă? Cînd ai să mă vezi pe mine tăvălindu-mă pe jos de ris, atunci tu ai voie să zîmbești un pic...”! Acum fenomenul e puțin invers,

cînd zîmbesc știu că el se tăvălește pe jos de ris și asta mă face mai mulțumit.

2.

La un concurs de mimică orice zîmbet este ca o monedă calpă. O vezi, o simți în palmă, dar n-are valoare. Dacă aș fi în juriu la acest “concurs de mimică” aș premia zîmbetul care m-ar face să plîng în hohote... Este o povestire a lui Heinrich Boll în care oamenii dintr-o comunitate sînt obligați să zîmbească tot timpul. Cei care nu zîmbesc sînt amendați, condamnați. Oamenii trăiesc cu măști, ca să placă oficialilor, milițienilor. Și noi am trăit într-o “asemenea Chină” în care zîmbetul era obligatoriu, în care se spunea senin: “Nu există să existe,/ Cetățeni cu fețe triste...”!

3.

Există pe lumea asta așa numiți “ghicitori în zîmbete”. Într-un zîmbet, zic cunoscătorii, poți citi și istoria lumii, dacă știi să pui cap la cap mișcarea buzelor, arcuirea pleoapelor, lumina din ochi, gîndul de după frunte, contextul geografic, contextul politic, situația

internațională, longitudinea, latitudinea, altitudinea, mirosurile din jur... Mai sînt și alte elemente. Am văzut o asemenea ghicitoare pronunțîndu-se în privința unui om care o luase pe drumul fără întoarcere al vieții și care zîmbea uitîndu-se în sine: “Asta se trăiește pe sine însuși așa cum floarea de mătrăgună își rostuește otrăvurile convinsă că Dumnezeu a pariat prin ea pe eternitate...!”. Toate zîmbetele salvează, în fond, pe cineva. Cînd nu poți trece o apă mare, de exemplu, întinzi peste ea un zîmbet și apoi pășești, la început cu timiditate, apoi mai hotărît... Ai să vezi că merge. Da, de multe ori am trecut asemenea poduri.

4.

Mă întreb care ar fi zîmbetul cel mai frumos pe care l-am văzut vreodată...? Cred că e al înghițitorului de flăcări care, cu torța aprinsă în față, a văzut chipurile uimite ale publicului din sala circuitului și

atunci și-a dat seama că oamenii aceia, pe care îi păcălise cu trucurile sale de mii și mii de ori, chiar îl credeau... Și pentru prima oară a înghițit cu adevărat flăcările cu care se jucase o viață și care de data asta i-au lîns măruntaiele, i-au prins inima, i-au dat măsura stihiei trezite. Eu i-am văzut zîmbetul, am înțeles că era maxima împlinire. Mi-a mai plăcut și zîmbetul lui Leonardo Da Vinci în momentul în care a pus ultimul bengin de culoare pe tabloul cu nefericita Gioconda. Zîmbetul lui a fost, de altfel, semnătura. Mai sînt zîmbete frumoase care trec neobservate: al lunaticilor, al mamelor care își conduc copiii în lume, al copiilor care reușesc să depășească ograda casei în goana lor spre lume. Zîmbetul e o relaxare a friicii care ne ține legați unul de altul.

Paul GORBAN

mi-am promis o călătorie de-o noapte întreagă
alături de nudul tău negru care mă destramă
cu fiecare mișcare pe care o fac

NUDUL DE CRETĂ

așa mi-a venit într-o zi [când nu mai aveam liniște
când mai multe lucruri mărunte și scandaloase
se ascundeau prin casă respirându-mi pe întuneric
pe lumină sentimentele cu care i-am îndopat pe ceilalți]
să desenez pe parchetul negru un nud de cretă
un nud grațios ca o păpușă de porțelan
[și privindu-l mai multe zile cum umbla prin
apartamentul meu cum dormea în patul meu
cum se bălăcea în ligheanul uriaș de plastic
cum strălucea ca fosforul când închideam lumina
i-am spus că nici un om nu-i va putea desena
chiar și din mai multe încercări chipul care
i se mișcă prin aer chipul care fără îndoială
face diferența între mine și el] atunci nudul de cretă
a așteptat încă o zi și încă o noapte
și cât se poate de tăcut a coborât cu liftul din bloc
[de mai multă vreme îl aștept pe furis să apară
în fața ferestrei mele ca și când ar veni să își privească
fratele de dincolo] acum zilele precum o tornadă
s-au așezat între noi [eu o halcă de carne
el o nesfârșită urmă de cretă peste amintirile
și lucrurile mele mărunte și scandaloase]

MIȘCĂRILE UNUI NUD ÎN ADÂNC

când sufletul mi-e îndrăgostit
mereu mă dezbrac de câte ceva
și fața mea se desparte printr-un mecanism ciudat
de trupul meu de trupul care la capete devine
pentru tine un drog
de trupul care ca un câine
mă urmează în singurătățile mele întunecate
ca și când de fapt acolo ar fi locuința mea

într-un fel ziua de azi e binecuvântată
este o zi pe care o inhalez ca pe un opium
este ziua în care îmi decupez inima
inima pe care vreau să o măsoar cu centimetrul
inima care îmi spune cea ce sunt

ca să mă întorc în trupul meu
ar trebui să aleg să mă plictisesc de moarte
ar trebui să mă complac ca o umbră
pe care doar un zâmbet o poate strivi
sub propria-i greutate
dar pentru că în portofelul meu mai vechi
poze șerpuitoare stau ca niște cadavre
atunci am să aleg până la urmă
în trupul meu nu prea adânc
să te duc să vezi cum ca o dansatoare la bară
moartea își stânge ca pe niște bani lumina

va veni vremea aceea
când toată povestea asta

NUDURI DE ARGINT

duminica aceasta e friguroasă
e ca un câine flămând care se repede
spre trupul meu prăbușit
duminica aceasta se aud tot mai tare
clopotele care ca niste santinele
stăpânite de vânt mănâncă zăpadă

doar tu, Ylata îți imaginezi că după această zi
toate nudurile îți vor bate la ușă
că vor intra în casa ta ca într-o noapte de
decembrie
și că vor pluti deasupra ta ca niște lumini de
argint.
În timpul acesta nimeni nu simte absența
sufletului meu
nimeni nu construiește oameni de zăpadă
oameni care în lumină devin sirop pentru pământ.

Ylata, după mine trag corpul tău
ca pe o frânghie mirosind a busuioc
tu ești motivul pentru care zăpada se topește
pe clopotele din vârful catedralei mitropolitane
și tot tu ești motivul pentru care orele
sunt de acum din ce în ce mai scurte

nu teamă mi-e că undeva moartea
cu un spray paralizant mă va aștepta
ci că în duminica aceasta friguroasă
trupul meu prăbușit mănâncă zăpadă

NUDUL NEGRU

mi-am promis o călătorie de-o noapte întreagă
alături de nudul tău negru care miroase a mâl
ca și când aș fi știut că există la margine
undeva departe de umbrele mele narcotice
un râu în care trupurile noastre
răsucindu-se ca niște sirene de ambulanță prin
cartier
vor aluneca din întâmplare cu sângele lor amar
precum semințele verzi de floarea-soarelui
prin viețile oamenilor care stau în stații
așteptând autobuzele fără aer
autobuzele care ca o haită de lupi
se aruncă dinaintea lor și îi macină rând pe rând

nudul tău negru ca o mască venețiană
mi se potrivește pe chip
aș putea adormi cu el
așa cum adorm santinelele
ținând în brațe arma
care în plină noapte pare
un animal flămând

care se topește precum zăpada liniștită
într-un vis de dimineață
va trece dintr-un nor în altul
va veni vremea aceea când nudul meu
cu blândețea lui casnică
va cuceri și alte teritorii
teritorii dintr-un puzzle nesfârșit

NUDUL ALBASTRU

aș putea visa la nesfârșit
cum nudul tău albastru
mișcându-se între maluri
va tulbura bărbatul
care ca un far va limpezi
pământul cu umerii lui uriași

dar în visul meu
dintre răsărit și apus
e nesfârșitul tău trup
care precum o pasăre
se adâncește în sângele meu

mai multe zile am analizat malurile
aducătoare de viață
malurile care îmi umple plămânii cu aer
și după mult timp când din întâmplare
am obosit să mă privesc
ca o cârtiță prin trupul tău

am observant că în jurul inimii mele
răsare ca dintr-o magazie de haine
ziua aceasta care intră în poem

NUDUL FĂRĂ TRUP

pe stradă văd oameni care din cer
atârnă ca niște copaci negri

văd nudul fără trup
nudul de care nu poate să își fie rușine
atunci când de frică te urci în taxi
să ajungi mai repede acasă

când respir
toate obiectele din jurul meu
parcă ating pământul
parcă fac mătânii dinadins
ca și când ele ar auzi
cum din trupul meu
iese nudul care ca o nălucă
vine să miroase varul
proaspăt din pereți

Cassian Maria SPIRIDON

NAȚIUNE ȘI LITERATURĂ (I)

Un subiect mereu sensibil, iar în actualitate aproape tabu, este națiunea, nu mai puțin atributul ei, naționalismul. Ultimul fiind catalogat, în refuzul adevărului, de către unele voci globaliste, ca izvor al extremismului și un echivalent al sovinișmului. Aceste atitudini ce tind a nega națiunea și naționalismul, sînt însoțite de necunoaștere, ori de rea voință interesată, oricum nu moderația și echilibrul sînt cele care le dictează.

O încercare cumpănită de a defini și privi nașterea și impunerea conceptelor menționate aflăm în volumul *Națiuni și naționalism*, al englezului Ernest Gellner, publicat prima oară în 1983. Cartea prezintă *noi perspective asupra trecutului*, cum se și precizează în subtitlu. Ernest Gellner propune câteva definiții ale națiunii, statului și naționalității etc., fără a se fixa definitiv asupra nici uneia, relativizîndu-le și, firesc, aproximîndu-le, nu foarte diferit de ce se poate afla într-un dicționar obișnuit, în dreptul acestor concepte.

Pentru fixarea acestui evaziv concept, anume ideea națiunii, sînt nominalizate două definiții: „1. Doi oameni sînt de aceeași naționalitate dacă și numai dacă împărtășesc aceeași cultură, unde cultura semnifică pe rînd un sistem de semne, idei și asociații, tipuri de comportament și căi de comunicare. 2. Doi oameni sînt de aceeași naționalitate dacă și numai dacă se recunosc reciproc ca aparținînd aceleiași națiuni. Cu alte cuvinte, *națiunile fac omul*; națiunile sînt artefactele convingerilor, devotamentelor și solidarităților oamenilor. O categorie puțin numeroasă de persoane (să zicem ocupații unui teritoriu dat, sau vorbitorii unei limbi date, de pildă) devine o națiune dacă și cînd membrii categoriei își recunosc ferm și reciproc anumite drepturi și îndatoriri comune în virtutea apartenenței lor la aceeași comunitate. Faptul că se recunosc reciproc drept tovarăși de acest fel este ceea ce îi transformă într-o națiune, și nu celelalte atribute comune, oricare ar fi ele, care doar separă acea categorie de non-membri”.

Deși au un relativ grad de provizorat, definițiile, una culturală și alta voluntaristă, asigură o înțelegere destul de clară a naționalismului, fără ca ele, în sine, să fie în totul adevrate.

Statul și cultura în societățile agro-alfabetizate se prezintă cu totul diferit de ceea ce se înțelege astăzi prin aceste două noțiuni. Într-o astfel de societate, doar o mică minoritate din populație, dar delimitată de majoritatea copleșitoare formată din producători agricoli, alcătuiește clasa conducătoare.

În acest context, prin comparație cu societatea industrială, „se pune accentul mai degrabă pe diferențierea culturală decît pe omogenitate” (E.G.). Statul fiind preocupat de *perceperea dărilor, menținerea păcii și cam atît*, fără nici un interes în a *promova comunicarea laterală între comunitățile supușilor săi*. De aici rezultă și cea mai importantă trăsătură a societății agro-alfabetizate:

refuzul constant de a-și defini *unitățile politice în termenii granițelor culturale*.

Pronunțîndu-se în contra ideilor marxiste, Ernest Gellner susține că „societatea preindustrială este cea înclinată spre diferențiere orizontală în cadrul societăților, în timp ce societatea industrială întărește mai degrabă granițele dintre națiuni decît pe cele dintre clase”.

Două sînt unitățile politice tipice pentru epoca agrariană: *comunități locale care se autoguvernează și mari imperii*. În aceste împrejurări, problema care și-o ridică cercetătorul britanic este dacă există forțe ce ar coagula cultura cu organizarea statală ce *constituie esența naționalismului*. Răspunsul propus este *obligatoriu Nu*. Explicația este simplă. Lipsesc resursele necesare impunerii în toată structura socială a unei intelectualități universalizate și a unei culturi organizate, dirijate de la centru și impuse prin scriere generalizată.

Secretul naționalismului se află în impunerea unei culturi avansate, reflectată în toată societatea și întemeiată pe organizarea statală.

Pornind de la cunoscutul eseu al lui Max Weber (*Biserica protestantă și spiritul capitalismului*), Gellner decelează trăsăturile generale distinctive ale noii ordini sociale, industrialismul, ce ia locul celei agro-alfabetizate. Anume burocracia și spiritul întreprinzător, dominate de raționalitate. Conceptul de raționalitate a fost supus unei profunde cercetări filosofice de către Hume și Kant în secolul al XVIII-lea. Două sînt la Weber elementele prezente în noțiunea de raționalitate: „Unul este coerența sau consistența, tratarea similară a cazurilor similare, regularitatea, ceea ce s-ar putea numi sufletul sau onoarea unui bun birocrat. Celălalt este eficiența, selectarea rațională, la rece, a celor mai bune mijloace disponibile, pentru scopuri date, clar formulate și izolate: cu alte cuvinte, spiritul întreprinzătorului ideal. Ordinea și eficiența ar putea fi intr-adevăr privite drept contribuția birocratică, respectiv antreprenorială la un atotcuprinzător spirit al raționalității” (E.G.).

Ordinea și eficiența sînt interdependente. Implementarea acestora implică obligativitatea folosirii unui idiom general și neutru - *în principiu un singur limbaj descrie lumea*

și are unitate internă. Fapt ce corespunde, prin analogie, *colectivităților anonime și egale de oameni dintr-o societate de masă*. Unificarea ideilor membrilor societății în sisteme continue și unitare este direct legată de *regruparea lor în comunități culturale continue și intern fluide*. Societatea industrială este prima din istorie care a inventat *conceptul și idealul de progres*, adjuvantul său obligatoriu fiind nesfîrșita îmbogățire. Ultima fiind și o cale eficientă de evitare a agresiunii sociale. Există o principală slăbiciune a sistemului: „incapacitatea de a supraviețui oricărei reduceri temporale a fondului de mituire socială și de a trece peste pierderea legitimității care o afectează dacă, temporar, cornul abundenței seacă și din el nu mai curge nimic”. Societatea în care viețuim oferă posibilități infinite de combinații în obținerea și asigurarea efectelor dorite. Ne aflăm în fața unei versiuni radical

egalitaristă pentru că este mobilă. Mai mult, ea trebuie să fie mobilă, fie că o vrea fie că nu, pentru că așa cere satisfacerea setei teribile și copleșitoare de creștere economică”.

Clasa de mijloc își are sorginea în impunerea și păstrarea acestui tip de egalitarism.

Societatea industrială, față de cea agrariană (stabilă și rigid ierarhizată), este constant mobilă și egalitaristă. După un pachet de criterii, destul de larg, societatea industrială pare a fi *cea mai înalt specializată din istorie*. În schimb, sistemul educațional este cu totul nespecializat și totodată *cel mai universal standardizat* din cele care au existat de-a lungul istoriei. Totuși, sau aproape tuturor copiilor și adolescenților pînă la o vîrstă neașteptat de înaintată, le este asigurată *același tip de calificare sau educație*. Specializarea intervine și este căutată doar la finele procesului educațional, ca o simplă completare a prelungitei educații nespecializate. Specializarea în societatea industrială se întemeiază pe o largă *fundatie comună de calificare nespecializată și standardizată*.

În lumea modernă, la loc de cînte sînt cultivate și materializate alfabetizarea universală și dreptul la educație. Nu există constituție, declarații ale drepturilor, programe politice etc. în care să lipsească aceste deziderate. Un efect vizibil al acestor politici dictate de societatea industrializată și marota ei progresul, cu permanenta goană după bunăstare cu orice preț, este *transformarea tuturor în intelectuali*. Munca, în societatea modernă, nu se mărginește la mișcarea materiei. *Paradigma muncii nu mai este arat, secerat, treierat*. Nu mai asistăm, în principal, la *manipularea lucrurilor*, ci la *manipularea conceptelor*. Proportia celor care aplică direct forța fizică umană se diminuează constant. Fapt pentru care „majoritatea slujbelor, în opinia lui Gellner și nu numai, dacă nu implică efectiv o muncă «cu oameni», implică totuși controlul butoanelor sau comutatoarelor care trebuie înțelese și sînt explicabile, încă o dată, într-un idiom standard ce poate fi înșușit de oricine”.

Pentru prima oară în istorie, asistăm la generalizarea comunicării, explicită, precisă, utilizată pe o scară în continuă expansiune. Comunicarea presupune și impune un limbaj ce posedă o înaltă claritate, cu formulări precise și posibilitatea de a fi înțeles de toți sau aproape toți cei care îl utilizează. În scurt, după cum rezumă autorul cărții *Națiuni și naționalism*: „a apărut o societate bazată pe tehnică de mare putere și pe speranța unei creșteri intense, care necesită afit o diviziune a muncii mobilă și susținută, cit și comunicarea frecventă și precisă între străini, implicînd folosirea unui înțeles explicit, transmis într-un idiom standard și în scris atunci cînd este nevoie”.

(va urma)

Traian DIACONESCU

Referințe critice

SAPHO MUZĂ MILENARĂ A LIRICII EUROPENE

Volumul recent publicat de filologul clasic Gheorghe Badea, la Editura ALFA cu titlul *Safo, a zecea muză*, este o lucrare care onorează filologia elenă din țara noastră, căci studii românești despre poeta Sapho sunt puține, iar o monografie academică a poeziei elene, monodice și corale, nu avem încă. Lucrarea dl. Gh. Badea este structurată în două părți. Prima parte este alcătuită dintr-un amplu studiu despre viață, operă și receptarea acesteia în cultura europeană, iar partea a doua este formată dintr-o antologie a poemelor și fragmentelor din creația poetei Sapho, într-o versiune nouă realizată de exeget. Cartea se încheie cu o scurtă și esențială bibliografie. Volumul este bogat ilustrat cu imagini sugestive din istoria artei elene.

Studiul introductiv pune cititorul în contact cu istoria socio-culturală greacă din perioada preclasică (sec. X-VI î.e.n.) în care a înflorit poezia lirică și epică scrisă de poeți legendari, ca Orfeu sau Musaias, și dominată de creația lui Homer și Hesiod. Poeziile lirice culte, cu sorginte folclorică, apar în Asia Mică și în insulele din Marea Egee. Insula Lesbos este patria lui Terpandru, Arion, Alceu și Sapho, așadar capitala liricii elene din secolul VI î.e.n. Filologii alexandrinii ne-au transmis un canon cu 9 poeți lirici: Aleman, Stesihoros, Chios, Simonide, Bachelide, Pindar, Alceu, Sapho și Anacreon, dintre care cei mai cunoscuți sunt Pindar, Sapho și Anacreon.

Exegetul Gh. Badea face o incursiune

captivantă în reflectarea statutului social al femeii în insula Lesbos în opoziție cu condiția socială a femeii din alte cetăți ale Greciei. În Lesbos, femeia era prețuită și cultivată prin școli de poezie, muzică și dans. Sapho, născută dintr-o familie aristocrată, conducea o celebră școală de instruire a fetelor în arta de a trăi în societate, aspirând spre un ideal de frumusețe, care înălța omul la rang de zeu. Platon, în semn de omagiu, numea școala poetei „Casa Muzelor”.

Opera poetei Sapho a fost grupată de filologii alexandrinii în nouă cărți, după criterii metrice. S-au păstrat până azi numai două poeme întregi și un număr redus de fragmente. Poemul „Către Afrodita” este o rugă adresată zeiței și se află comentat în tratatul „*Despre potrivirea cuvintelor*” scris de Dionis din Halicarnas (sec I î.e.n.), iar poemul „Egal cu zeii” a fost păstrat în *Tratatul despre Sublim* atribuit lui Longinus. Acest poem a fost tradus în latină de Catul care a înlocuit ultima strofă cu versuri proprii, reflectând o concepție romană despre viață. Ambele poeme păstrate integral au fost scrise în strofe safice, formate din trei endecasilabi și un adonic, strofa inventată de Sapho și receptată de poezia europeană din antichitate până azi. Tematic, poemele muzei din Lesbos reflectă iubirea, natura și divinitatea. Erau monodice sau corale recitate sau cântate în acompaniament de liră cu o polimetrie rafinată. Epitalamul din cartea VII a, cu ritmuri folclorice, a fost comentat, în *Tratatul despre stat*, de

filologul Demetrios și a fost imitat, într-un epitalam latin, de Catul.

Posteritatea poetei Sapho, a înălțat-o la rang de legendă. Îndrăgostită de Phaon (Adonis) care nu i-a împărțit iubirea, s-ar fi aruncat de pe stâncă din Levade, în mare. Menandru, în sec. III î.e.n., a scris o piesă, cu titlu *Leucada*, iar Ovidiu, în amurgul sec. I î.e.n., a compus o epistolă numită *Sapho către Phaon*. Ambii omagiază sufletul ardent al poetei.

Dintre greci, dau mărturie despre Sapho, istoriograful Herodot și Plutarh, iar Platon o numește a zecea muză, dintre latini, pe lângă Catul și Ovidiu, amintim pe Horațiu și Ausoniu, iar din evul bizantin, menționăm *Antologia Palatină* a lui Palamede și *Lexiconul Suidas*. În perioada Renașterii, Sapho este admirată de Petrarca, Louise Labé și Shakespeare, în epoca romantică de Lamartine, în poezia parnasiană de Banville, iar în poezia modernă de Baudelaire. În literatura română, mărturia supremă a prețuirii poetei elene este, fără îndoială, valorificarea strofei safice în *Odă în metru antic* de Mihai Eminescu.

Partea a doua a cărții este formată din cea mai cuprinzătoare antologie a liricii safice publicată în țara noastră. Multe din aceste poeme au mai fost traduse sau prelucrate în ultimele două secole, de la Eliade Rădulescu și D. Bolintineanu la filologii clasici din secolul douăzeci: St. Bezdechi, C. Balmus, Simina Noica. Dacă primii traducători propun versuri prelucrate liber, filologii

clasici amintiți traduc cu rigoare și expresivitate textul original. Pe linia acestora, versurile dl. Gh. Badea sporesc tradiția receptării lirice safice prin virtuțile novatoare ale tălmăcirii. Propune versiuni noi care nu respectă metru safic, dar care se disting prin echivalări adecvate și printr-un ritm modern, curgător, muzical, care se adresează deopotrivă minții și sufletului cititorului contemporan. Iată câteva exemple care ne cuceresc prin simplitate, sobrietate, prospețime și sugestie: „Printre crengile de măr / Murmură apa ce-aduce răcoare / Toată grădina este umbrită / De trandafiri, / Iar prin frunzele tremurătoare / Picură somnul” (p.49). „Ce măr dulce se rumenește pe creanga de sus / L-au uitat culegătorii de mere? / Nu, nu l-au uitat / Ci n-au putut / Să ajungă la el” (p.52). „În munte / Păștori calcă-n picioare hiacintul / Și floarea de purpură / Se ofilește în praf” (p.53). „Apune luna / Și Cloșca cu pui s-a culcat / E miezul nopții / Timpul trece în zbor / Iarăși singură dorm” (p.57). „Am o copilă frumoasă, Cleis, / Dragostea mea / O privești ca pe o floare de aur / Toate bogățiile Lydiei / Nu pot întrece / Frumusețea și farmecul ei” (p.63). Citind aceste mici poeme, admirăm îmbinarea dintre lumina sublimă a spiritului și penele lumii subiective și ne îndurăm că timpul necruțător nu a menajat creația genialei poete din Lesbos.

În urma rândurilor de mai sus, putem conclud că dl. Gh. Badea a publicat o carte de referință în cultura română în care spiritul său erudit și sensibil ritmează cu bătaie inimii ardente ale poetei Sapho, muză care a deschis porțile liricii europene în urmă cu peste două milenii și jumătate. Acest gest cultural constituie, în vremea noastră postmodernă, o pledoarie pentru întoarcerea la izvoarele perene ale marii poezii care cultivă frumosul, înălțând omul la statut de zeu.

Cătălin-Mihai ȘTEFAN

Malaxorul relaxat

Fabuloasele lui Andriescu

Când nu mai e aer e al optulea volum de versuri semnat de Radu Andriescu. Autorul își trage sevele din poemul epic și mai ales din poezia British, reușind să nu se înstrăineze de literatura română. Cine nu a avut de-a face cu genul acesta de poezie, dar și cine nu-l acceptă nu are ce căuta în această ecuație.

Se va observa că nu-l voi încadra pe R. A. într-un context, așa cum se poartă în cronicile de întâmpinare deoarece fiecare poet e unic - el însuși creează contexte și ar fi nedrepte orice încadrări în timp literar sau asemănări cu alți poeți. De asemeni se va observa că nu mă voi opri la personaje, nu pentru că n-ar fi individualizate (pentru că sunt) și așa face vreo fenă, ci din lipsă de spațiu, deci mă voi ocupa de fabulosul propus de autor într-un mod cu totul atipic, fie atribuit personajelor, fie orașului Iași.

Fabulosul produs de personaje

În această direcție copiii au un rol foarte important. Lor, mai exact celor două surori, Anei și Marianei, dar și mamei lor, le revine rolul generator de un fabulos, de cele mai multe ori plin de mister. Ele se produc pe se sine ca personaje, dar creează și lumea în care celelalte personaje se desfășoară.

„Ana - sau poate Mariana - e înălțută și pare să aibă trei perechi de aripi, ca un seraf.

Mariana - /sau poate Ana - e micuță și plină de gropețe, /ca un heruvim cu arc și săgeți din zahăr candel. Plus două /aripioare, dolda de pene lucioase.” (*Despre îngeri*); „Ana și Mariana sunt ca doi viermuși kosmici /care pot mânca întreaga noapte, /stea după stea. Mama lor scuipă /stele stinse.” (*Acasă*); „Ana, Ioana, Mariana /și spiridușul Alin /trompețesc prin văzduh /galaxii mari și mici.” (*A mare și a mic*); „Discuția despre realitatea unicornilor a izbucnit /după ora de culcare. Mama lor inventase [...] povestea lumii perfecte. [...] În centrul lumii e o pădure, iar în inima pădurii /o poiană. Chiar la mijloc, un iaz unde vine seara /turma de inorogi vorbitori.” (*Garsoniera perfectă*); tot ea „Își imaginează /o clepsidră cu gât /de girafă, pe mijlocul /balansoarului.” [*stă pe o bancă...*]; despre unchiul ei aflăm că „Toată viața /i-au plăcut mașinile /și acordeonul. Plia spațiului și timpul /cu valuri danubiene și șansonete /de pe Sena...” (*Acordeonul unchiului*); surorile „Cu precizie /relativă, desenează împreună /corabia stelară.” (*Corabia stelară*); „Cât de încrâncenată poate fi /când învârtă ochiul Anei /dimineața. Cum intră /în gălbenuș, cum răstoarnă /timpul.” [*Cât de încrâncenată...*]; „Ana învârtă la nesfârșit /în jurul propriei axe /cercul mov.” [*Ana învârtă...*]; „De cealaltă parte a lunii /fetele zboară.” (*Eclipsă*).

Orașul fabulos

Am tot așteptat să scrie cineva un poem, o carte de versuri sau de proză despre un Iași fabulos, privit strict din punct de vedere oniric. Au fost tentative care au mizat pe asta, din păcate, eșuate. Radu Andriescu nu intenționează să mizeze pe acest punct, nu-și propune să creeze un oraș miraculos pornind de la elemente concrete, dar îi iese. Și îi iese într-un mod neașteptat de mine, pe care mă văd nevoit să-l accept și să-l validez. Cu alte cuvinte mă declar învins. Veți vedea de ce.

Se pornește de la elemente citadine concrete: apar ca sugestii hipermarketul Auchan, Selgros-ul, cartierul Dacia, pasarella „O. Băncilă”, Uzina de Țigarete, zona Bucium, Muzeul Universității, „... blocurile vechi de cincizeci de ani, din Ciurchi.” (*Garsoniera perfectă*) și se ajunge, în finalul aceluiași poem, la versul „...gheața aceea deschide oglinzi fabuloase.” (*Despre îngeri*), aici fiind vorba despre patinoarul de la Palas Mall; la balenă, fântână artezană aflată în Capusul Titu Maiorescu de lângă Universitate „Ana și Mariana se simt ca pești /din cretă colorată, de pe fundul bazinului sec /din campus.” (*Plămânii respiră diferit*); apar și ciufii din curtea CAS-ului pe care fetițele și-i închipuiau a fi „creaturi zoroastriice” (*Ciufi*); „... se gândea cum ar fi să se întoarcă acasă cu o pungă /plină cu apă și crapi. [...] cum le-ar da drumul în Ciriace sau în Veneția, într-un colț...” (*Spre Pașcani*); „Pionierii /se deplasează în șir /spre Copou.” (*Sunny side up*); „Agentul /supranatural împrăstie diamante /industriale peste porii orașului.” (*Foarte încet*); deasupra Iașului „Cerule /se deschide. Un pitic /își urlă subțire /singurătatea.” (*Anul șoarecelui*) sau „... probabil se despică, /să lase loc oastei înaripate... (*Măști*), sau „Privește cerul de pe balcon și vede /cum stelele sunt mișcate aristotelice /de niște spirite alese. Cu scripeti /și părgarii, pe planuri înclinate...” (*NGC 3372*).

Lianții

Volumul are o particularitate care-mi ridică multe semne de întrebare; conține poeme care aparent nu spun nimic. Le bănuiesc că se deschid în alte, că sunt punți dinspre ori spre alte poeme. E de urmărit traseul lor. Sunt sigur că acolo se ascunde centrul de greutate al cărții și acolo se află, de fapt, acel mister care validează existența poeziei. Cazuri de genul acestui poem: „Când /nu mai e aer /deloc /închide geamul /și ia o carte.” [*Când nu mai e...*] sunt pe numerate 27. Tot din cauza lipsei de spațiu nu le voi menționa; oricum, reperul e acela că titlurile lor nu apar nicăieri aici, deci cine e interesat poate analiza problema aplicând regula eliminării.

Miscellaneous

Să-l ai editor pe Claudiu Komartin e o mare șansă și pentru autor, și pentru carte. Motivul e foarte simplu; el nu ține morții să publice la Casa de Editură Max Blecher mult, orice și pe criterii de prietenie literară, ci exact ce vrea și pe cine vrea, asta, bineînțeles după ce scoate mustul din carte și din autor dându-le fațete la care ultimul menționat nu s-a gândit decât provocat fiind. Mai exact e vorba despre propunerile de titlu cu care vine, de sugestii de a schimba unele versuri, dar și alte chestii care țin de-o exigență strict constructivă. *Când nu mai e aer* stă sub semnul ludicului atât de bine studiat că ai tendința să crezi că lipsește feelingul; nu e de mirare că e subliminar, psihedelizat. Dar de aici e altă poveste pe care vă las să o descoperiți citind cartea. Oricum, despre emoția aflată în subtext aș putea scrie încă un articol.

Radu Andriescu, *Când nu mai e aer*, Casa de Editură Max Blecher, Bistrița, 2016

Cătălin MIHULEAC

PE URMELE LUI GABRIEL GARCIA MÁRQUEZ

Până să se ordone montarea centurilor de siguranță și stewardesele să-și înceapă gimnastica demonstrativă de salvare în caz de accident - pe care niciun pasager serios n-a urmărit-o vreodată -, credeam că sunt preparat pentru toate formele ghinionului meu. Că mă pripisem, o dovedea, chiar în acele momente, postura mea de călător cu avionul pe rutele internaționale.

Plătisem câteva sute late de dolari pentru un loc mai cumsecade, gândindu-mă că am de zburat, nu glumă, de la Paris spre cețosul New York, pe o iarnă care lua în bășcălie orarele de zbor, învârtindu-le după cum îi dictau frustrările de anotimp trecut, adesea nemeritat, în umbră.

Și poftim! Nu ajungea așteptarea fără sfârșit din aeroport. Alături de mine, se nimerise cea mai respingătoare muiere posibilă. Mă rugasem zeilor să-mi atribuie o vecină jună și belă, să visez și eu oleacă; iar zeii - ce birocrați! - mă procopsiseră cu una nu chiar matusalemică, dar cu dinamica vârstei depășită clar de rezistența biologică.

Să ne înțelegem: nu mă deranjează apusul femeilor, că nici pe mine nu m-a uitat timpul. În plus, cunosc vârstnice realmente adorabile, începând cu doamna Veronica Ghinea, prietena și vecina maică-mii. E o fostă profesoară de vioară, violoncel și tot ce se bazează pe coarde, cu o aplecare spre bancurile porcoase care mă încântă și chiar - în avion, puteam s-o recunosc! - mă furnica în felul *acela*. Cum auzea că sunt anunțat în vizită la mama, cum țâșnea din apartamentul ei cu o tavă de prăjituri. Mama prepara o cafea lungă, și bancurile se avântau din gura doamnei Ghinea, ca un șir de parașutiști vocali deosebit de curajoși.

Erau anecdote fără vină, fără perdea și fără moarte, slăvind scule masculine imense, care se făceau pirpirii și se declarau învinse de apetitul nesătul feminin. Povestitoarea își interpreta cu artă micile narațiuni, fără să roșească, sprijinind cu gesturi pasaje care evocau

gimnastica sexuală propriu-zisă.

Apreciam la dânsa nonșalanța de a intra pe un teritoriu atribuit de legile naturii tinerilor. Îi admiram gura rectificată cu ruj, de unde izvorau toate porcăriile încântătoare; îi admiram degetele-arcușuri, care țesau scârboșeniile cu o secundă înainte de a fi spuse, sub pielea care își masca bine ruina. Și o auzeam oftând, la câte o îmbinare de fraze mai dibace, care-i lumina amintirile trupesti.

Odată, mi-au rămas ochii pe mâinile ei, care continuau să tremure și după terminarea glumelor. Or fi fost de vină vibrațiile rămase de pe urma vreunui pasaj pasional? Imediat ce a ieșit pe ușă, mama m-a lămurit că tremura de la Parkinson. În ultimul ei an de viață, profesoara Veronica Ghinea nu-și mai amintea bine cum o cheamă, dar bancurile porcoase le știa ca pe Sfânta Scriptură, spre deliciul unui medic psișcher, combinat cu două studente mai tinere ca el cu trei decenii de căciulă.

Degetele pasagerii de lângă mine, strâmbate de reumatismul inelelor, n-aveau nimic în comun cu ale adorabilei doamne Ghinea. Nici gâtul - ca o roată de tractor - înjugat la niște bijuterii care-l făceau greu de privit. N-am să pricep vreodată de ce femeile îngrozite de afundarea în timp cred că pot ascunde ceva, sub movilele de giuvaeruri... Dimpotrivă, repulsia privitorului crește proporțional cu suma karatelor purtate.

Se fărdașe, cu o stridență care nu-i acoperea urmele drogurilor din anii tinereții. Turnase ruj cu remorca și nu-și cobora ochelarii de soare de pe nas, de parcă ar fi participat la două înmormântări deodată: a ei și încă a cuiva. Era înțolită cu o rochie argintie, care ar fi putut fi utilizată ca husă pentru automobilul meu, argintiu și el. Ce căuta una ca ea sub belșugul semitransparent și scump, deschis spre public într-un „V” temperat cu o eșarfă spurcată de parfumată? Stilistul o tunse ca pe o băiețoiacă și îi vopsise mătura rară cu un roșcat asurzitor.

Dacă fusese vreodată frumoasă? De ce nu? Precum omul își are obârșia în maimuță, femeia vârstnică și urâtă se trage deseori dintr-o tânără mișto.

Când a venit șampania, stewardesa - manipulându-și curulețul, foarte guraliv sub rochia portocalie mulată - a zăbovit lângă ea, ca o asistentă grijulie, care vrea să se asigure că medicamentul este înghițit până la ultima picătură de pacientul cuminte. Apoi a umplut paharul la loc și a lăsat sticla, într-o frapieră pe care n-o observasem. În toată servirea aceea politicoasă, eu nu existam.

Un alt curuleț mulat, de data asta masculin, s-a înființat cu gustarea pentru ea: 20 de stridii, încă pulsând de dorul Atlanticului nesfârșit peste care defilam. Fața oribilei s-a luminat. Adulmecând buchetul nefericitelor făpturi, a pus gabja pe lămăia învelită în staniol și a strâns-o de buci, făcând ca șase-șapte stropi să aterizeze pe sacoul pe care dădusem - doar eu știam cum - 499,99 euro. Apoi, coborându-și ochelarii de soare, a susurat, din ochii invadați de rimel:

-Hei, fetelor, avem vreo voluntară?

Tocmai citisem despre reputația stridiilor - ghiftuite cu zinc și nu mai știu ce aminoacizi - de a scoate la muncă forțată hormonii sexuali. Libidoul servit la farfurie fu acoperit de un surăs atât de parșiv, că devenea clar ce soi de gânduri nutreă pasagera pentru viitorul imediat.

Am întors capul pentru a nu prinde momentul, dar un „sluarp!” violent m-a readus pe platoul de filmare. Ca sorbită de lăcomia unui vagin bătrân care înghite un organ masculin suav, prima stridie păsea, cu tot zincul și aminoacizii ei, într-o lume a perversiunilor. N-avea nicio șansă de scăpare: din spate, venea o brâncă brutală de șampanie.

A doua stridie urma să treacă și ea la întuneric, iar eu am căutat disperat punga pentru vomat. Era bine s-o păstrez la îndemână. N-o mai folosisem niciodată, dar pentru fiecare lucru, vine un moment.

Sunetele emise de înghițitoarea de stridii făceau trimiteri la toate perversiunile posibile între persoanele vârstnice și cele tinere. Pe deasupra, i-ar fi permis oricărui stomatolog, fie și începător, să-i stabilească poziția exactă a protezei dentare.

La al patrulea „sluarp!”, m-am ridicat cum am putut și m-am îndreptat spre toaletă, pentru a-mi îneca fața în apă rece, cât mai rece. La mijlocul drumului, m-am încrucișat cu fundulețul stewardesei. Îmi aducea o grămăjoară de cartofi, pe care agoniza cel mai vânat picior de pui văzut vreodată:

-Masa dumneavoastră, domnule!

Am gemut, de parcă mi-ar fi oferit în farfurie propriul picior.

-Mulțumesc, poate mai târziu!

Chiar și la masa din avion eram tratat la grămadă. Eu cu piciorul vânat de pui, vecina mea cu șampania și cu stridiile pline de niște aminoacizi, care-ți inflăcărau imaginația pe minunatele tărâmurile ale destrăbălării.

Am rămas un sferat de oră în carcera convertită în baie. Când am revenit, cu stomacul pulsând ca o minge de fotbal proaspăt spart, torționara mea sufla, satisfăcută la maxim. Nu-mi acorda vreo atenție, și nicio urmă de „pardon!”, când gazele stomacale i-au erupt pe gură, arzând rujul din loc în loc.

Interpretând servil semnalul acestei sonerii gazoase, curulețul masculin lucrat la sală s-a înființat iar, pentru a întreba dacă doamna mai dorește ceva, *deocamdată*, în afără de fileul de pește deja comandat.

-Încă un strop de șampanie, *deocamdată*?, a cerut ea, simulând, cu o zecime de gest, o palmuță peste fundulețul zămbitor. Peștele, mai târziu!

M-am îngrozit și de gest, dar mai ales de comandă. De acord, șampania e un

accesoriu al romantismului, al dragostei, al succesului social... Dar presupune înghițirea unei cantități mari de gaze care, cu prima ocazie, își vor reclama libertatea. Iar eu eram cel care stătea lângă ea, nu altul.

Ce chinuri mă mai așteptau? Curulețul a făcut sfios o plecăciune, de-am crezut c-o să crape în mii de bucăți pantalonii care-l sugrumau.

Cu acea luciditate pe care o aduce stomacul eliberat de conținut, m-am dumirit că, pentru echipajul de zbor, stăpîntura nu era un pasager oarecare. Ci o starletă a călătoriilor, o mironosiță a zborurilor pe căi internaționale, o prințesă răsfățată în boeing ca în lectică. Felul cum era tratată depășea cu mult cadrul amabilității garantate de marile companii internaționale de zbor.

În primul rând, *stridii la bord*, când cochilia lor zgrunțuroasă poate fi folosită ca armă albă de un terorist bine deghizat? *Sticlă de șampanie* lăsată la îndemână, când oricând i se putea sparge gâtul, pentru a-l ataca pe pilot și a deturna aeronava?

Numai un masaj la tălpi mai lipsea, chiar acolo, pe scaunul din dreapta. Inspirată de gândul meu, oribila făptură s-a descălat. Evit să privesc picioarele bipezilor, dar simțurile îmi sunt uneori independente. Privirea mi-a aterizat pe monturile grosolante de portul pantofilor cu toc, apoi s-a odihnit pe vârful ciorapului, sub care se alinta o unghie roșie, căzută de zece ori, pentru a se reface mai groasă, mai durabilă, mai monstruoasă.

Aș fi vrut să mă mut, să cer un alt loc, dar avionul era burdușit. În plus, o curiozitate mortală creștea în mine și mă țintuia la locul meu. *Cine era această persoană, care sluarp-ăia stridii cu lămăie și poponeți în lichide proaspete? Cine?*

Vreo vedetă rock retrasă de pe scenă sau poate o actriță, pentru care nu se mai găseau filme decât de eșalonul doi? O văduvă bogată de petrolist sau de crescător argentinian de vite? Ori chiar o consoartă de fost dictator sud-american, care trăia în exil prin Elveția?

Analizând și cântărind, existau toate atribuțiile necesare pentru fiecare dintre identitățile enumerate.

Și a venit și imensa, nimicitoare surpriză. Tocmai când se muta de la unghia ei cu proprietăți phoenixiene, ochiul ultragiat mi-a aterizat pe geanta de un Gucci roz spre mure, depusă neglijent alături de mine. Avea fermoarul deschis ca un prohab. Dinăuntru, scotea capul să respire un volum de Gabriel Garcia Márquez, tradus în limba engleză.

La asta chiar că nu mă așteptam. Pe toți dracii, un volum de Márquez!? Credeam că doar anumite persoane, care arată și se comportă într-un anume fel, pot avea gustul artistic convenit pentru a fi cititori de Márquez. La cele trei excepții de la regulă pe care le știam - Fidel Castro, Diego Maradona și Kevin Costner - se adăuga acum o a patra.

O altă ocheadă, de data asta foarte

bine ținută, m-a informat asupra titlului: „Douăsprezece povestiri călătoare”. Citisem, firește, cartea, din care memoria îmi recupera, cu o ironie de care memoria mea e în stare, povestirea „Avionul frumoasei călătoare”.

Magnifică scriere! Un avion ca asta îl dusesse pe Márquez, în urmă cu vreo patru decenii, de la Paris la New York... Totul arăta la fel ca acum: oceanul peste care se zbura, iarna cu întârzierile ei frustrate în orarul zborurilor, serviciul de bord asigurat de curulețe fără fisură, micile turbulențe din aer... În mod sigur, și piciorul vânt de pui era același, pentru pasagerii de teapa mea.

Singura diferență notabilă - dar notabilă rău! - era că Márquez nimerise lângă o tânără mișto, pe care o admirase ca un țap bătrân pe timpul somnului ei, când „pielea îi exala o boare suavă”.

Între timp, partenera mea adormise și ea. Sforăia - crăcită pe vecie - când mai tare, când mai moale, în funcție de turbulențele visului. Mai și suiera, mai și bolborosea câte ceva înțeles doar de ea, de unde am dedus că se certa în vis cu un poponeț care făcea nazuri la dat pantalonașii jos. Apoi surădea, semn că poponețului îi venise totuși mintea la cap și se conformase. Transpira de plăcere și mișca involuntar din șezut, într-o manieră hidoasă.

Nimic nu poate fi mai oribil ca o ființă oribilă dormind alături de tine. E drama cu care se deprind mai toți oamenii căsătoriți, care nu mai găsesc rezerve să divorțeze.

La un moment dat, un damf devastator mi-a indicat că terorista ieșise la atac cu gaze de luptă. Ce soartă împuțită! Trecute prin mațele ei putrede, biulețele gazoase din șampanie își pierduseră ultima picătură de romantism.

Mi-am acoperit nările cu eșarfa de la gât. Mi-am acoperit și ochii, și urechile. Voiam să mor, chiar în clipa aceea. Ce soartă, anafura mamii ei de soartă... Márquez cu Nobelul și cu vecinele de avion superbe; eu cu baba mea.

Nu era greu de intuit că mustăciosul scriitor a cunoscut-o până la urmă în amănunt pe frumoasa pasageră care-i inspirase povestirea, că nu era să rămână un coios ca el cu sămânța în aer! În sectorul unde se recuperau bagajele pasagerilor, i-a întins cartea de vizită -

sunt chiar acel Márquez, principalul candidat la premiul Nobel pentru literatură din acest an! - și a invitat-o la prânz. Fetei, să-i plesnească pipota și alta nu:

-De ce nu ați spus așa, señor Márquez? Doamne, doar oboseala a făcut să nu vă recunoască! E cea mai fericită zi din viața mea! Am atâtea să vă întreb... Știți, în avion am visat că sunt Eréndira, celebrul vostru personaj, și că mă cufund nestingherit în apele cerului...

-Să fim realiști: sunteți mult mai frumoasă și ca Eréndira, și ca povestirea pe care am scris-o despre ea! Dumneavoastră sunteți o povestire fantastică și realistă, o povestire de sine stătătoare cu final deschis... Sunteți...

Ce nu spune un îmbărligător antipatic, pentru a mai frige oleacă de carne proaspătă pe țepușă! Și-au tot trântănit așa - mai cu vin toscan, mai cu pateu de găscă din Challans - până i-a cuprins de tot seara. I-a așezat mâna pe mână și a chemat-o în camera lui de lux. Să facă o baie, să continue discuția, să.

Márquez a intrat fără vreo jenă peste ea în baie, dotat cu o sticlă de șampanie și două pahare. Au ciocnit - pentru tine; pentru noi! -, apoi și-a băgat și el în cadă trupul care, la un concurs de frumusețe masculină, ar fi trebuit să se mulțumească doar cu premiul de popularitate pentru cel mai pârșos concurent. A mai înghițit două

pastile de potență din cutia dăruită de Fidel Castro, ca nu cumva să-l trădeze cocoșelul tatuat cu un citat din el însuși...

Frumoasa îi răsuca capătul mustății cu degetele de la picioare. Nu îi plăceau limitele. O făcuse cu Gene Simmons de la formația „Kiss”, o făcuse cu doi fotbaliști din atacul de aur al echipei „Real Madrid”, o făcuse cu un ministru de externe al Argentinei... Dar niciodată cu un scriitor de faimă mondială, care mai era și favoritul principal al premiului Nobel din acel an.

Și încă al Nobelului pentru literatură, nu al celui - de exemplu - pentru pace... Că una e să-i aranjezi cu degetele de la picioare mustața lui Márquez, și alta a lui Anwar al-Sadat!

petrecerea de sămbătă.

Ceea ce îi era dat să trăiască era un Nobel în sine.

Dihania mea continua să sforăie și să atace cu gaze. Cu siguranță că n-aș fi supraviețuit, dacă n-aș fi adormit, la rândul meu. A fost tot o mică tortură, cum e orice somn în avion, dar una mai mică decât dacă aș fi rămas treaz. Am visat toate grozăviile. Am visat că lupt în Primul Război Mondial, dar că împărțirea măștilor de gaze se terminase, când să vină și rândul meu.

Nu m-am trezit de bunăvoie, ci scuturat de brațul oribilei consoartei de zbor. Mă anunța rânjind că trebuie să-mi montez centura de siguranță.

-Aterizăm, señor!

Apoi, nu mai știu ce-a fost în capul meu. Nu știu de ce-am făcut ce-am făcut. Cert este că, încurajat de rânjetul ei, i-am cerut pentru câteva clipe volumul de Márquez. După un atăt de lung asediu al oribilului, doream cu ardoare să mângâi ceva frumos.

Mi l-a întins, flatată, fără să mă scape un moment din priviri. Cartea s-a deschis singurică, la povestirea pe care o căutam: „Avionul frumoasei adormite”.

La început, am crezut că sub titlu sunt niște simple notițe de cititor. Erau mai mult decât atât, mult mai mult. În spațiul alb, se alina o dedicație a autorului: „Frumoasei care m-a inspirat în cea mai fermecătoare călătorie prin sferele înalte. Și care mi-a purtat noroc”. Semnat „Gaby Márquez, ianuarie 1983”.

Am răsfoit cele șapte pagini ale povestirii. La finele ei, autorul amintea luna când fusese scrisă: „Iunie 1982”. Peste juma' de an, în decembrie, autorul pune laba pe Nobel, rânjind din mijlocul mustății sale de ins care l-a prins pe Dumnezeu de sculă și nu mai avea de gând să-i dea drumul, nici în caz de deces.

Fără să-și dezlipească ochii de la mine, partenera mea de zbor plină cu gaze abdominale îmi zâmbea triumfător. Avea și de ce. Mi-am slăbit eșarfa de la gât: n-avea decât să-mi taie gâtul cu cochilia unei stridii goale, cu gâtul spart al sticlei de șampanie sau cu unghia ei de la picior. Mă declaram învins.

Trebuia să-mi înving repulsia și să accept: ea era minunata făptură despre care, cu vreo patru decenii în urmă, Márquez scrisese povestirea „Avionul frumoasei adormite”.

D'ALE SCRITORILOR

Două texte semnate de Octav Șuluțiu în 1936, mai actuale ca oricând:

1) trei mai 1936

Alegeri la S.S.R. Dată memorabilă. Am fost acceptat membru. Din 75 de votanți m-au șters la listă... 13. Am va să zică 13 dușmani. Sau oameni care nu mă cunosc. Dar cine m-a șters? Pe Gh. Adamescu l-am văzut când mă ștergea. M-a mai șters *sigur* Octav Dessila și Anton Holban... Am avut 56 de voturi. Frumos!

Tot acum a căzut K.K. Kirițescu, cu 26 de voturi pentru și 49 contra. A avut impertinența acest măgar, care a dat numai lovitură literaturii, să ceară admiterea în S.S.R. Dar a căzut. Ceea ce m-a bucurat mai mult decât alegerea mea. M-a bucurat că scriitorii au

dovedit totuși demnitate refuzând dintre ei falsul moralist atentator la literatură...¹

E. Lovinescu venise și el la vot, ceea ce n-a făcut *niciodată*. Mi-a spus: „Ei, dom'Șuluțiu, pentru Dumneata am venit, să te votez!” Toți se mirau și se ntrebau ce simpatie [are]. De fapt misterul era simplu de dezlegat: un telefon al lui Kirițescu. Lovinescu e bun prieten cu Kirițescu și îi e îndatorat cu diferite chestii: numirea în comisiile de bacalaureat etc... Venea să-și plătească polița. Dacă prietenește e frumos, ca gest de solidaritate scriitoricească însă...²

Toate mormintele Egiptului s-au deschis pentru a-și trimite mumiile să-l

voteze pe Kirițescu. Au venit: Petre Dulfu, Maica Smara...

2) 16 martie, 1933

Nu-l pot uita pe Cioculescu. Cum jubila arătându-mi enormitățile de stil din cartea lui Pompiliu Constantinescu³. Era în vervă. Mi-a sugerat că punctul inițial al criticii trebuie să fie răutatea... Dar să o depășească? Oare e Cioculescu capabil de asta?

¹Căderea lui Constantin Kirițescu la alegerile S.S.R.-ului a fost considerată ca o victorie a obștei scriitoricești față de încercările oficialităților culturale ale timpului de a îngrădi libertatea de

creație. În împrejurarea respectivă Șerban Cioculescu, Mircea Damian și Zaharia Stancu au tipărit chiar un *manifest*, răspândindu-l printre scriitori cu intenția de a realiza un front comun.

²Vezi: E. Lovinescu, *Memorii*, vol. III, Editura „Adevărul”, 1937, pp. 63-69.

³Șerban Cioculescu și-a axat pe aceste deficiențe de stil articolul său din „Adevărul” (19 martie 1933). E interesant de observat însă că Octav Șuluțiu, în cronică pe care o semnează în „Axa” (9 aprilie 1933), pe marginea aceleiași cărți, reia în parte obiecțiile făcute de Cioculescu. Tonul general al *cronicii* este de altfel extrem de negativ.

Mihaela GRĂDINARIU

ALICE BOTEZ: PROZA SCURTĂ. „INSULA ALBĂ”, CERCUL CARE SE ÎNCHIDE(I)

Ultimul volum publicat de Alice Botez în timpul vieții, *Insula albă* (Editura Eminescu, București, 1984), abordează proza din perspectiva spațiilor înguste, organizate restrâns, tramele fiind schematizate, esențializate la maxim. Cele opt povestiri se constituie în secvențe particulare ale unor memorii afective, proiectate sub semnul unei strofe-motto din Ion Barbu: *Sunt numai o verigă din marea înnoire / Fragilă unitatea mi-e pieritoare; dar / Un roi de existențe din moartea mea răsar / Și-adevăratul nume ce poartă: Unduire.* („Elan”)

Referințele critice asupra acestui volum sunt sărace, însuși genului de „proză scurtă” nefiindu-i acordată o foarte mare credibilitate, nici înainte, nici după 1989, în favoarea romanului, atractiv și pentru cititori, și pentru critica literară, și pentru scriitorii înșiși, care se pot desfășura narativ mult mai larg pe vaste teritorii.

Arșavir Acterian va fi încântat de lectura acestei cărți, notând imediat în jurnalul său: „Scrișul ei e ca o vrajă. Poezia se împletește cu ideea, realitatea capătă semnificații fantastice. Fiecare pagină mi se pare o reală încântare, desfășurând narativa în adâncime și întindere, în umbră și lumină, surprinzând în unele fapte cotidiene tălcul lor de fantasmă ezoterică. A. Botez îmi amintește pe alocuri de Alain Fournier. Alte nuvele sunt prețuri de cogitație și destăinuire spirituală, precumpănitor prilej de a-și nota problemele ce o preocupă pe autoare și gândurile ce o locuiesc, căutând cu acuitate dezlegarea lor, mărturia ce depune despre viață și moarte.”

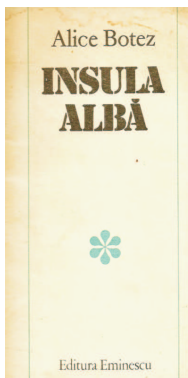
O scurtă exegeză a acestui volum de povestiri este publicată sub semnătura Rodică Iulian pe pagina alternativaonline.ro, o analiză care pleacă de la centralitatea titlului, ce adună în jurul său structuri narative de sine stătătoare, reliefând strânsa legătură a lui Alice Botez cu muzica, relație evidențiată în toate scrierile sale în proză: „Rar titlu mai potrivit pentru o carte ca *Insula Albă* pentru cartea Alicei Botez. Varietatea subiectelor celor opt povestiri, care o alcătuiesc, ar corespunde, în muzică, variațiunilor pe o temă. Sensurile povestirilor converg radiar spre *insula albă*, zonă melodică asemuită cu o oază: *...insula albă din centrul unei scene mitice a lumilor - stranie în deșertul de așonanțe a întregului.*”

Pentru a descoperi această insulă-oază, cufundată sub mătul amintirilor cu semnificații parazitare, ocultată de nemiscarea relicvelor memoriei, este necesară printre altele, o recitare a lumii după alfabetul basmului. (...)

Dar titlul cărții ni se pare de asemenea potrivit pentru numirea artei de scriitor al Alicei Botez: artă insulară prin singurătatea ei tematică în mijlocul unui ocean îndestul poluat; artă albă proclamând puritatea și transparența ficțiunii, obținute grație unei reflecții

care depășește aria strictă a tehnicii și modelelor literare; artă de mărime universală, în virtutea însușirii unui model cosmic, artă împrumutând de la muzică tratamentul frazei, linia melodică, armonia, contrapunctul.”

Buclele evocatoare care se închid odată cu acest volum echilibrează căutările anterioare, personaje din primele romane se regăsesc aici pentru a îmbrăca o nouă formă de viață, neîncheiată definitiv, fiind posibil un nou început numai prin forța cuvântului: *Aici capătul nu este moartea, ci alt început al vieții arbitrar curmată, o taină care poate să se îște de orunde, din orice moment posibil. Aici prohodirea lor odată rostită, nu este iremisibilă, nefiind decât convenție, anulată de virtualitatea ei... Atunci ficțiunea nu e felie de viață, ci posibilă recuperare doar prin întregire - cosmorostire.*

1. Rosa Mundi, rosa ce pururea înflore

Cu un incipit descriptiv al unui artefact-cheie, o ladă ferecată, expонат de artă într-un muzeu, adăpost al unor amintiri dureroase (*În mijloc, bine reliefat, profilul unei femei tinere, apreciind după puritatea trăsăturilor; cu părul strâns la spate, într-o coafură înaltă, dar lăsând libere câteva șuvițe în jurul obrazului.*), obiect dintr-o sferă simbolic-culturală, care-și păstrează cu strășnicie tainele: *...abia acum observam că lada nu avea broască, ca și cum ar fi fost făcută să nu se deschidă niciodată, narațiunea înaintea destul de anevoios, într-o voită poticnire, de fapt, un artificiu narativ menit să întrețină apetența lectorului.*

Curiozitatea personajului feminin principal, vizitator în fugă al orașului de care n-o leagă nimic, stărnită de obiectul misterios și de reacția custodelui va fi amplificată de legendele locale, cu eroii și prejudecățile lor, ale căror versiuni ar trebui ținute secrete pentru cei străini de oraș: *Nu știu ce te îndeamnă pe dumneata să răscolești viața acestui om, dar dacă ai de gând să sucești lucrurile împotriva lui și să-i ascuți pe alții, - gurile păcătoase ți se întorc astfel încât te nenorocesc, că nu te mai descurcă nici tartorul ăl mare și nici un suflet de pe pământ.*

Perspectivile narative diverse asupra aceluiași eveniment sunt întrețesute cu pagini descriptive, însă portretele nu abundă în detalii, particularizările fiind rodul evidențierii a una-două trăsături definitorii; astfel, Enric, custodele muzeului, meșter neîntrecut, *...învățat, foarte învățat, se dezvăluie cu greu ochilor curioși: În fața mea se afla un bărbat având o statură*

mijlocie, trăsături regulate: vârsta n-aș fi fost în stare să i-o precizez, deoarece fața, deși brăzdată de cute subțiri și dese, pe fruntea înaltă și în jurul gurii, părea totuși tinerească. Asta din pricina expresiei de temeritate, chiar aroganță, care îi stătea pecetluită pe chip...

Povestea de iubire dintre Enric și Roza, sfârșită tragic prin moartea cumplită a fetei, arsă de vie odată cu turnul aurarilor, stărnește spiritele orașului liniștit, împărțind oamenii în tabere adverse, cu acuzații reciproce, anchete inutile, ape tulburate pentru mai mulți ani de acum înainte.

Într-un final, povestitoarea găsește cheia șaradei în vis, ca reflectare multiplicată a poveștii despre regele Henric, regina Eleonora și nefericita Rosamunda: *De atâtea ori și încă o dată, povestea cunoaște mai multe versiuni. Analogiile sunt totuși înșelătoare, nerecunoscând repetiția, aceeași poveste pare, ca și prima oară, enigmatică. Dar oare repetiția, proliferarea a orice, nu este ea însăși enigmatică?*

2. Insula Albă, paradisul pierdut și regăsit

Cea de-a doua povestire, care dă și titlul volumului, atrage atenția de la început printr-o tehnică de manipulare vizuală a cititorului, prin utilizarea alternativă, pe spații largi, a literelor drepte și aldine. Fragmentele scrise cu corp de literă diferențiat corespund stărilor nuanțate de două planuri narative, unul al acțiunii propriu-zise (călătoria în compania unei mătuși, popasul la un han și concertul aniversar al lui Luca), iar celălalt al comentariilor ordonatoare și clarificatoare: *Dacă intri în camera pe care cineva abia a părăsit-o, pentru un oarecare interval de timp sau pentru totdeauna, deși ești izbit de falsa stagnare a ambianței, expusă ca o mască a imuabilității, nu se poate să nu evoci tumultul vieții, prezența celui plecat, atunci înțelegi și firele ce leagă mica întâmplare, povestită aici, cu târzie ai înfăptuire.*

Călătoria cu trenul e un pretext de etalare a spaimelor, unele specifice vârstei copilăriei (*Gândul că ne aflăm înghițiți în burta vreunui zmeu începuse să incolțască...*), altele, mult mai subtile, conștientizate dureros, trecând de multe ori fragila linie de demarcație între realitate și imaginarul fantastic: *Luminile stațiilor, acum mai apropiate, lăsând imprevizibil, apoi rupându-se, lasă dăre, iluzie a remanenței imaginilor, învâlmădesc întunericul, conture falșăie, zburătăcind formele, oferindu-le materia indelebilă a*

țesăturii fantastice: scene, personaje, figuri vizând înțelesuri. Atunci, fantasticul nu este unul din aspectele semnificării realului, la limita dintre virtual și real?

Drumul de fier se prelungește, în chipul unei cărări printre munți, ca un joc al căutărilor eterne prin păduri modelate după chipul celor din basme; reflecția poveștilor (moștenire de la bunica ce-și alintă nepoata cu *basme și scormeli*) asupra realității imediate este foarte puternică: *...una o fi să vezi și alta să fie chiar adevărat...*, trecând cu ușurință granița dintre lumea aceea și cea de aici.

Căutarea își găsește o vremelnică potolire la hanul lui Stufosu, un loc privilegiat, unde accesul este permis doar celor aleși (e necesară o scrisoare de recomandare), însă și aici e greu de distanțat tangibilul de intangibil. După o cină de sărbătoare, în cinstea zilei de naștere a lui Luca, *știutorul născut a fi inocent*, concertul acestuia, auzit înainte de fi început, conturează elemente ale memoriei profunde, care vor răzbate până la maturitatea artistică a copilei-spectator, ajunsă remarcabilă compozitoare; frântura din andantele concertistic *...va apare în toată opera ei compozitică de mai târziu, atât în cântecele de copil, cât și în sonatele tinereții, mereu va străbate ceva din melodia aceea suavă, lină. Până și în ultimul oratoriu, cu zgomote, tunete, vuiete, vaier, toate electronice și voci, de o factură strident modernă, se strecoară aceea melodie, ca o oază. Insula albă, din centrul unei scene mitice a lumilor, stranei, în deșertul de așonanțe al întregului.*

În ciuda construcției liniare, ramificațiile comentariilor trimit la motive ale fantasticului deja știute ale operei lui Alice Botez: oglinda (*Ochiul omului e oglinda care îi ia puterea și frumusețea...*), muzica și capacitatea de a asculta (*Între Allegro și Adagio e un interval, care de fapt nu e pentru odihnă, pentru că prin ea trec încă sunetele până ce se sting treptat, dar nu de tot, până la urmă e doar o pregătire.*), departele-aproapele din basme, revelații legături între faliile false ale timpului.

(va urma)

Radu ANDRIESCU

Cartea care te schimbă

GÂNDIREA CRITICĂ: NEVOIA DE A NE ANTRENA RAȚIUNEA

Cu câteva zile în urmă, m-am uitat prin cartea pe care o folosesc cu masteranzii la cursul de Gândire critică, în ultimul lor semestru¹. După trei semestre în care același curs insistă pe diferitele teorii literare, din antichitate și până în prezent, încerc să discut cu studenții mei despre felul cum gândim și care sunt capcanele în care, chiar și atunci când încercăm să fim foarte atenți, oricum am putea cădea. Ca masteranzi, mulți dintre ei au deja joburi, iar restul vor avea în curând, vor fi puși din ce în ce mai des în situația de a lua decizii, de a alege un drum, de a evalua o situație sau o persoană cu care se intersectează. Așa cum trebuie să facem fiecare dintre noi, în permanență.

Înainte de a scrie câteva rânduri despre cartea celor doi autori americani, trebuie să insist asupra faptului că asemenea cursuri de gândire critică sau, mai simplu spus, de antrenare a rațiunii sunt extrem de populare în universitățile anglo-saxone. Acest fapt este scos în evidență și de Dana Jolobeanu, care predă un curs de Gândire critică și teoria argumentării la Universitatea de Vest: „Multă vreme teoria argumentării a fost o parte a cursurilor de logică. De fapt, putem vedea situația teoriei argumentării undeva în câmpul conceptual dintre logică, considerată știința (sau arta) gândirii corecte și retorică (arta sau iscusința vorbirii). Gândirea critică (critical thinking), raționarea critică (critical reasoning), argumentarea critică (critical argumentation) reprezintă termeni în același câmp conceptual. Toate sunt subiecte de manuale și cursuri academice, discipline obligatorii în învățământul anglo-saxon și nu numai. Apariția lor reflectă o tendință spre rescrierea în cheie practică a disciplinelor care ne antrenează rațiunea. Cum gândim și, mai ales, 'Cum gândim corect?'²

În plus, ar fi bine de subliniat că și tinerii din România sunt extrem de receptivi la asemenea cursuri, mai ales având în vedere că accesul la unele universități mari din Occident este condiționat și de un examen pe gândire

critică. Desigur, și angajatorii sunt foarte interesați să se convingă de faptul că ai capacitatea de a discerne între o soluție bună și una greșită sau, să zicem, între o informație atât utilă cât și viabilă și alta nefondată, care ar putea duce la prejudicii. Interesul tinerilor de la noi a fost demonstrat clar în anii trecuți, când cursul online de Gândire critică al lui Radu Atanasiu, profesor de Critical Thinking la Maastricht School of Management România, „a avut la prima difuzare 20.000 de studenți din întreaga lume, din care aproximativ 4.000 din România”³. La ce folosește un asemenea curs? Profesorul Atanasiu explică, la rândul său, în articolul din care am citat mai sus: „La Cambridge sau la Oxford, spre exemplu, nu poți intra la nicio specializare fără să susții un examen de gândire critică. În România m-am lovit uneori de reticență din cauza interpretării greșite a cuvântului critic. Nu e vorba de a vorbi pe cineva de rău. E vorba să putem analiza orice tip de afirmație (de la declarația unui politician până la o reclamă comercială, de la o decizie judecătorească până la o dispută în familie) cu niște unelte clare și să ne iasă pe gură. Astfel putem lua decizii în mod rațional.”

Cei doi profesori de la California State University, Chico (Brooke Noel Moore și Richard Parker) sunt personaje carismatice, capabile să atragă simpatia studenților. Ambii au predat filosofia, la CSU, „mai mulți ani decât ar putea ei număra”. Pe lângă faptul că au predat logică și gândire critică, epistemologie și filosofie analitică, cititorul află că Moore a studiat muzica, la facultate și că un timp a deținut statutul de „cel mai serios jucător amator de volei, din lume”, iar Parker conduce o mașină din '62, are o motocicletă, joacă golf să se relaxeze, dar biliard, pe bani și că își ia foarte în serios statutul de cântăreț amator de flamenco. O asemenea prezentare ar fi de natură să liniștească pe studenți: lucrurile sunt serioase, dar profesorii au simțul umorului

și probabil cursul cu ei - sau cu alți profesori, care aleg această carte ca manual, mai curând decât altele, mai anoste - trebuie să fie plăcut și interesant. (Mai ales că, înainte de a intra în primul capitol, cititorul e incitat cu atenționarea: „Acesta nu este în totalitate o lucrare non-ficțională”). E, practic, o primă evaluare pe care cititorul o face, chiar înainte de a și suficient despre ce înseamnă gândirea critică și care sunt capcanele de care trebuie să te ferești.

Cum aici spațiul este limitat, nu voi face decât să dau câteva exemple din carte. Sunt lucruri de care mă lovesc și eu în permanență, atunci când, să zicem, duc o discuție în contradictoriu cu un prieten ori cu vreun amic virtual. Sau, la ore, cu vreun student mai dezghețat, care nu se dă în lături de la o dezbatere.

Una dintre cele mai frecvente greșeli pe care le facem, oricât de atenți ori de inteligenți am fi, este ceea ce se numește, în engleză, „the bandwagon effect”. „Bandwagon” este un car bogat ornamentat, în care sunt transportați muzicienii la o paradă. Același termen denotă însă tendința noastră de a ne alătura partidului politic cu cei mai mulți adepți. Dar nu e vorba doar despre partide politice. Tindem, în general, să ne alăturăm grupurilor mai importante numeric, fie că e vorba despre fanii unei echipe de fotbal ori despre conflictele din interiorul unei bresle, să zicem cea a scriitorilor. La fel de bine poate fi vorba despre o modă vestimentară sau o nouă tendință în nutriționism. La un alt nivel, spiritual, avem tendința de a privi dogmatic un anumit mod de a te raporta la metafizic. Tindem, pur și simplu, să facem ceea ce fac și prietenii noștri sau oamenii pe care-i apreciem. Sau pur și simplu ceilalți, mai ales când este vorba despre o comunitate mică, un târg sau un sat, ori de un grup de oameni cu interese comune - jucători de șah, filателиști sau voyeuri, nu contează prea mult ce fel de grup. (Membrii unui grup de sceptici probabil ar fi mai atenți și mai reticenți). În cartea autorilor californieni sunt menționate experimente foarte cunoscute, care arată

ce potențial de distorsiuni cognitive are acest „bandwagon effect”. Spre exemplu, psihologul Solomon Ash a descoperit, în anii '50, că „ceea ce cred alți oameni că văd poate să modifice modul în care vedem noi.”⁴ Autorii înșiși au făcut experimente similare, cu studenții lor. Le-au dat acestora teste, folosind telefoane inteligente sau clickere (cum ar fi un mouse). Programul folosit le permitea studenților să vadă, în timp real, într-un grafic de pe un ecran, ce opinii predomină în grup. În multe cazuri, dacă cele mai multe păreri mergeau într-o anumită direcție, în cele din urmă opinia aproape unanimă se construia, și ea, în jurul acelei direcții - chiar dacă era absolut incorectă sau ilogică.

Aș fi vrut să mai spun câte ceva despre altă capcană (*disponibilitatea euristica*, faptul că evaluăm probabilitatea unui eveniment, cum ar fi un cutremur, în funcție de cât de des ne gândim la el), dar mă tem că nu mai este loc, aici.

Foarte pe scurt, în loc de concluzie. Cartea celor doi profesori americani merită citită, pentru că este suficient de amplă (peste 500 de pagini, cu multe exemple și exerciții interesante), dar și pentru că e, pur și simplu, o lectură plăcută, un manual scris cu o doză bine calculată de umor. Pe de altă parte, manuale mai puțin ample dar extrem de utile, cum ar fi cel menționat mai sus, al Danei Jolobeanu, le-ar putea da cititorilor instrumentele necesare pentru un „antrenament al rațiunii”.

¹ Brooke Noel Moore, Richard Parker, *Critical thinking*, ed. a11-a, McGraw-Hill Education, 2015.

² <http://biblioteca.regielive.ro/cursuri/logica/gandire-critica-si-teoria-argumentarii-37020.html>

³ <http://www.evz.ro/se-schimba-fata-Invatamantului-romanesc-un-curs-online-de-gandire-critica-a-avut-20000-de-studenti-din-toata-lumea.html>

⁴ Pentru mai multe detalii despre experimentele lui Ash Solomon, puteți merge aici: www.panarchy.org/asch/social.pressure.1955.html.

Mircea CĂRTĂRESCU

**Laureatul Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu”
pe anul 2016**

Juriul de acordare a Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” - *Opera Omnia*, pe anul 2016, format din **Nicolae Manolescu** (președinte), **Mircea Martin**, **Cornel Ungureanu**, **Ion Pop**, **Al. Cistelean**, **Mircea A. Diaconu** și **Ioan Holban** (membri), având în vedere nominalizările reușite în urma sondajului național realizat de Fundația Culturală „Hyperion-caiete botoșănene” Botoșani (Mircea Cărtărescu, Ovidiu Genaru, Ioan Moldovan, Aurel Pantea, Marta Petreu, Cassian Maria Spiridon, Liviu Ioan Stoiciu și Lucian Vasiliu), a decis, prin vot secret în seara zilei de 14 ianuarie 2017, la Botoșani, ca laureatul acestei ediții, a XXVI-a, să fie poetul **Mircea Cărtărescu**.

De asemenea, juriul de acordare a premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” - *Opus Primum*, pe anul 2016, format din **Al. Cistelean**, președinte, **Mircea A. Diaconu**, **Vasile Spiridon**, **Daniel Cristea-Enache** și **Andrei Terian**, membri, având în vedere nominalizările: **Ioana Miron** - *Picaj*, Editura Casa de pariuri literare, 2016; **Alexandra Negru** - *Avanpost*, Editura Paralela 45, 2017; **Ciprian Popescu** - *Mile End*, Casa de editură Max Bleche, 2016; **Alina Purcaru** - *Rezistență*, Editura Cartea Românească, 2016; **George State** - *Crux*, Editura Cartea Românească, 2016, a decis ca laureatul acestei ediții, a XIX-a, să fie poetul **Ciprian Popescu**.

Gala de decernare a premiilor a avut loc în ziua de 15 ianuarie 2017 în sala Cinematografului „Unirea” din Botoșani, în fața unui numeros public. La finalul galei a concertat formația de muzică medievală românească *Trei parale*.

Dan-Bogdan HANU

RAȚIONALIZAREA FICȚIUNII - FALS DESFĂȘURĂTOR

(șarje, bruioane & bruiaje analitice)

I. Săpături și săpători (canale & canalii incognito)

De avatarurile pe care le suferă textul, un text oarecare, pînă la a dibui limanul (provizoriu și el, cum șade bine la vremuri de incompletitudine cronică) obiectivării sale, n-are rost să vorbească, au făcut-o alții cu maiestria aplicațiune și deschidere, deopotrivă în largime și-n adîncime. Totuși, pentru ca autocenzura nu-i, îndeobște, chiar una cu ghilolina, o sa ma prefac ca mi-a scapat o marturisire care, luata cu valoare de circumstanță atenuantă, e chiar ce trebuie: intențiile acestui text, așa cum va ajunge el sub ochii cititorului, pleacă de la o inițială lipsă de intenții și difera substanțial de toate cîte s-au perindat între extremele intervalului. Intervalul, totodată și temeiul notațiilor de față, este lectura consistentului și problematizantului roman - cu precădere prin vasta și impresionanta masă critică a reazemului sau informa(ționa)l și fenomenologic, ca și prin tectonica sa compozițională - *Cristina Domestica și Vinătorii de suflete* al lui Petru Cimpoșu. Cutie a Pandorei, larg deschisa cu fiecare din cele peste patru sute de pagini ale cărții, din care scot capul puzderie de realități și falsuri care framîntă și macina zilele și nopțile contemporanilor de orice calibru și tagma, pe care, prozatorul cînd le dezamorsează folosind *arma de geniu* a ironiei - deh, convenția literară, regula casei, statutul ei de succesiune de *personae*, fentat cu parșiva abilitate prin punctele esențiale - , cînd le introduce, pe puncte de cai troieni, în mintea și conștiința cititorului, nici el ușa de biserică într-ale temelor ținute în lesa tăcerii. Cînd am ales - în sfîrșit, poate chiar ultimul pe listă, pe o nescrisă listă de așteptări a autorului, firește! - sa citesc cartea, n-am activat acel set de percepții (grile, tehnici, procedee, spectre procedurale, instrumente sau cum s-or mai fi numind) miriapodice, de presupus a fi de trebuință și a se afla la îndemîna celui ce palpează maruntaiele scriiturii și nici n-am intrat în acea asumată stare de încordare a profesionistului în disecții livrești, ca într-o ținută de lucru a minții, strunindu-l discret, zagazuindu-i tumultul predispozițiilor și prejudecăților. Merit al autorului însă, o anume stare de grație s-a instalat rapid, caci, fara a-mi propune, nu m-am putut opune, nici sustrage, glosselor de lectura care se aglomerau în caietul de însemnări. Intenția dominantă pe interval a fost aceea de a lasa aceste note exact în felul și forma în care își faceau intrarea, întrețesute, concatenate cu tot soiul de alte fragmente, reflecții, într-o conviețuire bruta, neprelucrată, slobode în adiacența lor neconflictuală. În fond, într-o epistema a simulacrului aflat în vria curenței și auto(re)generării, aclamat pînă la evidențele de pe urma, nu înlănțuirea cautată cu grija a unor note de text e purtătoare de simptom, ci nucleul fiecăreia în parte, alăturarea pastrand intacte urmele dislocărilor ce-l vor fi dezmoșit și animat, în cele din urmă, pe analistul de strînsura, adunat hat de prin cele zări. Încercînd o cale de mijloc, am renunțat la inserturile fara legatura cu problematica - expusa sau doar subdusa cu subtilitate - a cărții, altfel spus, am purces

la a opera oareșcări demolări, modificînd și expropriind domenii sau doar parcele, în dauna, poate, a autenticității topografiei textului, în sprijinul strictei sale relații cu romanul însă. E bine de avertizat, încă de pe acum, spre a nu stîrni precipitate ridicări a nedumerire, din sprîncene, umeri și alte accesorii din arsenalul mimicii prezumtivului derutat, ca materialul caruia nu i s-a gasit un rost foarte clar în structura textului, ramas pe dinafara precum șpanul la strunjire, a fost, totuși, recuperat și încorporat, întrupîndu-se în forma unor calupuri PROMO (= adevăruri incomode de sub covorul, oarecum izit, al PROstului MODernism, spicuite și șfichiuite pe sub nasul fin al cititorului pentru care inocența va fi fiind o Arcadie regretabila, prescrisa din acuta lipsa de interes, vîndînd fie o ireductibilă lipsă de conștiință a consecințelor, fie, dimpotrivă, o inconștiență reductibilă la imunitatea perpetuată și reconfirmată modular în verigile unei cronotopii situate mai presus de consecințe). PROMO-urile pot fi luate, într-o accepțiune mai abruptă, și drept ceea ce nu sînt: lozinci și sloganuri agitatorii, strigaturi și altele de aceeași teapă; firește, au și ele *tag-urile* lor care, la proba frecvenței, vor fi repezi deconspirate. Altfel, e imprecis a mai vorbi despre opțiuni și soluții ferme cînd, deși nu subscrii, parcurgi prin forța variabilelor cotidianului (vizibile sau nu) seriile de evenimente ale unei lumi post-experimentale și, *volens nolens*, te-ai înhîmat, cumva și în virtutea inepției, la coabitarea cu ale ei *sequel-uri*. Aproape tot ce (mai reușim sa) articulăm este consecința - arareori și concluzia - unor experimente (experiențele sînt la crepuscul!), majoritatea procesari mentale ale interminabilelor și indeterminabilelor combinații informa(ționa)le. Realitatea nu mai e ceea ce traiești, e ceea ce computezi. Dar pentru asta sînt *finaluri neașteptate*, așa ca sa-mi vad de drumul propus, care, și-n aceste rînduri și mai dincolo de ele, nu prea întrezărește un *happy-end*. În încheierea deja dizgrațios de lungului preambul, voi întări o evidență care, daca nu s-a conturat suficient din cele înșirate pînă aici, se va lafa în toata splendoarea la finalul acestui text: suma finala a rîndurilor de față nu (re)constituie nicidecum o cronică sau un studiu - las' ca și subtitlul a avut grija sa rezeze eventualele prezumții, dar, poate va fi fost luat în deșert! - , destule nume s-au îmbulzit sa-și illustreze competențele în ast sens, ceea ce m-a îndrituit în convingerea ca n-o sa fiu tocmai eu al providențial care vine și aprinde (sau stinge?) lumina. Așadar, sa curga notele.

* romanul lui PC, un subiect polifonic, palimpsest și complexa arhitectonica îmbracată în aparență conglomeratului,

stratificat pe nivele structurate ca evenimente-episod, cu osatura reală, însă agiomnata, finisată, șlefuită cu șmirghelul ironiei, o ironie meșteșugită, firoscoasă, socratică, care are meritul de a menține

discursul respirabil, inteligent în limitele inteligibilului, în ciuda densificării la vedere. Aceste episoade aproape reale, senzație întreținută și de verosimilitatea indusa și promovată drept calitate de capatii a acestei scriituri, expandeaza într-o ampla construcție a ficțiunii anunțate, joaca rolul unor puncte de inserție *sui generis* ale summei, care este ficțiune(a). Evenimentele, întorsaturile de situații, scheletul situațional contorsionat al romanului, sînt încărcate

cu o pasta narativă excelent distribuită, astfel ca ficțiunea se încheaga din constructe împletite într-o succesiune dirijată ingenios, dezvaluindu-se în aceeași manieră, situațională și nu din întretaieri, clivaje sau proiecții launtrice, autoscopice. Nimic poetic în ficțiunea raționalizată din *Christina Domestica și Vinătorii de suflete*, nimic ajuns în text pe calea retortelor doldora de fermenti maladivi, atît de propice viziunilor iraționale. PC nu brodeaza aici - cum se întimpla în *Povestea marelui brigand* - deasupra abisurilor launtrice, nu se mai angajeaza pe planurile unor falii riscante, deschise în cotidian, dar spîntecînd, mai departe, temporalitatea individuală. Romanul reface imaginea unui Babel artificializa(n)t, folosind ca liant sincretismul abuziv și strident, insinuat în raspar cu natura umană și placat pe o strînsă împletitura de suporturi și infrastructuri, toate ersatzuri, concepte legitimize, în fapt, trape camuflete. O lume care glisează între tentații osmotice, periculoase și gireaza/ forțea linii/ cai inconciliabile, ignorînd sau, dupa caz, oculînd temeiurile. De dincolo de savuroasele dialoguri și scene ale

romanului - de altfel, personajele lui PC sînt bintuite și animate de un mistuitor suflu al interogației - , razbat raspiat întrebări precum: pînă la ce fruntării putem integra revelația în experiență? pînă unde pot fi instituite reguli în afara limitelor logicii? pînă unde poate fi extins simțul necalibrat al proprietății? Sau, descinzînd în subterane metadiscursive: pînă unde poate fi bruia, distorsionată, lizibilitatea realității, în fond, atît de lesne cludabila prin tehnici precum cele ale farsei, pastîșei, parodiei, ironismului *sans rivages* ș.cl.; bun, știm, rafinemente, comandamente estetice, relativizări, gaselnițe & licențe, fracturi & fitozoshenii, ...pe partea ontologică, însă, *qui prodest?* [PROMO: **excesul de sincretism, pozitivism & informalism mutant a deșertificat lumea, indirect, prin imaginile construite pentru a o obnubila, au descalificat simbolurile și i-au rapit individului accesul la lume prin acestea din urma; revrajirea de tip RV(realitate virtuală) adică în-formare cu armele și instrumentele ambiguității, duh al îndetărminării ce înșulfă formelor acel caracter dispersiv/ disipativ, ferecare benevola în celule multiple, ridicare la patrat (la cub etc.) a distanțelor față de *lebensweltu' lu' Husserl*; RNM (Remote Neuronal Monitoring) - supraveghere neuronală = imolare identității; limbajul de deconstrucției întreține și permanentizează senzația unei realități în implozie; o mass media al carei impact e continuu validat & consolidat și de ineputzabila inventivitate în a ne reînnoi, an de an, abonamentele la sfîrșitul lumii (mostra de rezistență dîntro-o vastă colecție de noime & fetișuri & instalații împotriva firii, preparate și parafate în *ocultissime* oficine, lansate și promovate cu tam-tam de imensa marioneta asamblată și consolidată în manieră lego, botezata mass media, a.k.a avangardele/ detașamentele mutante catodice și digitale, designeri asociați & mari furnizori ai utopiilor în tiplă, care, la un timp după desfacere, casează și miros de la o poștă a distopiei]].**

ION DIN AIX

Că tot am însălat în ultimele luni un soi de serial pornind de la scrisorile-revelație primite în ritm susținut de la Mircea Filip, aş rămâne în spațiul epistolar, hartoină însă evocările spre alți protagoniști. Dintre cei vrednici, de bună seamă, să susțină o rubrică precum aceea pe care o intitulasem - *Sertarul cu scrisori*.

Sertarul, uite-l, îl am sub ochi și-i burdușit de răvașe la care de-a lungul vremii am răspuns sau nu. Oricum ar fi, pe unele dintre cele încă nesocoale la lumină nu mă îndur să le las să zacă în claustrul unei cutii de lemn de cireș. Multe chiar merită citite, ce mai încoace-nocolo! Ce, e puțin lucru o tălmăcire scrisă de mină, din *Hamlet* (monologul prințului de Dania), făptuită cu o vibrantă empatie de Ion Omescu? *A fi sau a nu fi, iată-nțrebară; / Mai nobil e să slobozi în sinea ta / Săgeata sorții, praștiile ei / Sau înfruntând noianul de necazuri / Să le sfârșești? Să mori; să dormi. Atât. / Și printr-un somn să știi că vei supune / Svicnirea inimii și servitutea / Sortită cărni. Iată o-ncheiere / Dorită din adânc. Să mori, să dormi, / Ori poate să visezi: aici-i-aici. / Ce vise ne-or veni în somnul morții / Cînd din vîltoarea timpului ne-am smuls? / O, numai neștiința ne silește / Să prelungim efortul existenței! / Ce om ar sta să-n dure bătrînețea, / Sfidarea celor mari, zăbava legii, / Izbînda lîngă merit a prostiei, / Trufia dregătorilor, tiranii, / Sau chinurile dragostei, de-ar ști / Că liniștea-i ascunsă-n ascuțișul / Pumnalului? Ar mai purta vreunul / Samarul vieții-n silă și sudori? / Doar frica de ce-i dincolo, pe țărnu / De unde nu se-ntoarce călătorul, / Ne-nțirze sub vechile dureri / Din sborul către cele neștiute. / Gîndirea, deci, ne schimbă în mișei, / Și, cît ar fi de vie, hotărîrea / Pălește într-a gîndului bătaie. / Avînturi viguroase și semețe / Sub ochiul minții se abat din drum / Pierzîndu-și numele de faptă.*

Lui Florin, prietenului meu, această aproximație, în amintirea după-amiezilor prăpădite (sau poate nu?) în biblioteca Academiei.

Ion

... N-am putut niciodată, deși a stăruit, să-i spun pe numele mic - Ion. Nu l-a bucurat, dar a avut eleganța să treacă peste asta, chit că îi suna, cred, ca naiba searbăda apelare „domnu” Omescu”. Acum, tîrziu de tot, îmi pare rău, știind patetica lui nevoie de prietenie. Prietenie tîmăduitoare de traume...

Mi-aduc aminte - cum să uit?-emoția care m-a cuprins cînd, prin același Mircea Filip (secretar literar al Teatrului), artistul carismatic pe care îl văzusem pe scenă nu de mult mi-a trimis vorbă că ar vrea să mă cunoască. Scrisesem, pentru programul de sală, un comentariu la piesa, o dramă istorică, intrată atunci în repertoriul Naționalului

ieșean, *Veac de iarnă*. Ceva îi va fi atras atenția și de atunci, eu cu sfîșiele mele, el cu crispările lui, am rămas prieteni. Și nu pot să nu consemnez că debutul meu publicistic s-a produs sub semnul cerebral al acestei amicitii cu care cîștigasem dreptul să mă mindresc.

N-a trecut mult și Ion, pe care viața îl încercase din greu, el avînd de suportat niște detenții pentru „vina” de a gîndi cu mintea lui, a părăsit urbea, în care prinsese a străluci ca actor, dar și ca poet. Urma să-l regăsesc în București, unde își consuma discret singurătatea. Odată, țin minte, îl aștepta, cu un scenariu de film, pe Mircea Daneliuc, fostul meu coleg de școală și de facultate. Avea simțul valorii și, cum se vede, știa să discearnă. Probabil s-a ales praful de acel proiect. Destul de rar, ni se încruciau pașii la Biblioteca Academiei, unde studia desigur cărți ce căutau să capteze duhul marelui Will, zeitatea la care se închina.

Hamletizînd (a pleca - a nu pleca din țară), într-una din zilele de răspînte ale anului 1972, cu prilejul unui voiaj în Franța, a făcut marele pas, hotărînd să nu se mai întoarcă. A dus-o greu la început, dar asta nu l-a înstrăinat de teatru, și nici de noi, cei cîțiva care, din depărtări, îi eram aproape. A început să refacă punțile, una cîte una. Mie, după cum se vede într-o carte poștală ilustrată, îmi cerea numărul de telefon!

Dragă Florine, îți urez alte multe și frumoase eseuri erudite (Pseudo akademikos) conform năravului comun - și ce-ar fi dacă mi-ai trimite (într-o scrisoare, sau în două, dacă e prea voluminos) numărul tău de telefon? La mulți ani, cu prietenie,

Ion Omescu

Făceam parte, deh, ca autor de „eseuri erudite” (!), dintre cei cu care socotea că are afinități. Aprecierea gentilă a lui Ion mă obliga. M-am străduit s-o merit, atît cît mi-a stat în putință.

Ne trimitea, mie și altora (profesorul Zub, profesorul Al. Călinescu, actori), cărți, care începuseră să-i apară pe străine plaiuri. Spera, după Revoluție, care îi deștetasese firave speranțe de mai bine („un gînd bun de țară nouă”), că va reveni, chiar dacă nu definitiv, printre noi. Avea planuri incitante. Și-ar fi dorit să monteze un *Othello*. Urmărit de neșansă (neșansă care aducea a blestem), nici povestea maurului din Veneția nu a ajuns în lumina rampei. Ca *Hamlet*, pe vremuri, blocat de obtuzitatea unor politrucci. Și ce spectacol ar fi fost! Cu Ion Omescu, Dina Cocea, Gilda Marinescu, Teofil Vălcu... Nu mă împac nici acum cu gîndul... Ratînd aceste întîlniri, Ion - în tot răul e și un bine - s-a revanșat, scriînd cărți nu numai erudite (cum mă flatarisise cîndva), ci și cu putere de seducție. Eseuri, purtînd și niște dedicații de mai mare dragul’.

Dragă Florine,

Nu te-am uitat cu cărțile, aștept să treacă sărbătorile și îți le voi trimite pe toate plocon.

Pînă atunci, un gînd bun de țară nouă, și nădejdea unei primăvăratice revederi. O sărutare de mină măicuței tale. Te îmbrățișază cu prietenie,

Ion

P.S. Atenție la adresă, s’îl te plai!

Nici eu nu mă lăsam adicătelea mai prejos și îi expediam volume cu coperti verzulii care dădeau seamă, cît de cît, despre mine ca „mîzgălici”, ca și despre părinții mei - Laurențiu și Margareta. Omesco, cum semna acum, a găsit o formulare inteligentă, cu miez, privind piesele lui tata (*Alexandru Lăpușneanu, Ciubăr Vodă, Zina pădurilor*), cu care dramele omesciene nu erau, cîtuși de puțin, în rezonanță. Ion din Aix mă încuraja să nu-mi pierd speranța: „Acum douăzeci și cinci de ani ar fi fost la modă. Dar moda vine, trece și revine.”

Hommage de l’auteur

Dragă prietene, îți mulțumesc pentru volumele trimise: Stihurile epigramatice ale Margaretei Faifer și cartea de teatru a tatălui tău, Laurențiu. Cît a trebuit să te sbați, îmi închipui. Se vede că e scrisă de un om care își cunoaște limba la perfecție și e ancorat (poate chiar prea mult) în tradiție. Acum douăzeci și cinci de ani ar fi fost la modă. Dar moda vine, trece și revine.

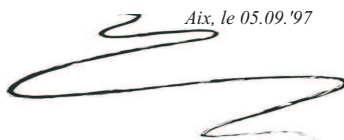
Te îmbrățișează

Ion

Așa să fie!...

Una din cărțile mele sortite să ajungă în Franța purta un titlu ca de poveste - *Cordonul de argint*. Ion Omescu a parcurs-o, mi s-a părut, cu mai mare atenție decît pe altele care îmi purtau semnătura. L-a interesat cum mă situam eu în raport cu Protocronismul, care, abil manipulat, împărțise condeiului patriei în două: pro și contra. Un „scandal” care încă nu dădea semne că se stinge. Și mai era o chestiune delicată, bănuți unde, în capitolul despre Davila. Se aștepta să am, în judecarea cazului, mai mult nerv, edulcorările îl făceau suspicios. I s-a părut că n-aș fi folosit cele mai potrivite cuvinte ca să evoc atentatul asupra lui Al. Davila săvîrșit de către - mă exprimam eu pe oculte - „un servitor cu rele deprinderi”. Ce să fac? Să trec peste acel episod ca și cum n-ar fi fost? Să-l fi pomenit mai pe șleau?...

Aix, le 05.09.'97

Dragă Florin, îți mulțumesc foarte mult pentru „Cordonul de argint”, pe care am și început să-l citesc, începînd cu sfîrșitul; protocronismul mă duce inevitabil cu gîndul la copy-right-ul de astăzi, la procesele interminabile declanșate pentru recunoașterea priorității în descoperirea cutărui vers. Am dat cu nasul, tot astăzi, prin capitolul consacrat lui Davila - pasionant -, unde nu-ți scapă nimic. Iar erudiția e atît de bine adusă din condei de parcă nu există. Dar cum e cu puțință, la un cercetător de nivelul tău, să treci peste momentul atentatului cu o fectorelnică pudoare - «atentatorul, un servitor cu rele deprinderi, face mărturisiri scandalozose etc. - și să-ți înmoi pagina în sirop? Te îmbrățișez cu bună și foarte veche prietenie, trimițîndu-ți, la rîndul meu, cîteva cărți și ultima piesă de teatru.

Ion

În rest, n-a fost tăcere. Rămîneam prieteni, fie și de departe.

„Nu mă pot înfrîna să nu le evoc: „Lui Florin, împreună cu statornica mea prietenie” *Hamlet sau ispita posibilului* (1971); „Lui Florin Faifer și Dan Mănuță” *Semnul ironiei* (1972); „Lui Florin, afectuos și amical omagiu” *La métamorphose de la tragédie* (1978); „Lui Florin Faifer, prieten vechi, cu nepermisă întîrziere” *Hamlet ou la tentation du possible* (1987); „Pentru Florin, această piesă foarte specială” *Lui et l’Autre* (1992); „Lui Florin, amicalment” (1992); „Lui Florin, un prieten bun cu care nu m-am mai văzut decît în pripă acum patru ani” *El și Celălalt* (1992); „Lui Florin Faifer, care mă fotografiază în compania măguloare a lui Hamlet, cu veche prietenie și bucuria de-a-l fi revăzut” *Hamlet ou la tentation du possible* (1993); „Lui Florin desigur *Shakespeare son Art et sa Tempête* (1993); „Florine, fie-ți mîinile ca inima” *Le fumet de la chimère* (1997); „Lui Florin, sărbători fericite” *L’homme qui se dit Lénine* (1998); „Inimitabilului Florin, cu veche prietenie” *L’homme à la balafre* (1999); „Lui Florin, prietenului și cărturarului, călduros omagiu” *Hamlet sau ispita posibilului* (1999)

Aix, le 14.12.'96

Liviu PAPUC

Oamenii din spatele testamentelor

PETRU ASAKI

Nu știu de ce bună parte din oameni se crispează numai la auzul cuvântului *testament*. Să fie, oare, din cauză că face trimitere directă la sfârșitul vieții? Dar „stingerea” este un lucru inerent, inevitabil, știut de tot natul, din momentul în care i se limpezesc mințile. Sau, poate, unele minți nu se limpezesc niciodată? (Aceasta a fost o răutate gratuită!). Rândurile care urmează li se adresează și acestora din urmă, în egală măsură, cu condiția să pună fatidicul cuvânt sub oboroc.

Parcurgerea, în ultima vreme, a sute de testamente de secol XIX, care se pot regăsi în cele patru volume tipărite sub titlul *Urmașilor mei...*, ne-a revelat numeroase atitudini în fața vieții și, mai ales, a societății în care trăiau cei care, aproape invariabil, își puneau ultimele dorințe sub oblăduirea Cerului. Cele expuse în „rândurile de pe urmă” aduc la lumină gânduri intime, conturează personalități, nuanțează existențe, deosebite, „taine”, pun în lumină intenții nobile. Iată ce ne-a împins către o repunere în discuție a unor dintre acestea, sau, mai precis, către o dezvoltare mai amplă a unor fațete mai puțin cunoscute (sau uitate) ale alcătuirilor acestora.

Începutul îl vom face cu Postelnicul Petru Asaki (1798-1870 iulie 16), fratele omniprezentului Gheorghe, cu meritele bine-știute în dezvoltarea culturală a nației. Om de mare încredere al domnitorului Mihail Sturdza, căruia i-a fost îndeaproape sprijinitor în afacerile bănești (îndeobște oneroase, cum bine se știe), Petru Asaki a fost președinte de tribunal la Botoșani (ispravnic), înainte de a intra în intimitatea Curții și a accede la ranguri boierești. Deosebitele capacități intelectuale, caracteristice familiei ce purcedea din arhimandritul Lazăr/Leon Assaki, cunoașterea mai multor limbi străine, studiile prin străinătate, îl așează la un moment dat în compania juriștilor oficiali ai Statului, Christian Flechtenmacher și Damaschin Bojinca, în alcătuirea Codiciei Civile a Moldovei (1833).

Întâmplări neelucidate - poate doar bănuite, căci era o vreme când doarele făceau ravagii - îl împing la alcătuirea unui prim testament, în 1847, urmat de un al doilea, nu cu mult înainte de stingerea sa la Viena, în drumul de la Paris (unde își urmasse cu credință, în exil, Domnitorul și binefăcătorul) către țară. Clarificarea situației materiale este simplificată prin faptul că, din căsătoria cu Ecaterina (Catinca), fiica banului Theodor Țintă și a Mariei, născută Repta (din Bucovina, unde și avusese loc, în 1821, căsătoria

lor), nu rezultase nici un copil. Așa încât, la unison cu soția, meneste averea înființării unui institut de binefacere: „săliștile Trăistenii și Ivascanii, cu sat și cu toate cele sădite și zidite pre dânsule, vor trece la de veci stăpânire a Institutului de Ghirotrofie, pe care cu ajutorul celui prea înalt urmez eu a înființa aici în orașul Eșii, pe locul și în ograda Bisericii cu hramul Sfinților Ierarhi Atanasie și Chiril, Patriarhii Alexandriei. Asemenea Ghirotrofie va sluji de adăpostire cu locuința, hrana și îmbrăcămintea unui număr de săraci și sărace, ajunși la apusul vieții și în lipsă de sprijinul rudelor și de mijloacele traiului” (Arh. Stat. Iași, Documente, Pachet 165, nr. 9, reluat în *Urmașilor mei...*, vol. IV, p. 25 - testament datat: „Orașul Eșii anul 1847 luna decembrie 26”).

Aplecarea către fapte de binefacere data de mai multă vreme, pentru că, imediat după decesul soțului său, soția îi încredințase Logofetei Catinca Ghica, născută Cantacuzino, de la Herța, suma de 318 galbeni, „ca o pioasă subvenție pentru înființarea unui Ospital în casele din Ținteni”. Comentariul lui Petru Asaki pe marginea acestei contribuții este savuros: „Aicea fie permis a face o mică digresie, în interesul adevărului istoric! Voiesc a zice că dacă doamna Logofeteasă a deturnat de la menirea sa cătamea proferată în folosul omenirii suferinde, eu și soția rugăm harul ceres a nu ținea seamă de astă abatere; relativ însă către violente răpiri de pământ, prin care și soorii mei au suferit colosale pagube și amărăciuni, prudenția impune astăzi o profundă tăcere, mai ales când judecata providențială n-a târziat a certa violențele practicate, prin stingerea numelui Ghica pe teritoriul Herța, unde n-a rămas acum decât o tristă memorie în posteritatea compătașilor numeroși, reduși la ultima lor mizerie cu prejudiciul dreptății” (testament datat Paris în 18/30 decembrie 1866).

Acest din urmă testament este important (și interesant) pentru mai multe informații de familie de primă mână, din care rezultă generozitatea celor doi Asaki de la Ținteni, dar ne și completează arborele genealogic al familiei, din care mai desprindem o ramură asachiană, necunoscută până acum, stabilită în Rusia (un urmaș al acesteia se va numi Petru V. Grigoriu, poreclit Budușcă, poet și gazetar de renume în epocă, bun conviv de-al lui Eminescu, pe care „Catinca d'Assaky” l-a și scolarit în capitala Franței). Dar să mergem, mai bine, la sursă, remarcând și talentul de condeier al celui care face inserții biografice într-un text menit altui scop: „Pre lângă aceste, tot în

interesul adevărului istoric, de datorie găsesc a mai notifica următoarele două cazuri ce au stors rodul modest al agonisitorilor mele personale și producerea aceluiași.

I. Că după răposarea în Rossia a surorii mele Ecaterina Romanovsca, eu și soția am crescut doi copii, **Dimitrie și Maria**, rămași orfani de la răposata soră mai sus numită, din care Dimitrie s-a săvârșit în vrâsta adolescență, iar pe Maria măritându-o tot în Rossia, cu căpitanul **August Reiss**, am înzestrat-o dându-i două mii galbeni austriecești bani și osebătită valoră de alți una mie galbeni în scule, argintării, straie, așternuturi, mobile, un mare forte piano, harphă aurită și trei trăsuri elegante cu alte mărunte accesorii într-o toată buna cuvință ce s-arată în foaia zestrăală încredințată nepoatei mele”.

Din cel de-al doilea caz menționat de testator desprindem faptul că fratele său Gheorghe, în pofida numeroaselor poziții de frunte în ierarhia Principatului, nu a dus-o pe roze, din punct de vedere financiar: „II. Că iubitul meu mai mare frate, Domnul Gheorghe Assachi, după ce n-a contribuit câtăuși de puțin la creșterea orfanilor, nici la înzestrarea Mariei, rămasă de la sora noastră comună, apoi a mai contractat nechibzuite datorii sub ipotecarea caselor ce possede la lassy în Moldova, încât redus la silnica vânzare a caselor ipotecate, a năzuit către mine de i-am dat cu împrumutare 3.000#, adică trei mii galbeni austro-impărătești cordonati, cum adevărează obligația sa din patru mai o mie opt sute cincizeci și doi, pe care galbeni nici astăzi nu i-am primit, deși trecând peste patrusprezece ani, a covârșit capitalul cu procente mai mult de indoit a producerii legiuite, afară încă de alte mai multe înlesniri stoarse de la mine pe rând, cu privația mea, în favoarea fiilor săi, deși **născuți înaintea cununiei fratelui meu**” [sublinierile L.P.].

În acest context, fie-ne permis a mai glosa pe tema zberilor financiare ale nepotului Alexandru (locotenent-colonel, fost căsătorit cu și divorțat de Eufrosina Adamaki, relație din care a purces în lume copilul Gheorgie, crescut de tată, care nu reușea să-și întrețină casa moștenită de la Gheorghe Asachi (actualul sediu al Institutului de Filologie Română „Al. Philippide”), ba mai mult, după decesul unchiului său, a încercat să pună mâna pe averea mătușii Catinca, printr-un proces căruia îi stă mărturie un voluminos dosar de la Arhivele Naționale din Iași.

Câte sfârșitul vieții, figura de fundal a Catinței Asaki, cea care rezistase cu succes, din Parisul în care se retrăsese de

peste treizeci de ani, asalturilor nepotului avid de avere Alexandru (dar care se îngrijise, în tot acest timp, ca familia nepoatei Naghinea-Naghinca Grigoriu să aibă înlesniri, prin creșterea lui Petru, prin sume de bani cedate, prin sfaturi de bun simț în cadrul unei destul de bogate corespondențe - în care ajunsese să folosească o grafie românească puternic impregnată de franțuzism: „cou voi fi totdeauna pentrou familia matala ca o adevărată mamă nouă în momentele de față nou pot face nimica, a matala adevărată mătușă”), alcătuiește un nou testament, la 4 iunie 1873, prin care întărește dania soțului său către Ospitalul Sf. Spiridon, „ca cu venitul acestor moșii să se întrețină într-un institut bătrâni și bătrâne sărace de naționalitate români și de rit creștin ortodox”. După decesul acesteia, în 1881, o oarecare Marie Libreht, „cu care a fost în cea mai apropiată intimitate la Paris”, informează Epitropia de ultimele voințe ale acesteia: să fie înmormântată în țară și să se asigure „o rentă viageră de două mii de franci nepoatei sale, Doamna Naghinca V. Grigoriu, care a fost crescută de defuncta, și fiicelor sale, până la măritare” (în 25 octombrie 1884 - Arhivele Naționale Iași, Epitropia Sf. Spiridon, Dosar 565, f. 42).

Pentru a nu lăsa conturile neîncheiate, să trecem la activul Postelnicului Petru Asaki faptul că s-a aflat în prima promoție de ingineri și arhitecți a Școlii Domnești (în 1819), că a făcut parte din „comisia orânduită întru cercetarea cârților scolastice a gradului al II de învățători” (alături de Aga C. Negruzi și Vornicul T. Balș), printre altele cenzurând o gramatică a lui Petru Câmpeanu și o hronologie de Ioan Albinet (la 1847), că a donat un număr de „19 volume literare și istorii” Bibliotecii naționale a Moldovei (în 1861) și că a semnat o broșură, cu un titlu kilometric: *Un proces model sau valeda pe deal. ... Un apel la opinia publică*, Berman, 1860, 48 p.

De la domnul General Alexandru Mavrod, subscrisul am primit Cinci-deci doi franci, pentru alți alții, cheltuiți de mine în cursul anului școlar în trecut, la diferite treburi și neapărate privilegii pe elevul orphelin Eughenie Mavrod; după care adevărescu. Paris în 13/i octombrie, 1868.
P. d'Assaki

Mircea PLATON

DAN BOTTA: VOCAȚIA LIBERTĂȚII CU DUMNEZEU (I)

În cursul uneia dintre deseale noastre convorbiri, în apartamentul său dintr-o casă veche de pe Strada Pitar Moș, scriitorul gândirist Pan M. Vizirescu mi-a spus că Dan Botta i-a cerut să-i fie martor în duelul la care voia să-l provoace pe Lucian Blaga. Pan Vizirescu a refuzat explicându-i atleticii spadasin Botta că nu poate fi părtaş la încercarea de a vătăma un clasic în viață.¹ Povestea disputei dintre Botta și Blaga e arhicunoscută acum, iar contextul polemicii lor referitoare la teoria "spațiului mioritic", polemică în cursul căreia Botta a încercat să-și dovedească paternitatea "teoriei mioritice"² recurgând la arhaica ordie judiciară a duelului, a devenit subiect de dizertații doctorale. Dar atunci când iese dintre paginile înguste ale lucrărilor academice, prezența lui Dan Botta are încă nevoie de martori pentru că încă provoacă, pentru că încă nu s-a cumințit și pentru că rânduile sale răsună astăzi într-o lume care, trecută prin reeducarea comunistă și consumistă, îi este complet ostilă.

Pentru a înțelege mai lesne ostilitatea inteligenței integrate din România față de "miturile" mediteraneene ale lui Dan Botta trebuie să coborâm puțin pe firul timpului citând din cartea lui Mario Rinvoluceri, *Anatomy of a Church: Greek Orthodoxy Today* (1966). Preocupat de unirea ortodocșilor cu Roma, catolicii Rinvoluceri deplâng în scrierea lui "șovinismul" călugărilor greci de la Muntele Athos și al grecilor cu care a discutat prin cafelele Eladei: "Ce exemple fascinante de șovinism se pot întâlni la Muntele Athos. După circa patruzeci de conversații cu monahii de pe Munte am putea pune cap la cap o istorie a Greciei de-a lungul acestor idei: Când voi în Apus erați încă sălbatici noi aveam mari gânditori, Aristotel, Platon.... Pe cine puteți voi compara cu ei? Pe vremea lui Alexandru cel Mare grecii domneau peste întreaga lume. Peste Imperiul Roman se trece apoi în tăcere discretă. Istoria reîncepe cu Constantin și cu ridicarea creștinismului la rangul de religie oficială a Imperiului. Sfinții Părinți greci au dezvoltat teologia creștină. Misionarii greci au adus creștinismul slavilor balcanici și rușilor," ș.a.m.d. ș.a.m.d.⁴

Tonul paternalist⁵, țuguieria disprețuitoare a buzelor arse dezinteresat de patima cunoașterii, mijirea profesorală a ochilor încercanți de colbul noțiilor nedormite pe tratate academice, condeiul obișnuit să pună strivitor punctul adevărului pe i-ul tuturor erorilor noastre balcanice și "balcanizante" ne sunt deja cunoscute de la neobonjuriiștii noștri care deparazitează cu anasăna tot ce prind în ograda și prin mintea românului. De la găini la Ștefan cel Mare, și de la Nae Ionescu la Constantin Brâncoveanu, totul e acuzat fie de desfrânare, fie de fascism, fie de plagiat, fie de gripă aviară. În lipsă de altceva mai bun, echipele de inchizitori sanitaro-culturali "Fahrenheit 453°" ale UE vor ajunge să eradiceze găinile pentru plagiat și pe Nae Ionescu pentru gripă aviară. Asta nu înainte de a pune tunelul de oi și de oameni microcipuri în urechi, buză, sprâncenă sau buric. Microcipuri "emo" pentru liniștea dumnealor.

Și asta pentru că "elita" noastră, asemenea lui Rinvoluceri, nu gustă memoria lungă a românilor: faptul că, în Răsărit, Aristotel, Platon, Alexandru cel Mare sau Sf. Vasile cel Mare sunt încă vii. Că sunt o prezență. Că sunt puncte de referință: icoane. La fel cum au fost, pentru Apus,

mitul descendenței troiene al vechii Rome sau al Franței, mitul "vechii constituții" care a îmbrăcat forme conservatoare sau liberale la multe popoare europene, mitul descendenței getice/gotice a regilor suedezi sau spanioli⁶, mitul acelei *prisca sapientia* care a stat la temelia revoluției științifice. Mituri care sunt istoria ca simbol (participare)⁸, ca precedent, ca anamneză, ca mod de a articula un limbaj comun specific comunităților cu memorie lungă. Mituri pe baza cărora s-a construit ceva, mituri pe baza cărora s-a rezistat, așa cum au fost serbările de la Putna din 1871 și 1957.

S-a vorbit, nu destul, de caracterul imbecilizant și omogenizant al "mitologiei" istoriografiei comuniste. E adevărat, Vasile Roaită sau Zoia Kosmodemianskaia, sau orice altă filă de "istorie" din manualele inspirate de cominterniștii anilor '50 sau de neojdanoviștii anilor '80 erau imbecilizantă. Dar nu pentru că era un mit. Ci pentru că era un mit sintetic, un transplant de rădăcini. În loc de țarina tradiției, eram sădiți în vată muiață în apă, ca să creștem, rod al unui experiment biologic sovietic, nu stejari cu trunchi, ramuri și rădăcini, ci fasole cu "tulpiniță", "frunzulițe" și "rădăcinuțe": livizi, amorfi și lipsiți de consistență. Formă de esperanto istoriografic, "miturile" istoriografiei comuniste, falsele ei modele adică, au fost folosite pentru a croi românii o albă suflare falsă.⁹ Dar ceea ce observăm este că în ultimii douăzeci de ani s-a folosit pretextul atacului la miturile istoriografiei comuniste pentru a dezmembra toate modelele istoriei naționale. În locul lor se sădesc, din nou, false mituri menite a rodi în noi ca niște semințe rele: mitul "progresului", mitul "multiculturalismului" voios, mitul "societății deschise", mitul consumului, mitul "Occidentului", mitul "integrării UEuropene", mitul beneficii "globalizării", mitul familiei androgine, mitul lui Che Guevara, mituri gnostice, care ne cer să ne retragem din istorie și să frecventăm solitari doar "biserica interioară".¹⁰ Toate acestea sunt mituri de supermarket, preambale, mituri modificate genetic și care deci ne vor modifica genetic, care vor otrăvi pânza freatică a sufletelor noastre. Ele nu sunt rod al cercetărilor istorice, ci fabricații ale unor ideologi a căror misiune e de a ne face solidari cu niște hotărâri luate în numele nostru și împotriva intereselor noastre naționale.

Noua istoriografie nu e scrisă de istorici, adică de oameni având conștiință istorică, ci de ideologi care instrumentalizează date istorice, de tehnicieni care știu doar să manipuleze mașinăria istoriografică - citate, teorii, jargon, prezentări la seminarii - astfel încât să obțină un produs de serie. Stăpâni peste aceste fabrici ale "adevărului", noii ideologi îi îngoa, îi elimină de pe piață pe istoricii de modă veche, pe "artizanii" istoriei care nu pot produce în serie. Într-adevăr, diferența dintre acești noi ideologi și adevărații istorici e similară diferenței dintre un "muncitor specializat" din industria textilă și un țesător de covoare din vechime.

Muncitorul specializat știe să apese pe butoanele mașinii care țese covoare. Dar nu mai știe să facă el însuși covoare, nu mai investește nimic din el în produsul obținut. În cursul revoluției industriale și cibernetice s-au pierdut artele și meseriile, s-au pierdut meșterii care știau să facă lucruri cu mâinile lor, care aveau simț estetic, care uceniceau ani de zile pentru a învăța secretele meseriei, care avea simțul lucrului bine făcut, care erau mândri de roadele muncii lor, și care erau liberi pentru că își puteau câștiga singuri existența. Brutarul, astăzi, nu mai e cineva care știe să frământ aluatul și să coacă pâinea, ci un muncitor plătit cu ora care apasă conștiincios pe butoanele computerului care inițiază și supraveghează "fabricarea" franzelor.¹¹

În decursul revoluției istoriografice/ideologice din ultimele decenii,¹² oamenii posedând conștiință istorică au fost înlocuiți de "soldații

Compoziție XXI

științei", de ceea ce Frederick W. Taylor - părintele taylorismului care a stat la baza mecanizării muncii, morții și memoriei - numea "gorile inteligente".¹³ Într-adevăr, singurul rezultat al "demitizării" istoriei e că s-au înmulțit oamenii convinși că se trag din ziarul de ieri. Istoria scrisă de oameni fără conștiință istorică e ca istoria artei scrisă de medici legiști: un șir de autopsii. Ne constată periodic decesul și răpesc oricărui om normal pofta de viață. Și asta pentru că aceste autopsii istorice nu sunt de fapt adevărul, ci o dizolvare acidă a conștiinței istorice. Disecțiile istorice executate pe modele istorice tratate ca și cadavre nu au și nici nu sunt menite să aibă vreun efect asupra acelor figuri ale trecutului, ci asupra celor care privesc astăzi operația. Nu "umbra lui Mircea la Cozia" suferă, ci școlarul care e silit să privească siluirea "postmodernă" a memoriei marelui dormitor. Cu alte cuvinte, miza demitizării nu e explodarea cutărui sau cutărui act istoric al voievozilor noștri, ci anihilarea faptului istoric al memoriei lor. Voievozii nu mai pot fi reeducați, dar memoria noastră da. Și execuția lor în piața publică astăzi nu vizează distrugerea lor, ci a noastră. E un amfiteatru al memoriei din care sunt alungați treptat eroii și sfinții pentru a se face loc demonilor.

(va urma)

¹Mario Rinvoluceri, *Anatomy of a Church: Greek Orthodoxy Today*, New York, Fordham University Press, 1966, 141-142.

²Vezi de exemplu impardonabila aroganță și chiar prostie de care a dat dovadă Condoleezza Rice care le cerea sărbătorii să uite de istoria lor și de semnificația provinciei Kosovo: "I mean after all, we're talking about something from 1389. 1389! It's time to move forward. And Serbia needs to move forward. Kosovo needs to move forward." Nici un om politic american nu și-ar permite să dea sfaturi asemănătoare Indiei, Chinei, țărilor arabe, Israelului, liderilor comunității afro-americane din SUA, sau texanilor care se simt amenințați de "reconquista" imigranților mexicani.

³Aduceți-vă aminte câte stoluri de vulturi voievozuali au căzut sub loviturile de istoric cu cloș subvenționate (Soros-NEC) ale apt numitului Adrian Cioroianu. După un debut furtunos în slujba demitizării, Cioroianu s-a făcut de poveste și ca ministru de externe, defect în care a slujit cauza României sub oblăduirea "elitei" noastre intelectuale de partid și de stat.

⁴Vezi Alexandru Busuioceanu, *Zalmoxis. Mitul dacic în istoria și legendele spaniole* (1985), București, Dacia, 2009, ediție îngrijită de Dan Slusanschi. Tradusă într-o limbă de circulație internațională, lucrarea de pionierat a lui Busuioceanu ar găsi cititori atenți în istorici intelectuali precum Susanna Åkerman, autoarea unor lucrări precum *Queen Christina of Sweden and Her Circle: The Transformation of a Seventeenth-Century Philosophical Libertine* (Leiden, Brill, 1991) sau *Rose Cross over the Baltic: The Spread of Rosicrucianism in Northern Europe*, (Leiden, Brill, 1998), în care vizitează același teritoriu ca și Busuioceanu (etimologiile lui Isidor din Sevilla, confuzia medievală dintre goți și geți) pentru a lămurii anumite chestiuni de istorie suedeze.

⁵Pentru o înțelegere ortodox-realistă a simbolului, vezi Gheorghe Fedorovici, "Simboluri și simboale: despre convertire ca refuz al instantelor vicariale în cartea lui Michael Whelton, *Papi și patriarhi. O perspectivă ortodoxă asupra pretențiilor romano-catolice*", *Convorbiri literare*, ianuarie 2011.

⁶Rezistența pe linia logosului se poate face pe linie liturgică sau etimologică. Constantin Noica a avut, în acest ultim sens, un precursor în Dan Botta, care încă din 1934 scria: "Cuvintele închid însă dincolo de valoarea lor simbolică o lume infinită, larvă, latentă de intenții, de subînțeleșuri, de aluzii, de sensuri părăsite care constituie ca o prezență de al doilea ordin, lunară, inelară, de halo" ("Puterea Cuvântului", în *Criterion*, an I, nr. 5, 15 decembrie 1934).

⁷Vezi de exemplu lupta lui Vladimir Tismăneanu cu miturile istoriei românilor și altor popoare est-europene, mituri pe care le declară antisemite, fasciste, leniniste etc., și pe care le-ar vrea înlocuite cu noi mituri precum "societatea civilă" sau "proiectul Iluminist" (Vladimir Tismăneanu, *Fantasies of Salvation: Democracy, Nationalism and Myth in Post-Communist Europe*, Princeton, Princeton University Press, 1998, 3-36).

⁸Vezi Richard Sennett, *The Corrosion of Character: The Personal Consequences of Work in the New Capitalism*, New York, Norton, 1998, 64-97.

⁹Pentru mai multe amănunte și trimiteri la literatură occidentală referitoare la acest subiect, Mircea Platon, *Cine ne scrie istoria*, Iași, Ed. Timpul, 2007, 9-33.

¹⁰Enzo Traverso, *The Origins of Nazi Violence*, New York, The New Press, 2003, 39, recomandă această lucrare oricui dorește să înțeleagă legătura dintre capitalismul industrial-monopolist și comunism, dintre știință și reeducare, dintre Holocaust și Gulag.

Cătălin TURLIUC

MOMENTUL FONDATOR AL ROMÂNIEI MODERNE

La mai bine de un veac și jumătate de când destinul națiunii române a căpatat conturul clar al existenței sale într-un stat modern, prin geneza și vocația sa european, gândul nostru se îndreaptă spre ceea ce are valoare peremptorie și s-a integrat în *forma mentis* românească determinând deopotrivă reflecție și acțiune în tot cursul istoriei noastre ulterioare, adeseori zbuciumată și scoasă cu multe prilejuri din albia sa firească. E timpul acum, ca în fiecare ianuarie din 1859 și până astăzi, să desprindem din noianul faptelor și evenimentelor istorice ale mijlocului veacului al XIX-lea pe acelea care au condus la realizarea la gurile Dunării a unui stat național modern, factor de stabilitate și civilizație în istmul ponto-baltic, zonă de interstițiu a intereselor divergente ale marilor puteri, arie geopolitică disputată aprins de mai marii vremii de atunci și de astăzi. În acest *trium confinium* părinții fondatori ai statului național modern român au știut când și cum să aplice politica faptului împlinit (*fait accompli*) și să-și folosească inteligența și resursele pentru a ridica edificiul unei Româнії lăsată moștenire urmașilor cu codicilul de a o întregi și de a o pune în fruntea națiunilor din această parte a Europei. Reverența noastră adâncă, dublată de o recunoștință fără margini, trebuie dublată de efortul constant în direcția propășirii națiunii și intereselor ei vitale în lumea în care trăim. Și atunci, ca și astăzi, trebuie să vedem complementaritatea între noi și Europa, între identitatea noastră și valorile și principiile care au dus civilizația europeană în avanscena umanității. Echivalența român-europeană a fost, este și trebuie să rămână o realitate incontestabilă pentru toți aceia care ne vâd la răscruce de imperii, spații civilizaționale sau culturi.

Valoare perenă a omierii înscrisă în logica fuziunii, bază a statelor națiune moderne, cărmizile fundamentale ale sistemului internațional contemporan, Unirea reprezintă nu doar un eveniment istoric, politic și constituțional, o manifestare clară a conștiinței naționale dublată de energică acțiune ci, mai mult decât atât, ea ambiționează și la o dimensiune spirituală a unei comuniuni desăvârșite cu scopul nobil al afirmării depline a valențelor creatoare de civilizație puse în valoare în cadrul național. Unirea a implicat mereu, deopotrivă, dimensiunea, rareori inefabilă, a puterii. Revoluționarul Dumitru C. Brătianu, membru al Comitetului Democrat European cu sediul la Londra, asociație fraternalistă bine cunoscută, scria la mijlocul secolului al XIX-lea: „Unirea brațelor măresc averile popoarelor și asigură apărarea lor”. În consonanță, Nicolae Bălcescu, omul devoțiunii naționale depline la 1848, sublinia: „Unirea face puterea statelor și, prin urmare, fericirea lor”. E de ajuns să meditam astăzi la devizele multor state, a Uniunii Europene chiar, toate edificite în modernitatea timpurie sau mai târziu pentru a înțelege că dincolo de conținutul semantic atât de bine cunoscut al acestui cuvânt, trimiterea la Unire ca sursă a puterii și prestigiului este implicită. Primul ideocrat al lumii,

Stendhal, remarcă cu multă înțelepciune: „Puterea, după dragoste este prima sursă de fericire”. Puterea în sens weberian are o dimensiune teleologică și este o exprimare a dominației tradiționale, charismatice sau legal-raționale. Puterea generează legitimitate iar legitimitatea generează putere stabilindu-se astfel o situație de feed-back. Caracteristic vremurilor moderne este modelul legal-rațional aceasta și ca o consecință a suveranității populare. Triada puterii văzută în forță, bogăție și cunoaștere a fost și este mereu potențată de Unire.

Pe de altă parte, este un truism afirmația că dorința de unire a animat întotdeauna spiritele luminate ale tuturor comunităților din vechime și până astăzi, a înflăcărat imaginarul social odată cu cristalizarea și afirmarea națiunilor în modernitatea timpurie. Ion Ghica, meditant la destinul românilor, afirma: „Istoria românilor ne arată că Unirea a fost telul cel mai dorit al lor... Ori de câte ori viitorul a surâs României, fiii ei nu au lipsit a aspira către Unire”.

Alături de conceptele fundamentale, ideile-forță, pe care s-a edificat lumea modernă: Libertate, Egalitate, Fraternitate, unitatea a reprezentat și încă reprezintă aspirația legitimă și firească a tuturor națiunilor lumii. Unitatea a fost rezultatul unei alchimii profund umane și deopotrivă sublimatul care a justificat alcătuirile politice ale lumii așa cum o cunoaștem, a întrupat aspirația democratică și a exprimat suveranitatea poporului și voința națională la mai toate comunitățile care și-au căutat împlinirea destinului istoric în cadrele lumii moderne, în acord deplin cu valorile și principiile generale umane ale drepturilor imprescriptibile ale omului. Unitatea a fost și a rămas simbolul viu al idealului național așa cum a fost el formulat încă din vremea Revoluției Franceze. Națiunea noastră - născută în creuzetul iluminist pe temeiul nobilei noastre origini și în numele unei exemplare evoluții istorice în condiții nu de puține ori vitrege - a îmbrățișat ardent prin elitele sale ideea unității culturale, dar și politice, pe care a propagat-o și a întreținut-o ca o flacăra vie în mințile tuturor românilor. În lanțul universal al unității umanității, veriga românească n-a fost nicidecum una slabă iar voința înaintașilor noștri de a reface vechea Dacie a fost lumina cu care s-au hrănit cei mai destoinici fii ai neamului. Mihail Kogălniceanu, personalitate de prim rang a românilor din veacul al XIX-lea, de la nașterea căruia aniversăm 200 de ani, afirma încă înainte ca marile dezeriderate naționale să fi fost împlinite: „Eu cunosc o horă și mai frumoasă, hora în care să se fină de mână toți pământeni, și ortodocși, și catolici, și armeni și fără a se uita la deosebirea religiilor, pe care le poate judeca numai Dumnezeu, toți legați prin aceleași drepturi și îndatoriri, prin același interes, prin aceeași dragoste față de țară,

să joace hora României unite și autonome”. Secolul al XIX-lea, „secolul naționalităților”, a fost cel care a potențat idealul național și a propus românilor, și nu numai lor, un nobil țel și anume acela al unității. „Tânăra Europă” imaginată de cei care au fost actorii fundamentali ai „primăverii popoarelor”, revoluționarii de la 1848-1849, era o Europă a statelor națiune care urmau a conviețui pașnic și în frățească armonie, o Europă care anticipa magistral și profetic Uniunea Europeană de astăzi, cel puțin în privința securității, a drepturilor fundamentale imprescriptibile și a abolirii războiului ca mijloc de reglementare a diferendelor intestine. Libertatea și Unitatea națională n-au fost gândite în detrimentul altor nații, ci în consonanță și armonie cu acestea. Valoarea morală a Unității constă tocmai în acceptarea celui alt, în acceptarea generoasă a diversității propuse de natură și de Dumnezeu, în empatia reală și profundă care animă orice spirit luminat și în esență tolerant. Acestea au fost, fără nici un fel de dubii sau rețineri și idealurile

Copacul

românilor luminați din toate provinciile românești. Legământul Unirii, rostit cu voce tare sau șoptit la Iași, la București, la Blaj, în alte locuri pline de capital simbolic pentru națiunea noastră la Chișinău sau Cernăuți, în tot cursul istoriei noastre, nu a avut cuvinte de ură față de cei de altă etnie, nu a fost o promisiune de război, ci un îndemn la armonie și matură chibzuință. Români de atunci nu au nutrit sentimente egoiste, nu s-au preamărit pe sine în defavoarea celorlalți, nu și-au arrogat poziții de stăpân răzbușător, ei au vrut să construiască un edificiu social și statal în care sentimentul destinului comun, al demnității fiecăruia, al libertății responsabile, al generozității profund umane, al altruismului luminat să triumfe încununând astfel creația nepereche a lui Dumnezeu: Omul și Umanitatea.

Fiecare început de an, fiecare 5 și 24 ianuarie ne amintesc - începând din 1859 - faptul că românii și-au plămădit un stat național modern, că și-au început ascensiunea dificilă între națiunile moderne ale Europei și lumii. Iată câteva din argumentele care ne îndrituiesc să considerăm această zi drept veritabilă Sărbătoare națională: 24 ianuarie reprezintă Unirea Principatelor, prin dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza, primul pas și cel hotărâtor pentru realizarea statului național unitar român la 1 Decembrie 1918; această zi semnifică, practic, ziua de naștere a statului național

modern român; tot ea simbolizează intrarea tânărului stat național modern român în concertul internațional, lucru care va conduce mai târziu, în contextul crizei orientale din 1877-1878, la proclamarea și dobândirea independenței de stat a României; 24 ianuarie deschide calea procesului modernizării rapide a statului și societății românești în acord cu realitățile occidentale ale epocii. În timpul domniei lui Al. I. Cuza toate domeniile activității de stat și ale vieții economico-sociale și cultural-spirituale au fost supuse unor reforme înnoitoare, măsuri care au plasat decisiv în albia modernizării tânărul stat român; 24 ianuarie contribuie decisiv prin urmările sale la afirmarea deplină a identității naționale românești în context regional și continental; mai mult, ziua aceasta a fost prilej de bucurie și sărbătoare pentru toți românii, inclusiv cei aflați în teritoriile românești de sub vremelnică stăpânire străină (Transilvania, Banat, Basarabia, Bucovina ș.a.m.d.) și a fost aniversat ca atare în permanență; 24 ianuarie a fost sărbătorit mereu de către români, indiferent de regimurile politice, de formele de guvernământ sau de factorii decizionali aflați la putere într-un moment sau altul; 24 ianuarie a fost și a rămas mereu o sărbătoare populară asociată în mentalul colectiv românesc cu unitatea și solidaritatea națională. Un semn peremptoriu al acestei afirmații este faptul că domnia lui Al. I. Cuza a fost una generatoare de mituri și folclor, fiind comparabilă în acest sens cu domnia lui Ștefan cel Mare și Sfânt; În fine, 24 ianuarie constituie simbolul debutului politicii *faptului împlinit* practicat cu succes de elitele românești în a doua jumătate a veacului al XIX-lea, numit și „secolul naționalităților”, în vederea realizării dezideratelor de ordin național. Cuvintele lui Ion Heliade Rădulescu epitomizează nu doar crezul lui, ci al unei generații de români care și-au pus destinele în slujba idealului național. „Unirea Principatelor - spunea el - a fost visul de aur al junețelor mele, ocupația cea mai serioasă a anilor mei de victorie și va fi ultimul suspin al meu când mă voi despărți de voi”. Asemenea lui au gândit și au acționat Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Ion C. Brătianu, C.A. Rosetti, Costache Negri, Dimitrie și Ion Ghica, Eugeniu Carada, Cezar Bolliac, Manolache Costache Epureanu și mulți, foarte mulți alții, mai puțin cunoscuți precum Grigore Cuza, Costache Rolla, Rosetti-Tețcanu alături de cei numiți generic „căzușii”.

Nu trebuie niciodată uitat faptul că Unirea de la 1859 a premers și anticipat realizarea unității italiene și a celei germane, a deschis o cale nouă în practica diplomatică a vremii și a reprezentat un triumf al principiului naționalităților. Cu tot sprijinul extern pentru cauza românească nu putem încheia fără a ne aminti cuvintele lui Vasile Boerescu, care în acele vremuri exprimau, de fapt, voința mării majorității a elitelor românești: „De noi depinde a ști să ajungem la Unire, la acest drept al nostru, la această consecință a autonomiei noastre, la realizarea acestei idei, ce s-a împlântat atât de tare în spiritul a tot ce e român”. Conștiința acestui fapt a fost magistral exprimată de Alexandru Ioan Cuza, Domnul Unirii, care afirma: „Unirea e singura stare politică ce putea să asigure viitorul nostru și să ne permită a da țării organizarea ce o aștepta de atât de mult timp”. În cei șapte ani de tumultuoasă domnie a sa România a intrat decisiv în albia modernității, iar poporul român a pătruns ferm în conștiința europeană.

Emanuela ILIE

Confesiuni de ieri și de azi

„FEMININ - MASCULIN”. APROXIMĂRI NU DOAR CONFESIVE

Cu toate că semnatarilor celor șaisprezece texte incluse în *Feminin-Masculin. Povestiri de carieră-viață* (coord. Adina Hurubean, Institutul European, Iași, 2016) sunt cadre didactice sau cercetători din mediul universitar public ori privat, volumul colectiv apărut la mijlocul anului trecut e departe de a fi destinat exclusiv celor încheiați la totă nasturii redingotei academice. Dată fiind și tumașă implicit polemică a unora dintre *povestirile de carieră-viață*, care nu se prea sfîșie să recunoască încheiturile profesionale, (ne)justificate de reprezentările în privința rolurilor și a relațiilor de gen, mă și îndoiesc, de altfel, că opul va avea o primire prea călduroasă printre diriguitoii destinului aflate sub egida celor mai înalte foruri intelectuale. Cui i-ar plăcea să i se amintească un adevăr nu neapărat neaș precum următorul: „Se pare că în facultate profesorii noștri au crezut cu putere în faptul că întreaga filosofie (poate chiar întreaga cunoaștere) trebuie să fie produsul gândirii și experienței masculine, contribuțiile feminine fiind rare și subestimate” (Maria Nicoleta Turliuc)?! În treacăt fie spus, reflecția aceasta amară sună, în variantă finlandeză, măcar la fel de dur: „În timpul studiilor universitare am devenit conștientă de faptul că era irrelevant pentru profesori dacă femeile studente se descurcau excelent. Femeile nu contau.” (Harriet Silius) [Un adevăr, știu, crud, nedrept, dar, din păcate, încă funcțional în unele zone academice - mă grăbesc să adaug, cu toată sinceritatea... instituțională de care dispun!]

Altfel, însă, majoritatea cititorilor, și în special cei așa-zicând *neutri*, căci neimplicați în asemenea controverse (să le spun „de... etică academică”?!), vor găsi

cartea absolut fascinantă. La granița adesea permeabilă, din fericire, dintre științele socio-umane și literatura în special confesivă, pe de o parte, dintre viața publică și cea privată, pe de altă parte, ea își propune de fapt să illustreze profundizarea reprezentărilor în materie de feminin și masculin care ne guvernează, cu sau fără voce, și existența individuală, strict biologică, și cea socio-profesională. Acceptând să intre în proiectul editorial al Adinei Hurubean, și ceilalți cincisprezece autori își reface traiectoriile de viață-carieră în povestiri savuroase, ba chiar, în unele situații, în mici romane-biografii dintre cele mai atașante, din care nu lipsesc nici pitorescul mic-identitar, nici *spectaculosul* metamorfozelor cu totul neașteptate.

Unele titluri vorbesc de la sine despre unghiul prioritar sau dominantă - orice s-ar spune, apăsător afectiv - a rememorarilor, orientate prioritar înspre (re)definirea și implicit (re)dimensionarea propriului destin: *Cum să te simți discriminat când nu cunoști cuvântul?* (Lavinia Betea); *Un agent al schimbării* (Harriet Silius); *Uitându-mă înapoi fără mânie* (Reggina Dascăl); *Un exercițiu subiectiv: reflecții, amintiri și confesiuni din perspectiva genului* (Maria Nicoleta Turliuc); *Fata de duminică* (Cristina Neamțu); *Cum am devenit ceea ce*

sunt. O analiză ideologică a biografiei (Daniel Șandru); *Reflecții în oglindă* (Dana Bădulescu); *Epoca de aur* (Valentin Quintus Nicolescu); *O fetiță în palton verde... în căutarea dreptății* (Cristina Rădoi); *Scurt demers autobiografic „la zi”* (Tudor Pitulac); *Dincolo de mit. O experiență masculină de la sfârșit de mileniu* (Arnaldo Spallacci). Altele par să își orienteze cititorii

înspre problematica strict științifică a textelor, concepute din start ca studii despre dinamica atât de complicată, în fond, a rolurilor și a relațiilor de gen, fie ele manifestate în mediul familial ori în cel social: *Angajament feminist și competențe „masculine” prin prisma unui parcurs atipic* (Jacqueline Heinen); *Despre „celelalte” inegalități de gen ale lumii patriarhale* (Andrei Țăranu); *De la patriarhat tradițional la feminism - despre trăirea diferențelor de gen și construcția identității*

(Diana Neaga); *Aspecte ale construcției identității în formare din perspectiva studiilor de gen* (Elena Velescu); *Tranziții sociale și personale: de la roluri de gen predeterminate la femeia subiect* (Alina Hurubean). În realitate, însă, deși în proporții diferite, toate textele îmbină mărturia/biografia și teoria, jalonând pur și simplu traiectul autorial cu reperele, rigurose teoretice ori marcat subiective, considerate mai potrivite.

Alina Hurubean

FEMININ-MASCULIN
Povestiri de carieră-viață

INSTITUTUL EUROPEAN

Să recunosc, totuși, plăcerea cu care am parcurs îndesate paginile ai căror autori au înțeles să intre până la capăt în jocul cu pretext identitar (foarte serios) propus de autoare. Folosind practic invitația cu pretext științific ca pe un benefic catalizator identitar; altfel spus, relevându-și cu acest prilej ipostaze reflexive calde, poate neașteptate, oricum tulburătoare. A se vedea, spre ilustrare, rândurile lui Harriet Silius despre neajunsurile cu care s-a confruntat generația finlandeză numită „baby boomer”, dar și amintirile lui Valentin Quintus Nicolescu despre decreșet și „generația de sacrificiu”. Apoi pasajele tulburător oneste ale lui Arnaldo Spallacci despre *tatăl care a lipsit*, bărbatul (re)devenit single după divorț și „masochismul masculin tipic” - bineînțeles, de cele mai multe ori nerecunoscut, ne-o admite chiar autorul. Sau paginile Laviniei Betea despre copilăria marcată de frumusețea revelațiilor livești, dar și de „arătarea” angelică, imprimată „în inconștient ca o efegie”. Ori notele sensibilizatoare ale Dianei Neaga despre necesitatea revoltei față de tălăzesc de autoritar, dublate de o la fel de necesară, deși dureroasă, rebeliune interioară - de citit, preferabil, în oglindă cu mărturia Cristinei Rădoi despre ispita fugii de o familie conflictuală, de un tată biologic abuziv și de un vitreg certăreț.... În fine: inerentele neliniști materne ale Mariei Nicoleta Turliuc, reflecțiile dulci-amăruie în oglinzile parentale ale Cristinei Neamțu, interogațiile cu pretext specular și superbe epifanii culturale ale Danei Bădulescu, portretul plin de tandrețe și recunoștință pe care i-l face soției Daniel Șandru etc. etc.

Înainte de a reprezenta o sumă de cercetări (fără îndoială, valoroase) despre reprezentările de gen și de șanse în societatea nu numai românească, volumul *Feminin-Masculin...* este o subtilă pledoarie cu miez tare, autobiografică, pentru redefinirea și clarificarea identităților individuale, fără de care echilibrarea autentică a „relațiilor de gen în toate domeniile vieții”, despre care vorbește Adina Hurubean în încheiere, nu ar fi deloc posibilă.

Oana Maria NICUȚĂ

Arte vizuale

TRADUCEREA MATERIEI

Spațiul Muzeului de Artă ieșean găzduiește, spre sfârșitul lunii ianuarie, o retrospectivă semnată de Constantin Tofan. Focalizată cu precădere pe prima etapă a creației artistului ieșean, cuprinzând anii 80 și începutul deceniului al nouălea al secolului trecut, expoziția cuprinde și lucrări din perioada recentă, sfârșitul anilor 2000 și anii 2010. Prin lucrările selectate, ea construiește o imagine vie a formulelor expresiv artistice care alcătuiesc riguros palmaresul tematic și formal al artistului.

Parcursând cele trei săli în care a fost amenajată expoziția descoperim, mai mult sau mai puțin structurate cronologic, temele recurente și soluțiile formale generate de artist. Astfel, începutul anilor 90 ne scot la iveală un artist preocupat de dezvoltarea unor soluții cromatice clare, care se bazează doar pe mici variațiuni tonale ale aceleiași culori. În lucrări precum *Icar* (1995) sau *Vîs* (1994), dar și în altele din aceeași perioadă, în pofida limpezimii cromatice, descoperim personaje cu formale identități incerte, dar care au capacitatea de a deveni exponenți ai unei lumi onirice, la limita cu suprarrealismul de inspirație folclorică.

Un filon interesant al creației artistului, deși fragil conturat în această expoziție, este cel de inspirație religioasă pe care îl

descoperim în lucrări timpurii precum *Sfântul Gheorghe* (1988) dar și în mai târziile compoziții din seria *Permanențelor* (2001). Grafismul brut din conturarea personajului Sfântului Gheorghe este peste timp înlocuit de unul rafinat, subtil care, combinat cu o structură spațială puternică, construiește imagini lucide asupra unor valori spirituale fundamentale.

Portretele sau figurile feminine abordate în manieră clasică drept nuduri, puține la număr (de exemplu *Nud*, 1999, *Autoportret* sau *Portret în albastru II*), rămân în acest context exerciții figurative complementare temelor centrale (peisajul, compoziția abstractă) care întăresc mai mult structurile afective cu care artistul operează subtil în planul secund al creației sale.

Constantin Tofan preferă structurile largi, ansamblurile generoase, pe care peisajul i le oferă. Pentru artist peisajul nu e metaforă, nu este nici măcar realitate, fie ea și magică așa cum o numea criticul D. N. Zaharia cu ocazia vernisajului expoziției, ci mai degrabă emoție, sentiment, trăire reală a unei relații nemijlocite apriori de vreun concept, tendință sau stil pictural. Artistul explorează ferm, precis, forme brute (copacii, relief) dar nu fără absența sensibilității, a afectului. El devine astfel un

romantic al începutului de secol 21, dar un romantic trecut prin experiența fovă, expresionistă, gestualistă, geometrică care nu uită că pictura de peisaj se constituie fundamental ca o relație între doi poli (realitate și artist), iar ceea ce se întâmplă pe traseul acestei relații contează.

Anii 2010 aduc în peisajul lui Constantin Tofan câteva schimbări interesante. Apar astfel monocromiile (*Pădure verde*, 2012, *Arabesc vegetal*, 2015), dar și o tendință fovă clară (*Ziua toridă*, 2008, *Luna Albastră*, 2015). Introducerea geometriei face ca relația spațială din cadrul compozițiilor sale să devină una fermă, atent structurată (seria *Copacul sacru*, *Pădurea*, 2015). Tot în această perioadă Constantin Tofan explorează formule gestualiste (*Colul negru*, 2013 sau *Compoziție II*, 2013) dar și structuri compoziționale ce contrastează puternic cu peisajele bine controlate din punct de vedere al echilibrului. *Dealul Roșu* rămâne un exemplu de desprindere de formulele consacrate de

transpunere a peisajului.

La Constantin Tofan regăsim de asemenea o bucurie a materiei, o vitalitate continuă în transformarea, diversificarea și dezvoltarea limbajului formal. Putem vorbi adesea chiar de un expresionism invers în lucrările sale. Dacă expresionismul istoric se caracteriza prin forța dramatismului, prin transfigurarea tragicului și a situațiilor existențiale extreme, în cazul picturii ieșean putem vorbi de o exaltare întoarsă către pofa de a trăi, de a transpune materia cu voioșie și energie.

Constantin Tofan rămâne la intersecția regândirii avangardelor istorice, dar nu ca o limitare ci ca o afirmare a formalului, a formulelor plastice diverse și a materiei colorate în fața multiplicității de substraturi conceptuale contemporane. El rămâne un artist care afirmă, optimist, materia dar și existența plasticității mai presus de alte răstălmăciri teoretice, asumându-și acest fapt firesc și ferm.

Raluca SOFIAN OLTEANU

URÂTUL CA FARSĂ

Zănele și Feții Frumoși nu m-au fascinat niciodată. N-am probat pantofii mamei, n-am vrut fuste cu sclipici. N-am văzut posibile miraje într-o trusă cu machiaje. Trasul de cozi nu mi-a părut că are vreo conotație aparte, de ritual circumspect al băieților decizi să treacă la fapte, așa cum n-am întrezărit vreo tandră legătură între calul alb și colegul din banca șapte. Ideea că exclusiv frumusețea îți poate depune la picioare, pe bune! O jumătate și ceva de lume, figura la categoria glume. Ori ipoteza asta ingrătă, rămasă strict confidențială (și-n consecință nedivulgată), m-a condus, copil fiind, în pragul disperării, nu o dată. Îmi imaginam, eronat de bună seamă, că dacă m-aș fi lăsat dusă de val și aș fi măturisit, entuziasmată, că iubesc poveștile cu slăbiciuni de fabulă, că personajele negative sau secundare au și ele o menire intactă, uneori chiar mai bine trasată, singura sentință, unanim acceptată, ar fi fost probabil că-mi lipsește o doagă. Ce fată să fie, să nu vrea să fie, prințesă de meserie?!

Iată de ce, după avanpremierea întâmplată pe scena și în repertoriul **Teatrului de Copii și Tineret**, am simțit imboldul de-a-mi dilua, preț de două zile, bucuria, mai înainte de-a mă aventura cu replica, riscând altminteri a naște o osana și nu vreun text cu "vibe" echilibrat.

Dar, chiar și așa, dintre spectacolele scenei mici a **Luceafărului** ieșean, **Rășcuna cea Urâtă** (acum, în program!), rămâne după **Muzicanții din Bremen**, slăbiciunea mea. Ca poveste, inițial. Și admirabilă mai apoi, din perspectiva punerii în scenă, după cum am experimentat. Dacă n-aș fi știut deja că

Ciprian Huțanu semnează regia, cred sincer în existența câtorva amprente, care l-ar fi desconsirat. Nu doar că "se duce de răpă" toată teoria cu păpușarul cât mai camuflat, dar, nici secvențele cu "manevră emoțională", ce tind să devină în timp o marcă a sa, nu trag deloc timid, la punctajul general. Misiune inovatoare (și, într-o măsură riscantă, dacă mă întrebați) prezența actorului / mânuitorului de păpuși în scenă, face jocul comunicării (artist-păpușă-spectator) de două ori mai tentant. E un artificiu care, nu doar că plasează munca actorului păpușar într-o zonă vizibilă, dacă nu în prim plan, dar reușește și să revitalizeze percepția foarte tânărului spectator, căruia îi este, de altfel, adresat. Parada păpușilor (responsabili **Costică Butoi** și **Mihai Contaș**), mici și mari, construite diferit, pe alocuri chiar în contrast cu varianta clasică (plușată și foarte rulată în conștiința câtorva generații deja), beneficiind de sisteme și tehnici variate de manevrare, completează unitar. Nu trăiești nici o clipă senzația că scindează atenția sau ansamblul vizual. E ca și când piesa ar fi înglobat, veleități, suplimentare, de seminar.

Pentru cei mai fragezi dintre participanții la miraj, scenografia (**Viorica Perju**) și recuzita sunt un magnet greu de contracara. Cum să te abții să nu pipăi fascinat luciul înghețat cu transparente turcoaz al unui lac artificial? Să nu mustăcești la vederea plasei de ouă, livrate zilnic de cloșca decisă a-și depăși, intenționat, norma de ouat? Cum să nu te vezi în spatele ferăstrucii luminate, din casa-cuib(ar), când pe-afară e timp de iarnă deplină și

sună vifor hoinar? Cum să nu admiri ansamblul versatil pe care reușește cineva să-l propage driblând doi saci, un butoi fără doage, scări utilitare și jocul luminii din reflectoare?.

În acest context nu e poate de mirare că povestea și-a păstrat firul epic intact (grație dramatizării realizate de **Elena Popescu**, e adevărat). Spre teribili-mi ușurare aș puncta, fiindcă nu sunt tocmai un admirator înfocat al adaptărilor extreme, în urma cărora, numele spectacolului înscris pe bilet, devine irrelevant. Dacă ai încercat vreodată sentimentul că nu mai știi nici încotro mergi, nici de unde ai plecat, știi despre ce vorbesc mai exact. Oricum, așa cum poveștile de sorginte scandinavă ne-au obișnuit deja, intrigă are umor (aproso, cel de context e absolut delicios redat), replici cu mamsardă, suspans și o notă de tragism fulminant. E, pe scurt, suficient de seducătoare deja, încât orice eventuale înfloriri și adaosuri să o fi încărcat nemotivat.

Ce e seducător la povestea asta? Că te regăsești, să fim serioși!, în ea, muuult mai facil decât în cea cu prințesa fericită la palat. Și pentru că ești încurajat să frunzărești perspective formative, indicii și fețe, uneori mute, alteori, dimpotrivă, într-atât de evidente, că-ți par vorbărețe. E oricât de ciudat ar părea, o *meditație activă*, care, indubitabil te atrage mereu prin altceva. De la acea inițiativă transformare, la estetica urâtului (relativ, pentru că nu poate fi măsurat prin sine însuși, ci numai prin analogic contrast cu un *frumos*, absolut convențional). De la orgoliile feluritelor specii, (categorii sociale), la tendința fiecăreia de-a-și plasa abilitățile sau (meta)fizica într-un buric al lumii supraestimat. Altminteri controversat. De la firele sinusoidale ale unei maternități ideale sau puterea seductivă a plăcerilor ce te definesc, la riscurile și avantajele libertății totale. De la abandonul limitelor, la obsesia frumoasă, pe care țările nordice par să o fi dezvoltat pentru aceasta pasăre și întregul ei cortegiu de simbolistici, imaculat.

Imaginea lebedei e protejată de o atare simbolistică de ordin cultural, durabilă din Antichitate (Elena din Troia, e produsul iubirii dintre Zeus și o lebadă, nu-i așa?) și până în ziua de azi, când ea e declarată pasăre națională prin Filanda, simbol al regalității daneze și epitom al frumuseții feminine în toate țările scandinave. Deci, o alegere de poveste și cu tact, al cărei impact (revenind la spectacolul actual) n-ar fi fost într-atât de fericit rezolvat fără fondul sonor, semnat de **Radu Ștefan**. Ilustrația muzicală contribuie aplicat și reușește să marcheze sensibil, punctele

unui scenariu abil creionat, colorând ca atare, notele dramatice și cele de haz, prin intermediul unui mix neașteptat, între **Lacul...** lui Ceaikovski și **O rășcună stă pe lac!**

Salutară ar fi și măsura în care spectacolul i-a fermecat deopotrivă atât pe marii spectatori cât și pe juniori. Mai rar mi-a fost dat să vad (precum cel din fața mea) un părinte într-atât de concentrat, muștrulindu-și fin juniorul că i-a scăpat, prin naiv sabotaj, replica. E un detaliu ce poate părea insignifiant, dar trecându-l prin filtrul personal, mi-am dorit a-l puncta. (Pentru ca l-am înțeles și am... fraternizat).

Jocul actorilor e aspectul pe care l-am lăsat intenționat spre final, pentru că deși conștientizez că fără armonizarea rolurilor și complicitatea celor cinci prezențe feminine (**Liliana Mavriș Vârlan**, **Elena Zmuncică**, **Beatrice Volbea**, **Mariana Teleman**, **Iulia Deloiu Trif** și **Raluca Pintilie**) evenimentul în sine n-ar fi existat, una dintre actrițe a bifat o ieșire în prim plan, fără să-i fi picat pe mână papușă-n rol principal. Și-un monolog de-avea nu cred să-mi fi dispărut de pe chip mimica de pici hipnotizat. Deci până la o nouă reprezentare (spre care dezvolt deja o serioasă tentativă), nominalizarea mea pentru un plus de admirație merge către **Liliana Mavriș Vârlan**. Nu știu ce anume din jocul său a într-atât captivat. Poate experiența și firescul, poate textul. Cert e că pe scenă am dat de o rață mamă cu un simț didactic foarte inspirat și o cloșcă certareată ca o precupeată, pe cerul înimă bună și dătătoare de viață. Adică un pachet nu tocmai ușor de ofertat unui public greu de ținut în scaune până la final.

Un spectacol fără bariere așadar, al cărui fluid a fost fără îndoială înțeles de spațiul ușor miniatural. Povestea s-a practic plimbat printre scaune la un moment dat. În timp ce, pe cerul c a m e r e i , v a l s a u l e b e d e supradimensionate, iar și iar. Aieva, în mâinile maestrilor păpușari. Pe aripile lor mi-am imaginat c-aș evada, suprarealist, spre o nouă atracție-snoavă. Tot cu lebede, tot scandinavă. Cea cu **Nils Holgherson** și a lui călătorie grozavă!

Călin CIOBOTARI

Refrenul secret

DIALOG ȘI DISPERSIE. GEORGE BANU ȘI MIRCEA MORARIU

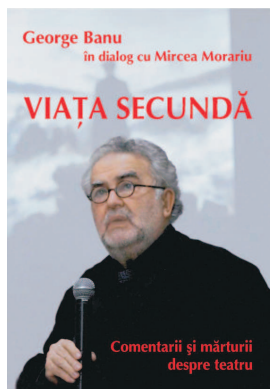
Unul dintre cele mai frumoase volume de/ despre teatru pe care le-am citit în 2016 a fost *Viața secundă*. Comentarii și mărturii despre teatru, în dubla semnătură dialogată George Banu - Mircea Morariu (Fundatia Culturală „Camil Petrescu”, 2016). Exact acesta este adjectivul care mi se dictează când mă gândesc la cartea în discuție, „frumoasă”, epitet ce arareori însoțește comentariul despre o carte și care, cel puțin în cazul meu, e impus de stările de spirit pe care lectura mi le-a creat, dar și de ceea ce Morariu numește, referindu-se la scriitura partenerului său, „scrisul frumos”.

Ambilor autori, veritabili oameni de teatru, le datorez foarte mult din propria mea formare profesională. George Banu, probabil cel mai iubit dintre teatrologii europeni, ne-a predat marea lecție a seninătății și a afirmativului în raport cu arta teatrului (câți or fi învățat-o?!). Cărțile sale alcătuiesc o vastă și solidă bibliografie pentru oricine vrea să înțeleagă fenomenul teatral european în ansamblul și nuanțele sale. Utilitatea lor, capacitatea lor de a genera la nesfârșit teme de noi și noi meditații, respirația culturală de subtil, neostentativ rafinament sunt copleșitoare. Simți mereu, citindu-le, o gândire vie, fluidă, ce se oglindește pe sine parcurgând scenarii, teme, culturi, personaje, un fascinant spectacol de idei ce te confiscă și te călăuzește către înțelesuri pe care teatrul, altfel, îți le-ar fi refuzat. Citindu-l pe Banu, am mereu sentimente contradictorii: o bucurie voluptuoasă a lecturii, a întâlnirii, apoi seducția exercitată de impresia constantă a unei filosofii în desfășurare și, în cele din urmă, conștientizarea propriei mele micimi, a unui provincialism poate fără ieșire din ferestrele căruia întrezăresc fragmente din marea cultură teatrală a timpului meu. E o autoritate duioasă în scrierile lui George Banu, autoritatea celui care a fost în intimitatea lui Grotowski sau Brook, autoritatea celui care a văzut marile spectacole ale lumii, dar și duioșia cu care cineva își asumă teatrul ca pe o „viață secundă” (excellent titlu!), cineva aflat mereu într-o „zonă de interval”, obsesiv „entre-deux”, de unde meditează la iubire și ne iubire de teatru, la memorie și uitare...

De partea cealaltă, Mircea Morariu, cel mai risipitor de sine om de teatru pe care îl cunosc, atât de energic încât adeseori teatrului românesc îi vine greu să țină pasul cu el. E o figură dominantă în spațiul teatral românesc, excelent diagnostician, barometru de încredere al fluxului și refluxului culturii teatrale autohtone. În cronicile sale, reunite inspirat, an de an, în masive tomuri, se răsfrâng nu cutare sau cutare spectacol/teatru, ci însăși creatura aceasta ciudată, imprevizibilă, capricioasă numită teatrul românesc. Mostre de concentrare, textele sale livrează informații și sentimente, într-un aliaj la care contribuie, deopotrivă, profesorul

universitar și spectatorul implicat afectiv. Titlul acesta, „viață secundă”, îl privește și pe el în cel mai profund mod.

Într-un astfel de context, întâlnirea acestor două personaje, Morariu și Banu, nu doar că era necesară, dar avea, aș spune, un caracter de inevitabil.

Pe ruta Oradea - Paris, o nouă, iată, axă teatrală! - circulă întrebări cu sens, provocatoare, relevante, contextualizante și răspunsuri surprinzătoare, deschid noi perspective, transportă informații inedite sau așează în lumini nebănuite respondentul. E un fel de fermecător meci de tenis, de cel mai înalt nivel, în care Mircea Morariu servește (cu mingi deloc facile, uneori date cu mult efect), iar George Banu primește, retrimițând mingea în terenul adversarului-prieten sau în tribunele din care asistăm fascinați la acest schimb. Cartea are o dinamică excelentă, un ritm bine susținut ce te face să o parcurgi cap-coadă, cu suflul la gură. Eu, bunăoară, am citit-o pe trenul București - Iași, într-o asemenea uitare de sine încât am ratat izbăvitoarea (pentru fumători) schimbare de locomotivă de la Tecuci.

În nicio altă ocazie nu mi s-a părut George Banu mai dispus confesiunii ca aici. Sincerități surprinzătoare, garda lăsată jos, autocenzura diluată la maximum dau *Vieții secunde* o foarte interesantă alură de jurnal asistat. Este, desigur, în joc o componentă de Bildungsroman, provocată abil de Morariu, mereu dublată însă de o onestă meditație a lui Banu asupra a ceea ce a fost sau ar fi putut fi. Buzăul anilor 50, relația cu părinții, anii facultății („o

carieră născută dintr-o înfrângere”), Bucureștiul lui Ceaușescu, dar și al lui Penciulescu, Scânteia Tineretului, dar și Secolul XX, Parisul personal și impersonal, Sorbona, Europa Liberă, prietenii teatrale, deziluziile, apropierea și distanțările, „pluralitatea

voiajului” și „tentația sedentarității”, nostalgiile și criza de timp al celui ce vorbește tot mai des despre „capăt” și „margine”. Cu fiecare răspuns, Banu pare că se privește pe sine; de aici, poate, dimensiunea jurnalieră, intimă, relaxarea în ceea ce respondentul numește „camuflaj autobiografic”. Ieșirea din jurnal e punctată, aproape brechtian, de reacții ale celui ce răspunde,

ca într-un atent observat efort de distanțare: „Răspund cu atenție și emoție întrebărilor tale, dar îmi spun că e pentru ultima dată”, „Dar ce justă e această întrebare... să descoperi nodurile, tensiunile, crizele”, „Parcă ne-am cunoaște de ani de zile... parcă am fi vorbit nopți întregi... parcă am fi avut aceeași istorie... De când ne cunoaștem? E perplexitatea pe care mi-o produc întrebările tale”, „Cât de justă îți este observația” etc.

Cu totul și cu totul incitante mi s-au părut comentariile despre critica de teatru și, în general, despre interpretare. Pornirile antisemiotice ale lui Banu sunt completate de teoria sa asupra necesității absenței „cheii” prealabile de descifrare a spectacolului („cheia trebuie să fie inventată din relația cu opera”), dar și de scepticismul „față de uzajul generalizat al unei metode”. La fel, reiterarea nuanțată a mai vechiului concept de „critică afirmativă”, pledoaria pentru „acompaniament”, interpretarea nu ca edificare a unui sens, ci ca sesizare a unei pluralități de

sensuri potențiale (meditație inspirată de trimiterea lui Morariu la Wolfgang Iser și la al său „efect estetic”).

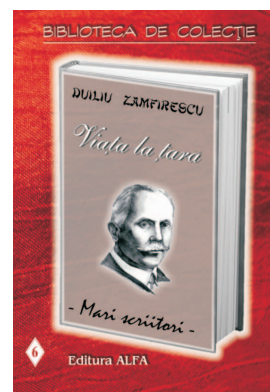
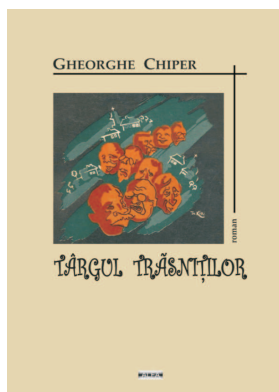
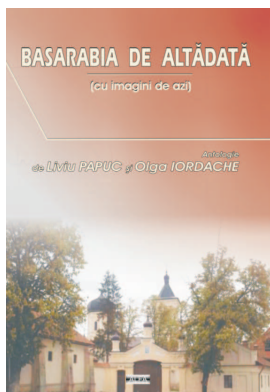
Când și când, umbre ale amărăciunii, nedumeririi și ale deziluziei traversează dialogul: Andrei Băleanu, Aurel Baranga, Valeriu Râpeanu, rectorița Eugenia Popovici, Micheline Rozan, adjuncta lui Peter Brook - deziluzii teatral-universitare. Apoi, deziluziile umane: Oana Pellea, Alexandra Badea, Daniela Ursu ș.a.

Numerosele imagini presărate în carte (adevărate repere a la Hansel, aruncate în calea uitării și a rătăcirii), unele dintre ele inedite, ilustrează vizual, într-un montaj emoțional, revizitățile trecutului. Bine plasate, reprezintă *ferestre* de gând, fride în pereții poveștii prin care privești alături de cel care își revizitează propria-i viață.

O parte consistentă din volum este dedicată cronicilor de tinerețe ale lui George Banu. „Și acum, cu rezerve de rigoare legate de entuziasmele ce mă agită atunci, aș putea semna toate cronicile mele. Fără rezervă, fără ezitare”. Sunt texte datate în anii 60-70 în care regăsești semne din stilistica de mai târziu, suplețea gândului, dimensiunea filosofică, tentația abordărilor asociative, permanenta depășire a unei culturi locale, frisonul emoției și, desigur, „afirmativul” acesta ce a caracterizat întreaga existență teatrală a lui George Banu.

Aș încheia această succintă relatare despre *Viața secundă* cu o frântură din post-fața despre dispersie a lui George Banu, frântură ce, mi se pare, îi conține pe ambii semnatari ai cărții și, în general, pe toți cei care, ignorând că au o singură viață, și-o disipă, și-o oferă necondiționat teatrului: „Alerg în diverse direcții, căci nimic nu mă satisface durabil, acumulez în loc să mă concentrez, căci nu mă pot atașa unei certitudini - acesta e refrenul secret al celui ce se dispersează!”.

CĂRȚI APĂRUTE LA EDITURA ALFA

CĂRȚI APĂRUTE LA EDITURA ALFA

Victor DURNEA

„ANTANTOFILI” ȘI „GERMANOFILI” (I)

Am demonstrat - suficient de convingător, sper - în prima parte a acestui text¹ că afirmația pe care Lucian Boia o face explicit în cartea sa, anume că elita intelectuală românească din anii 1914-1916 se repartizează aproximativ egal în două grupuri, al „germanofililor” și al „antantofililor”, nu este conformă cu realitatea. Și cu atât mai puțin aceea - sugerată în fel și chip - a superiorității primului grup față de cel de-al doilea. Dar importantă cu adevărat nu este atât corectitudinea cântării ponderii celor două grupuri, cât ceea ce se află în amonte, fie în aval. E vorba de o serie de teze relative la ceea ce s-a numit „războiul pentru întregirea României” și la Primul Război Mondial, în ansamblul său, teze care iau forma unor „reinterpretări”, a unor „paradoxuri”, a unor „controverse” (cu istorici români de ieri și de azi). Și aceste teze Lucian Boia le-a reluat și, pe alocuri, le-a dezvoltat într-o altă carte - *Primul Război Mondial. Controverse, paradoxuri, reinterpretări*².

Mergând pe urmele unora dintre „germanofilii” iluștrii, precum C. Stere, Lucian Boia decelează și el o diferență majoră în poziția celor două grupuri, aceea a „germanofililor” bazându-se mai mult pe rațiune, în cazul celeilalte fiind vorba mai mult de pasiune, sentiment, emoție. Pe „germanofili”, spune el, „îi separă mai multe nuanțe decât pe ceilalți”, care **știu una și bună**: Franța și Transilvania³. Ca atare, cele două poziții ar fi incomparabile. Totuși, în cele din urmă se procedează și la judecarea lor din punctul de vedere al corectitudinii „gândirii”. Și atunci: „Nu e corect - scrie Lucian Boia - ca, pornind de la rezultatele știute, să considerăm că Brătianu a gândit bine, în timp ce susținătorii opțiunii opuse ar fi gândit prost. S-a întâmplat ca Brătianu să aibă dreptate, a tras cartea câștigătoare, dar cartea aceasta putea la fel de bine să fie și cealaltă.”⁴ Se reia aici, într-o formă oarecum mai plastică, ideea formulată puțin mai înainte: „Desigur, lucrurile au ieșit bine în cele din urmă, chiar mai bine decât în cele mai optimiste previziuni, dar puteau ieși și cu totul altfel. Opțiunea pentru Transilvania nu ar fi avut niciun sens în afara unei judecăți cu privire la mersul general al războiului. Dacă Puterile Centrale ar fi câștigat, această alegere ar fi dus la un dezastru, cum, într-o primă fază, s-a și întâmplat, prin ocupația germană și prin Pacea de la București...”

Teoria „cărții câștigătoare” însă este zguduită în fraza următoare, unde se afirmă că alegerea „a avut o evidentă justificare din punctul de vedere al proiectului național românesc”. Și fără întârziere ea primește lovitura de grație: „Și mai spunem - scrie Lucian Boia, acum în consens deplin cu toți colegii pe care îi contrazisese - că **toate evoluțiile din regiune mergeau în sensul dezmembrării imperiilor și afirmării statelor naționale**.”⁵ (!) [subl. m.] - Ce-i drept, și aici vine imediat o observație restrictivă - „există o fațetă pe care nu o putem ignora” -, dar efectul ei este minim: „fațeta” constă doar într-o „speranță”, a unui grup vag circumscris - „mulți transilvăneni” -, care „credea într-un asemenea proiect - în evoluția Austro-Ungariei spre o comunitate de națiuni egale (nucleu al unei viitoare Europe Unite)”. (În treacănt fie observat, menționând această „fațetă”, Lucian Boia nu face decât să urmeze iarăși pe „germanofilul” C. Stere, care, într-un editorial iscălit în ziarul său „Lumina” din 12 octombrie 1917, intitulat *Suveranitatea de stat și „independența balcanică”*, vorbea de „organizațiunea internațională” ce trebuia creată, „întrucât s-a născut, putem zice, o societate umană generală”, „organizațiune” care ar fi fost în fond „germenele Statelor Unite ale Omenirii”. Era, desigur, aceasta „împlinirea visurilor lui Immanuel Kant”, cum spune fostul profesor universitar ieșean, dar, în numele lor, erau admonestate micile state balcanice, recalcitrante, ce țineau la suveranitatea și independența lor. O mică observație: dacă

„germanofilul” C. Stere părea să nu privească cu ochi buni eforturile naționalităților din Imperiul Habsburgic de a-și crea un stat național, el o făcea în schimb în cazul celor din Imperiul Țarist!)

Așadar, „s-a întâmplat să aibă dreptate”, „a tras cartea câștigătoare”! Iar în cartea din 2014, se adaugă „norocul”. (Un capitol este intitulat *România: „atât de mult noroc”*. Ghilimelele atestă preluarea dintr-o faimoasă vorbă a lui P.P. Carp, care, în ultimă instanță, nu e decât o simplă butadă: „România are atât de mult noroc, încât nu are nevoie de oameni politici.”) Victoria Antantei a fost, deci, „o întâmplare”... Și Lucian Boia adaugă chiar că e ceva de neînțeles în înfrângerea Germaniei, care își avea armatele dincolo de fronturile sale, că acceptarea de către ea a armistițiului s-a datorat unei neînțelegeri, dacă nu chiar unei înșelăciuni!

Între-adevăr, era posibil „să se întâmple și altfel”, dar și foarte puțin probabil. „Antantofilii” au spus-o de la început: pe cât omeneste se putea prevedea, victoria nu putea fi decât a coaliției mai numeroase. Iar această coaliție nu a încetat, în cursul războiului, să sporească mereu. „*Vae soli*” își intitula Take Ionescu un editorial publicat în ziarul ieșean „Evenimentul”⁶, în care arăta că, atunci, în primăvara anului 1917, din Antanta făceau parte nu mai puțin de 25 de state!

De altfel, e un lucru ce ține de natura evidenței, pentru toată lumea, că bătălia diplomatică și propagandistică angajată de Puterile Centrale în anii 1917 și 1918 are ca obiectiv maximal nu victoria, ci „pacea albă”, „fără anexiuni și despăgubiri”, cu revenire la *statu quo ante*. Că, în prima parte a anului 1918, întâmplările prin care trec Rusia și statele nou (re)întemeiate au făcut ca îndoiala în victoria finală a Antantei să se răspândească în chip contagios la București și la Iași, ca și, probabil, la Kiev ori la Moscova, e foarte adevărat. Însă „convertiri” în sens invers se produc câteva luni mai târziu într-un număr și mai mare și finalmente chiar unii „germanofili” notorii pretind a nu fi fost astfel!

Se impune deci să considerăm că Brătianu și, în genere, „antantofilii” au fost cei care „au gândit bine”, spre deosebire de adversarii lor, care, în fapt, au contat mereu pe o întâmplare nefirească, pe „o minune”. Dar aici merită reținută opinia exprimată de Lucian Boia cu privire la unii dintre „germanofili”, care, la scurt timp după plecarea ocupanților, în februarie-martie 1919, au fost traduși în fața curții marțiale sub acuzația de pactizare cu inamicul, de „colaboraționism”, în așumitul „proces al ziarștilor”. Din cei 24 de inculpați, cinci au fost condamnați la zece și la cinci ani de închisoare: S. Grossmann, D. Karnabatt, Ioan Slavici, Tudor Arghezi și Dem. Theodorescu. Toți vor fi grațiați după aproape un an. Vinovăția lor a fost negată, în cursul procesului, de numeroșii avocați ai apărării, între care s-au numărat și câțiva „antantofili” foarte activi. Iar sentința a fost considerată nedreaptă mai ales în cazul autorului *Marei* și al poetului „cuvintelor potrivite”. Lucian Boia respinge însă ultimele pledoarii în apărarea celor doi, demonstrând cu argumente convingătoare că ei au desfășurat într-adevăr o activitate „colaboraționistă”⁷. În schimb, de sub acuzare sunt scoși atât „geranții” (N. Lupu Kostaky, D. S. Nenițescu, Virgil Arion, Gr. Antipa și ceilalți), care ar fi rămas în București din ordin, cât și membrii guvernului Marghiloman, care ar fi fost investit cu respectarea legilor. (Lucrurile sunt aici discutabile. În cazul „geranților”, ordin a existat doar pentru unul și, în orice caz, li s-a admis să rămână în Capitala ocupată nu pentru a „colabora” cu ocupanții! În sfârșit, generalul Averescu a subliniat, în chiar parlamentul ieșit din alegerile organizate în mai 1918, că guvernul Marghiloman a fost impus de state străine, inamice, invocând atât convorbirea, din 14/27 februarie 1918, a Regelui Ferdinand cu Ottokar

Horia ZILIERU

GRAVITAȚII la EMINESCU

*Reia nocturn călătoria lumii
și nu uita a morții prevestire.
Îți ies în față două cimitire:
alege-ți pe cel vechi dedat furtunii*

*O cruce are slove spre cetire
și brațele legate-n nouă funii;
cu două treci eclipsele genunii,
cu șapte bați (visând o mănăstire)*

*păcatul trupului. Și-auzi o voce
a Magului al patrulea prin stele
cum n-a ajuns la Nașterea luminii.*

*Dar el văzu sub pleoape echivoce
înalta Răstignire. Lacrimi grele
iertării ne urziră giulgiul, spinii.*

Miri îmbrățișați

Czernin, cât și înșeși declarațiile președintelui partidului conservator, care menționau disponibilitatea Puterilor Centrale de a face concesiuni României, în cazul când ar fi fost numit el prim-ministru.)

(va urma)

¹În „Cronica veche”, nr. 70-71, noiembrie-decembrie 2016, p. 14-15.

²București, Editura Humanitas, 2014.

³Op. cit., p. 69-70. Și „germanofilii” plasau „franțuzomania” pe primul loc!

⁴Ibidem, p. 37.

⁵Și în altă parte (p. 27-28): „Alegerea din 1916 a fost cu siguranță cea mai bună (în lumina evoluțiilor ulterioare)...”

⁶Anul XXV, nr. 43, din 24 martie 1917, p. 1.

⁷De pildă, Petre Grădișteanu, N.D. Cocca, C.G. Costa-Foru, Radu D. Rosetti.

⁸A lui D. Vatamaniuc, biograf al lui Ioan Slavici, și a lui N. Manolescu, în *Istoria critică a literaturii române*, în favoarea lui Tudor Arghezi.

⁹„Manolescu apără dreptul lor de a gândi altfel, ceea ce e un pas înainte, dar încearcă și el, pe de altă parte, să le atenueze opiniile și să le limiteze colaborarea cu germanii. [...] Cei care îi învinovătesc, crede criticul, nu le-au citit articolele. [...] Slavici și Arghezi nu fac decât să reproducă clișeele [propagandei germane], ceea ce, departe de a le afirma independența de gândire, pledează în sensul colaboraționismului lor. E limpede că au colaborat, nu cultivând contacte personale cu ocupantul și nici într-o manieră stridentă...” Op. cit., p. 29-30.

Constantin PRICOP

SPIRITUL CRITIC

A trecut un secol și jumătate de la apariția unuia din cele mai comentate articole de critică publicate la noi, articol care a lansat o formulă celebră. *În contra direcției de astăzi în cultura română* a fost tipărit în revista societății Junimea din Iași, la 1 dec. 1868. Era răspunsul lui Titu Maiorescu la reacțiile din gazeta "Transilvania" la unul din textele sale anterioare, *Limba română în jurnalele din Austria* (apărut tot în "Convorbiri literare", nr. 7-8 din 1868). Mentorul Junimii fusese rău impresionat de "cît de slab redactate, așa de stricătore prin formă și cuprinsul lor" erau "foaia Transilvania și atîtea alte foi literare și politice ale românilor". Cei de la gazeta nominalizată i-au luat criticile în deridere, considerînd defectele semnalate o simplă... bagatelă și dîndu-l pe autor ca exemplu de "baba care se piaptăna" din cunoscuta sentință românească. În replica pe care o dă de data aceasta publicației ardeleni, Maiorescu numește cauzele adînci ale stării deplorabile a stilului și gramaticii din multe publicații românești. Acestea s-ar afla în "atmosfera strîcătă", "atmosfera" din care "se inspiră" "ideile și de simțimintele ce caracterizează marea majoritate a 'inteligențelor și anteluptătorilor' români". Dincolo de intenția polemică, *În contra direcției de astăzi...* prezintă un fenomen esențial, a cărui manifestare în necunoașterea limbii române era doar una din numeroasele consecințe. Maiorescu prezintă în această intervenție o dramatică radiografiere a momentului istoric în care se cristaliza cultura română.

Dezastrul ilustrat și de jalnicele publicații românești decurgea, după Maiorescu, din viciul radical care sabotează "toată direcția de astăzi a culturii noastre", iar acest viciu este "neadevărul", "neadevăr în aspirații, neadevăr în politică, neadevăr în poezie, neadevăr pînă în gramatică, neadevăr în toate formele de manifestare a spiritului public". Neadevărul, falsul din spiritualitatea românească submina chiar temelile unei civilizații. Pînă la începutul sec. 19 societatea românească fusese, observa Maiorescu, cufundată în "barbaria orientală". Începe să se trezească abia "pe la 1820", cînd ajung pînă la noi ecourile revoluției franceze. Ecurile spiritului de la 1789 dinamizează o parte a societății românești, în special pe tinerii intelectuali care se grăbesc să-și însușească tendințele spiritului occidental, de care iau cunoștință în Franța sau Germania, unde studiază. Entuziasmul acestor adepți ai noii orientări e coplesitor și, în scurt timp, ei au impresia că au adus și în spațiul românesc ceea ce descoperiseră în Europa civilizată. În realitate, prin ambițiile lor s-a dat doar un soi de lustru societății românești. Starea la care se ajunsese astfel nu era un motiv de bucurie, ci de îngrijorare. Ceea ce părea sincronizare cu occidentalul e doar minciună. "...nepregătiti precum erau și sunt tinerii noștri, uimiți de fenomenele mărețe ale culturi moderne, ei se pătrunseră numai de efecte, dar nu pătrunseră pînă la cauze, văzură numai formele de deasupra ale civilizațiunii". Ce lipsea cu desăvîrșire era înțelegerea "fundamentelor istorice mai adînci, care au produs cu necesitate acele forme și fără a căror preexistență ele nici nu ar fi putut exista". Fără să înțeleagă sensul acțiunii lor, tinerii partizani ai spiritului occidental reveneau "în patria lor cu hotărîrea de a imita și a reproduce aparențele

culturii apusene, cu încrederea că, în modul cel mai grăbit vor și realiza îndată literatura, știința, arta frumoasă și, mai întîi de toate, libertatea într-un stat modern". Erau într-atît de coplesii de iluziile modernizării, încît "își cred ușoară sarcina de a așeza gînta română, pe bazele civilizațiunii, și mulți din ei, sunt chiar încredințați că astăzi această așezare este aproape de a fi terminată". Autoamăgirea masca lipsa de înțelegere - de aici falsul, mediocritatea ascunsă sub lozincă sincronizării cu civilizația occidentală. În urma observațiilor sale Maiorescu formulează concluzii dramatice. Nu se realiza o înțelegere și o reconstruire pe baze românești a civilizației europene, ci se manifestau doar pretenții cum că am fi și noi civilizați. Iar cel mai mare pericol nu era imitația superficială, ci absența oricărei idei de necesitate a unui fundament real, solid pentru schimbările ce se introduc. Sînt copiate forme goale, lipsite de orice conținut. Pentru această stare de lucruri Titu Maiorescu folosește celebra formulă a

formulării, au căutat să precizeze rolul formelor fără fond în crearea societății românești. S-a spus că formele fără fond pot fi totuși benefice, întrucît ar genera, în cele din urmă, fondul care lipsește șamd. Au fost elaborate comentarii erudite asupra conceptelor de formă și fond... Studiile noi de semantică, de comunicare mă întăresc însă în decizia de a elimina din dezbaterile de față tocmai această dihotomie. Discutarea independentă a celor două ipostaze, ca și cum ar fi vorba de entități distincte, este imposibilă - ele nu pot fi desprinse, nu există decît ca aspecte ale aceleiași realități, ale aceluiași fenomen. În orice împrejurare conținutul nu se poate prezenta ca atare, ci doar avînd o anumită formă. Iar o formă își generează întotdeauna un conținut. Cele două aspecte ale unei realități, ale unui fenomen șamd nu pot fi considerate nicodată în sine. De la Aristotel înainte critica a persistat în această ipoteză falsă - a existenței distincte a formei și a conținutului. Este motivul pentru care am

ale fiecărui aspect pe care l-au realizat alții și pe care considerăm că trebuie să-l însușim. Dar un astfel de parcurs ar însemna, practic, tocmai recrearea unor evoluții pe care noi nu am avut cum să le parcurgem. Nu am avut condițiile cristalizării unei civilizații de tipul celei occidentale, nu am avut nici timpul istoric necesar unui asemenea parcurs. Imitarea în spiritul adevărului, așa cum o concepea Maiorescu, era astfel imposibilă. Ceea ce a avut loc la noi a fost un proces cuprins mai bine în formula „arderii etapelor”. Noi am ars, într-adevăr, etapele - adică le-am transformat în scrum, în nimic. Anumite etape lipsesc din evoluția noastră și acest lucru este ușor de recunoscut. Etapele arse nu pot fi înlocuite! Ceea ce Maiorescu vedea în epoca Junimii se vede pînă în zilele noastre. Imitații în spiritul neadevărului, care denaturează ceea ce a fost imitat. De prea multe ori instituțiile noastre nu au prestigiul obținut pe alte meridiane prin decantări istorice. În loc să dea exemple și să dinamizeze viața societății, asemenea instituții abia sînt tolerate și se mențin în stare de funcționare prin alte instrumente decît autoritatea prestigiului. Parlamentul este populat la noi nu numai de oameni mediocri, dar chiar de indivizi cu probleme penale!!! Viața academică nu funcționează după criteriul meritului individual, ci tot cumetrie, apartenență la servicii șamd. Consecința? Insemnele distincțiilor academice sînt cu totul terfelite. Doctoratele se plagiază, indivizii fără nici o pregătire specială se împănă cu titluri academice sonore șamd. Nici măcar în cadrul vieții academice "normale" lucrurile nu funcționează așa cum ar trebui, posturile și gradele universitare sînt nu o dată distribuite într-un spirit care nu are nimic în comun cu distincția profesională. Academia e mai greu de accesat? Nu e nici o problemă, din aceleași fonduri publice mai înființăm o academie, în care pot avea loc mediocrii și chiar plagiatorii. Indemnizațiile de academicieni funcționează - din bani publici, evident. Medicii buni nu mai au loc în România, cei buni pleacă pentru că nu mai încap de escroci, ciubucari, iresponsabili. Viața politică e lipsită de orice știință socială, minciunile și înșelătoriile alcătuiesc canavaua programelor de partid. Să mai vorbim de efectele distructive, de destrămarea vieții sociale? Poporul a votat în cunoștință de cauză persoane condamnabile sau chiar condamnate! Cam în toate instituțiile de vîrf de la noi conducătorii sînt aleși după relații, legături subterane etc. Titlul de doctor într-un domeniu sau altul a ajuns o bătaie de joc, aproape că îți este jenă să mai spui, într-o împrejurare sau alta, că ai acest titlu și tu!

Din nefericire exemplele se pot înmulți și îndreptățesc observația lui Maiorescu că împrumuturile în spiritul minciunii nu întăresc o națiune, ci o distrug. Cu o moștenire obținută pe căile identificate de Maiorescu ar fi nevoie de un spirit critic masiv, înființat mai ascuțit, mai activ, decît în alte contexte culturale. Din păcate, spiritul nostru critic a fost înlocuit de blazare, de oportunism, de spirit tranzacțional. Lucru ușor de identificat în analizele realizate în spiritul adevărului. Dacă în privința originalității nu avem prea multe de spus, am putea găsi argumente în autenticitate. Urmează să vedem în ce măsură aceasta este validă.

formelor fără fond. Stare de lucruri extrem de gravă, socotește autorul, pentru că fără cultură se mai poate trăi, dar într-o cultură falsă se merge în mod inevitabil către distrugerea națiunii. Ceea ce era numit atunci la noi civilizare, observa autorul, nu era, de fapt, decît subminare a viitorului națiunii române. Magistrul Junimii vorbește despre modul în care imitația lipsită de consistență compromite efectiv instituțiile care marchează nivelul de civilizație al unei națiuni. La noi exista "o academie fără știință", o "asociațiune fără spirit de societate", o "pinacotecă fără artă" și o "școală fără instrucțiune bună" - iar discreditarea "întîrzie chiar fondul, ce, neîrnat de ele, s-ar putea produce în viitor și care atunci s-ar sîi să se îmbrace în vestmintul lor desprețuit". Cu alte cuvinte, ceea ce e pornit din superficialitate, mediocritate și vanitate a imitației discreditează viitorul instituțiilor cheie pentru o societate civilizată.

Observațiile lui Maiorescu au fost reținute în istorie sub formula formelor fără fond, devenită celebră, în legătura cu care a curs multă cerneală în comentarii și s-a constituit în sine ca un subiect deschis dezbaterilor. Personalități din cultura română s-au străduit să pună în evidență fondul teoretic, conceptual al acestor

insistat asupra analizei lui Maiorescu, escamotată în formula forme fără fond. Dacă lăsăm la o parte formula, ce rămîne din intervenția lui Maiorescu? O concluzie importantă, aceea a circumscrierii culturii române în condiția imitației. Reiese limpede din textul mentorului Junimii că în circumstanțele descrise cultura română apare doar din imitație. Să fie acesta destinul tuturor culturilor mici, al tuturor culturilor marginale? În cazul de față, putem elimina ideea imitației și introduce un moment inițial, de la care cultura noastră s-ar putea dezvolta original, pe un drum al ei? Momentul inițial luat în considerație de Maiorescu este cel al barbariei orientale. În lipsa influenței occidentale ce am fi putut dezvolta? Acea barbarie în care ne scăldăm? Spațiile culturale, în care trăiam la începuturi nu lăsau loc unor elemente "originale", din care să creștem fără surse de imitație! Dincolo de barbaria orientală Maiorescu nu vedea ceva care să ne aparțină. Destinul culturii noastre, se desprinde limpede din constatările autorului articolului, nu putea fi decît imitația. *Tînta criticii lui Maiorescu nu este imitația, ci modul în care este realizată aceasta.* Concluzia sa e aceea că trebuie să înțelegem bine ceea ce imitam! Si oferă soluțiile pentru realizarea imitației eficiente. Important ar fi fost să înțelegem rațiunile istorice profunde